

KEMILÄISTEN JA ROVANIEMELÄISTEN NUORTEN MURREHAVAINNOT JA
SUHTAUTUMINEN JÄLKITAVUJEN VOKAALIENVÄLISEEN *h*:HON

Suomen kielen
pro gradu -tutkielma
Oulun yliopisto
25.3.2019

Maaria Tuisku

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	1
1.1. Tutkimuksen aihe ja tutkimuskysymykset	1
1.2. Tutkimusaineisto	3
1.2.1. Kemin aineisto	4
1.2.2. Rovaniemen aineisto	5
2. TUTKIMUKSEN TEORIATAUSTA	6
2.1. Sosiolingvistiikka	6
2.2. Kansanlingvistiikka ja kansandialektologia	7
2.3. Tutkimuksen kannalta merkittäviä käsitteitä	9
3. KEMIN MURREALUE JA JÄLKITAVUJEN VOKAALIENVÄLINEN <i>h</i>	13
3.1. Kemin murrealueen esittely	13
3.2. Jälkitavujen vokaalienvälinen <i>h</i>	15
3.2.1. Jälkitavujen vokaalienvälisen <i>h</i> :n taustaa	15
3.2.2. Jälkitavujen vokaalienvälisestä <i>h</i> :sta tehtyjä tutkimuksia	17
4. TUTKIMUKSEN AINEISTONKERUUMENETELMÄ JA METODIT	21
4.1. Kansanlingvistiikan ja kansandialektologian aineistonkeruumenetelmistä	21
4.2. Kyselylomake	21
4.3. Tutkimuksen määrälliset menetelmät	24
4.4. Avoimet kysymykset ja sisällönanalyysi	24
5. AINEISTON ANALYYSI	28
5.1. Nuorten murrehavainnot	28
5.1.1. <i>Kemin murre, kaksoiskonsonantti ja hassut sanat</i> – kemiläisnuorten murrehavainnot	28
5.1.2. <i>Lapin murre, mie, sie ja h</i> – rovaniemeläisnuorten murrehavainnot	35

5.2. Nuorten havaintoja <i>h</i> :sta	40
5.2.1. Kemiläisnuorten havaintoja <i>h</i> :sta	40
5.2.2. Rovaniemeläisnuorten havaintoja <i>h</i> :sta	44
5.3. Likertin asteikolla saadut tulokset	48
5.3.1. Kemiläisnuorten vastaukset väittämiin	48
5.3.2. Rovaniemeläisnuorten vastaukset väittämiin	54
5.4. Osgoodin asteikolla saadut tulokset	60
5.4.1. Kemiläisnuorten vastaukset asenneskaalaan	60
5.4.2. Rovaniemeläisnuorten vastaukset asenneskaalaan	63
5.5. Murrenäytteen arviointi	67
5.5.1. Kemiläisnuorten arviot murrenäytteestä	67
5.5.2. Rovaniemeläisnuorten arviot murrenäytteestä	72
 6. KOKOAVAA POHDINTAA	 78
 7. PÄÄTÄNTÖ	 84
 LÄHTEET JA LYHENTEET	 87
 LIITTEET	

1. JOHDANTO

1.1. Tutkimuksen aihe ja tutkimuskysymykset

Tässä pro gradu -tutkielmassa tarkastelen kemiläisten ja rovaniemeläisten nuorten murrehavaintoja ja suhtautumista jälkitavujen vokaalienväliseen *h:hon*. Kemi ja Rovaniemi ovat kaupunkeja, jotka sijaitsevat Peräpohjolan murrealueella ja kuuluvat Kemin murrealueeseen (Mantila 2015: 254). *h* on piirre, joka yhdistää kaikkia peräpohjalaisia murteita, mutta sen edustus vaihtelee alueittain. Kemin murrealueella on vallalla edustus *talhon, menhän*. (Mantila 1992: 1.) Peräpohjolan ulkopuolella *h* liitetään usein ainoana murrepiirteenä peräpohjalaisiin murteisiin, ja sitä ovat tehneet tunnetuksi muun muassa mainokset ja TV-sarjat (Vaattovaara 2009: 71; Palander 2011: 160).

Olen valinnut tämän aiheen, koska haluan jatkaa kandidaatintutkielmassani aloittamaani tutkimusta lukioikäisten nuorten suhtautumisesta *h:hon* ja sen vaikutuksista piirteen käyttöön. Vaikka *h* on tunnettu piirre, se on harvinaistunut kaupungeissa ja nuoret käyttävät sitä vähemmän kuin vanhat (Vaattovaara 2009: 65). Tornion murrealueella piirre on edelleen elinvoimainen nuorillakin, mutta Kemin murrealueelta se on jo lähes kadonnut. Nuoret eivät enää omaksu *h:ta* vanhemmiltaan, minkä vuoksi se saattaa tulevaisuudessa kadota Kemin murrealueelta täysin. (Mantila 2015: 256.) Lisäksi *h:hon* liittyy stereotyyppisiä mielikuvia esimerkiksi maalaisuudesta (ks. Rantanen 1991: 101). Olenkin erityisen kiinnostunut juuri nuorten suhtautumisesta *h:hon*, sillä uskon *h:hon* liittyvien asenteiden ja stereotyypioiden selittävän *h:n* katoa.

Olen tutkinut aihetta kandidaatintutkielmassani entisellä kotipaikkakunnallani Tervolas-
sa vuonna 2016. Tässä tutkielmassa keskityn vain kaupunkilaisnuorten murrehavaintojen ja asenteiden tarkasteluun, mutta kandidaatintutkielmani on toiminut tämän tutkielman innoittajana. Lähtökohdiltaan tutkielmani on kansandialektologinen. Kansandialektologia on tutkimussuuntaus, joka tutkii maallikoiden murteisiin liittyviä käsityksiä, havaintoja ja asenteita. Maallikko tarkoittaa kansanlingvistiksessä tutkimuksessa henkilöä, joka ei ole saanut kielitieteellistä koulutusta. (Nupponen 2011: 1–2.) Kansandialektologisen tutkimuksen kentälle tämä tutkielma tuo lisää tietoa siitä, miten nuoret suhtau-

tuvat oman murrealueensa yksittäiseen murrepiirteeseen, joka on leimaantunut myös muualla Suomessa.

Peräpohjolan alueella *h*:hon suhtautumista on minun lisäksi aikaisemmin tutkinut Liisa Nurmesniemi (2004) Keminmaassa ja Johanna Vaattovaara (2009) Pellossa. Tutkimustiedolle Kemin murrealueelta on tarvetta, sillä ainoa tutkimus Rovaniemeltä on Tuija Rantasen pro gradu -tutkielma vuodelta 1991. Lisäksi ainoa tutkimus Kemin kaupungin murteesta on Elisa Seppälän (2019: 1) kandidaatintutkielma jälkitavujen *eA*- ja *OA*-vokaaliyhtymien variaatiosta nuorilla kemiläisillä. Kemin murrealueelta on siis hyvin vähän tutkimustietoa. Kansandialektologista tutkimusta ei ole tehty Kemissä aiemmin, joten tässä tutkimuksessa esittämäni hypoteesit Kemin kaupungin murteesta perustuvat lähinnä omiin havaintoihini ja oletuksiin, joita voi mahdollisesti laatia Kemin naapurikunnan, Keminmaan tilanteen pohjalta (ks. Nurmesniemi 2004).

Tutkimukseni keskeisin tavoite on selvittää, millaisia havaintoja Kemin ja Rovaniemen nuorilla on omasta murteestaan ja miten jälkitavujen vokaalienväliseen *h*:hon suhtaudutaan. Olen kerännyt näistä tietoa kyselylomakkeen avulla (ks. liite 2). Jälkitavujen vokaalienväliseen *h*:hon suhtautuminen on tutkielmani pääaihe, mutta tutkin myös nuorten murrehavaintoja, koska voin pohtia niiden avulla suhtautumisen taustavaikuttajia kattavammin. Aion löytää näihin tutkimusongelmiin vastauksen seuraavien tutkimuskysymyksien avulla:

1. Millaisia havaintoja kemiläisillä ja rovaniemeläisillä nuorilla on omasta murteestaan?
2. Millaisia asenteita jälkitavujen vokaalienväliseen *h*:hon liittyy nuorten keskuudessa?
3. Millaisia stereotypioita nuoret liittävät *h*:n käyttäjiin?
4. Millä tavoin suhtautuminen vaihtelee kaupunkien välillä?
5. Mitä suhtautuminen kertoo *h*:n kadosta ja tulevaisuudesta Kemin murrealueella?

Hypoteesini on, että Rovaniemellä suhtautuminen on melko samansuuntaista kuin Tervolassa. Jälkitavujen vokaalienväliseen *h*:hon liittyy todennäköisesti melko positiivisia mielikuvia ja ominaisuuksia, mutta joihinkin *h*:n ominaisuuksiin nuoret saattavat suh-

tautua melko neutraalisti. Sen sijaan piirteen käyttäjiin voi liittyä stereotypioita. Kemiläisnuorten asenteiden uskon olevan negatiivisempia kuin Tervolassa ja Rovaniemellä, sillä omien havaintojeni perusteella *h:n* kato on edennyt Kemissä jo pitkälle. *h* ei välttämättä herätä kovin positiivisia mielikuvia, jolloin asenteet voivat olla jyrkkiäkin. *Vanhuus* ja *maalaisuus* liitetään todennäköisesti hyvin vahvasti *h:hon* ja sen käyttäjiin, sillä esimerkiksi Kemin naapurikunnassa tutkimusta tehnyt Liisa Nurmesniemi on osoittanut, että keminmaalaisnuoret ajattelevat *h:n* olevan maalaishuntien, kuten Tervolan, piirre (Nurmesniemi 2004: 85).

Tämän tutkielman tuloksien avulla pystyn tekemään tarkempia arvioita *h:n* katoon johtaneista syistä ja *h:n* tulevaisuudesta Kemin murrealueella. Jos tulokset osoittavat *h:n* vahvasti stigmatisoituneen, on melko varmaa, että *h* voi kadota Kemin murrealueelta kokonaan vuosikymmenien saatossa. Jos suhtautuminen osoittautuu neutraaliksi tai positiiviseksi, voi kadon syiden ja etenemisen arvioiminen olla vaikeampaa.

1.2. Tutkimusaineisto

Pro gradu -tutkielmani aineisto koostuu kahdesta kyselylomakeaineistosta. Hyödynsin aineistonkeruussa ryväsotantaa, eli vastaajat löytyivät olemassa olevien rakenteiden avulla, tässä tapauksessa lukior ryhmien joukosta (Valli 2001: 105). En kuitenkaan valikoinut lukior ymiä sen perusteella, mikä ryhmä oli tarkoitukseen sopivin, vaan kysely toteutettiin yhteistyössä lukioden äidinkielenopettajien kanssa loppuvuodesta 2017.

Valitsin tutkimuskohteekseni lukiot, koska halusin informanttieni olevan suurin piirtein samanikäisiä kuin kandidaatintutkielmassanikin. Lisäksi arvelin lukioikäisten murrehavaintojen ja asenteiden olevan tarkempia ja tiedostetumpia kuin esimerkiksi yläasteikäisten. Haluan tutkia erityisesti nuorten käsityksiä, koska aikuisten ja nuorten puhekielessä on eroja: nuoret käyttävät aikuisia vähemmän sellaisia piirteitä, joita käytetään vain tietyillä alueilla (Lappalainen 2001: 77). En kuitenkaan vertaile tässä tutkielmassa sitä, onko suhtautumisessa eroja sukupuolten välillä, koska kandidaatintutkielmassani merkittäviä eroja ei ilmennyt.

Informantit ovat vastanneet kyselyyn anonyymisti. Olen nimennyt jokaisen informantin koodilla, joka kertoo vastaajan sukupuolen ja asuinpaikkakunnan. Esimerkiksi Kemin aineiston informantit olen nimennyt juoksevilla numeroinnilla niin, että KP1 on Kemin aineiston ensimmäinen poika, KT1 Kemin aineiston ensimmäinen tyttö ja niin edelleen. Käytän samaa nimeämistapaa myös Rovaniemen aineistossa niin, että asuinpaikan lyhenne koodin alussa on R.

1.2.1. Kemin aineisto

Kemi on kaupunki, joka sijaitsee Meri-Lapissa. Sen naapurikuntia ovat Keminmaa, Simo ja Tornio (Kuntaliitto.fi). Kaupunki on perustettu vuonna 1869, ja sen asukasluku on ollut vuoden 2017 laskennan mukaan 21 256 asukasta. Kemin kaupunki on hyvin keskeinen osa Meri-Lappia, koska siellä on muun muassa teollisuutta, mahdollisuus ammatilliseen koulutukseen myös korkeakoulutasolla sekä joitain tärkeitä turistikohhteita, kuten Lumilinna. Kemi on myös hyvin monikulttuurinen kaupunki, ja siellä puhutaan kymmeniä eri kieliä. (Kemin kaupungin kotisivut, Kemi-info.)

Olen kerännyt Kemin aineiston eräässä kemiläisessä lukiossa 4.12.2017. Kyselyyn on osallistunut kaksi ensimmäisen vuosikurssin äidinkielen ryhmää. Vastaajia on yhteensä 49. Neljä lomaketta olen jättänyt aineistoni ulkopuolelle, koska joihinkin kysymyksiin on vastattu puutteellisesti tai jätetty kokonaan vastaamatta.

Kyselyn toteuttamisajankohtana Kemin informanteista suurin osa oli 16-vuotiaita. Heistä 36 on alun perin kotoisin Kemistä. Informanteista kuusi on syntynyt jollain muulla Peräpohjolan murrealueen paikkakunnalla ja kahdeksan muuta kokonaan murrealueen ulkopuolella. Syntyperäiset kemiläiset muodostavat aineistossani selkeän enemmistön, mutta en ole hylännyt ulkopaikkakuntalaisten vastauksia, koska uskon myös heillä olevan *h:hon* liittyviä näkemyksiä.

Informanttien vanhempien taustat ovat monipuolisempia. Aineistossani on 15 informanttia, joiden molemmat vanhemmat ovat kotoisin Kemistä. 13 vastaajan vanhemmistä toinen on kotoisin Kemistä ja toinen jostain muusta Peräpohjolan kunnasta tai kau-

pungista. 12 informantin molemmat vanhemmat ovat kotoisin muista Peräpohjolan murrealueen kunnista tai kaupungeista, ja 12 informantin vanhemmista joko toinen tai molemmat ovat kotoisin murrealueen ulkopuolelta. Enemmistön vanhemmat ovat kuitenkin kotoisin Peräpohjolan murrealueelta.

1.2.2. Rovaniemen aineisto

Rovaniemi sijaitsee kahden suuren joen, Kemijoen ja Ounasjoen risteyksessä (Rovaniemi.fi, kuntainfo). Sen naapurikuntia ovat Tervola, Ranua, Kemijärvi, Sodankylä, Kittilä, Kolari, Ylitornio, Pello, Pelkosenniemi ja Posio (Kuntaliitto.fi), joten se ei jaa yhteistä rajaa Kemin kanssa. Rovaniemestä tuli kaupunki vuonna 1960, ja vuonna 2006 se ja sen maalaiskunnat yhdistyivät yhtenäiseksi kaupunkialueeksi. Vuoden 2017 laskennan mukaan Rovaniemen asukasluku on ollut 62 447. (Rovaniemen kaupungin kotisivut.) Rovaniemeä pidetään Lapin pääkaupunkina ja joulupukin kotina, ja siellä on joitain suuria turistikohteita, kuten Napapiiri (visitrovaniemi.fi). Lisäksi Rovaniemellä on toiminut vuodesta 1979 alkaen myös Lapin yliopisto (Lapin yliopiston kotisivut).

Rovaniemen aineiston olen kerännyt 18.12.2017 eräässä rovaniemeläisessä lukiossa. Tutkimukseen on osallistunut Rovaniemellä 40 informanttia. Kyselyyn on vastannut kaksi äidinkielen ryhmää. Rovaniemen informanttien iän keskiarvo oli kyselyn toteuttamisajankohtana hieman alle kahdeksantoista, joten he olivat hieman vanhempia kuin kemiläisnuoret. Rovaniemen informanteista 32 on syntynyt Rovaniemellä. Heistä yksi on kotoisin toisesta Peräpohjolan murrealueen kunnasta. Loput seitsemän informanttia ovat kotoisin Peräpohjolan ulkopuolelta.

Kahdeksan rovaniemeläisinformantin vanhemmista molemmat ovat alkujaan kotoisin Rovaniemeltä. Viiden informantin vanhemmista toinen on rovaniemeläinen ja toinen kotoisin muualta Peräpohjolasta, ja niin ikään viiden informantin molemmat vanhemmat ovat kotoisin muista Peräpohjolan kunnista tai kaupungeista. Enemmistön vanhemmista joko toinen tai molemmat ovat kotoisin Peräpohjolan murrealueen ulkopuolelta: näin vastasi yhteensä 22 informanttia. Rovaniemen informanttien enemmistön perheenjäseniin kuuluu siis muita kuin Peräpohjolan murretta puhuvia.

2. TUTKIMUKSEN TEORIATAUSTA

2.1. Sosiolingvistiikka

Kielellisten asenteiden tutkimus alkoi, kun sosiolingvistisen variaation tutkimuksen piirissä huomattiin asenteiden vaikuttavan kielen muutokseen (Mielikäinen & Palander 2014: 16). Muun muassa sosiaalipsykologiasta tietoa ammentaneen sosiolingvistiikan piirissä on tutkittu jo 1960-luvulta alkaen sitä, miten kielellisiin variantteihin asennoituminen ja niiden arvottaminen vaikuttavat kielimuotojen kehitykseen (Palander 2011: 11). Sosiolingvistiikka on siis kielitieteen ala, joka tutkii lingvistisin keinoin sosiaalista todellisuutta ja kielen ilmenemistä sosiaalisessa ympäristössä. Se on myös alana hyvin kattava, joten se on mahdollista määritellä useista eri näkökulmista. (Nuolijärvi 2000: 13, 15.)

Termi sosiolingvistiikka mainittiin ensimmäisen kerran jo 1950-luvulla, mutta varsinaisen tutkimussuuntaus alkoi kehittyä vasta 1960-luvulla (Nuolijärvi 2000: 14). Alan uranuurtajana pidetään amerikkalaista William Labovia, sillä hänen tutkimustyönsä ansiosta voitiin osoittaa, että kielen variaatio voi johtua sosiaalisista rakenteista (Vaattovaara 2009: 20). Sosiolingvistiikan piirissä laajin tutkimuksen kohde on ollut kieliyhteisön kielellinen variaatio. Sosiolingvistisen variaation tutkimuksen avulla on pyritty vastaamaan esimerkiksi siihen, mitä kielellinen variaatio tarkoittaa ja mitä se kertoo itse kielestä. Toisaalta sosiolingvistisen tutkimuksen piirissä on ollut myös muita tutkimuskohteita, kuten kielen muuttuminen ja monikielisyys. (Nuolijärvi 2000: 17–18.) Tyypillisesti on tarkasteltu myös sitä, miten kielenkäyttäjien ikä, sosioekonominen asema, sukupuoli, etninen tausta ja kotipaikka voivat vaikuttaa kielen vaihteluun ja muutokseen (Nevalainen & Raumolin-Brunberg 2000: 44). Näillä taustamuuttujilla on merkitystä myös oman tutkielmani kannalta, sillä olen valinnut tutkielmani informanttiryhmät heidän ikänsä ja koulutusasteensa perusteella.

2.2. Kansanlingvistiikka ja kansandialektologia

1980-luvulla sosiolingvistiikasta alkoi Yhdysvalloissa erkaantua **kansanlingvistiikan** haara, kun kieleen liittyvien havaintojen, metakielen ja asenteiden varsinainen tutkimus alkoi. Aiemmasta sosiolingvistisestä traditiosta hieman poiketen kiinnostuttiin nyt kielenkäyttäjien omista käsityksistä. (Mielikäinen & Palander 2014: 17.) Sitä ennen oli kehittynyt myös ajatus **kansandialektologiasta** (*perceptual dialectology*), joka puolestaan oli saanut innoitusta varhaisista Japanin ja Hollannin murrekäsitystutkimuksista (Palander 2011: 11–12; ks. myös Vaattovaara 2009: 27).

Kansandialektologian keskeisimmät tutkimuskohteet ovat murteisiin liittyvät mielteet, murrehavainnot ja -käsitykset (Palander 2011: 12). Kansanlingvistisessä tutkimuksessa on sen sijaan mahdollista tutkia kielitietoisuutta laajemminkin, sillä sen tutkimuskohteita voivat olla esimerkiksi asenteet kokonaisia kieliä, kielimuotoja tai sosiaalisia murteita kohtaan (Mielikäinen & Palander 2014: 17–18; Nupponen 2011: 2). Kansanlingvistiikan keskeisin tausta-ajatus on, että myös ei-lingvistien kieltä koskevat käsitykset ja kommentit ovat tärkeitä lingvistisen tutkimuksen kannalta (Niedzielski & Preston 2000: 302; Palander 2011: 11). Kieleen liittyvien uskomusten avulla on mahdollista saada tietoa kielen rakenteesta, ja niillä voi olla myös vaikutusta kielen variaatioon (Niedzielski & Preston 2000: viii). Uskon *h*:hon ja sen käyttäjiin liittyvien asenteiden vaikuttavan suoraan siihen, miten paljon *h*:ta käytetään, joten nämä kansanlingvistiikan taustaoletukset ovat merkittäviä tutkimukseni kannalta.

Sekä kansanlingvistiikan että kansandialektologian tärkeänä edelläkävijänä pidetään usein Dennis R. Prestonia (Mielikäinen & Palander 2014: 17; Nupponen 2011: 3). Hänen ensimmäiset tutkimuksensa 1980-luvulla olivat kansandialektologisia, sillä hän tutki yhdysvaltalaisen murrekäsityksiä (Mielikäinen & Palander 2014: 17). Preston on vakiinnuttanut kansandialektologista tutkimusta monin tavoin, sillä hän on kerännyt yhteen varhaisempia tutkimuksia murrekäsityksistä ja kirjoittanut artikkelikokoelmia aiheesta (Nupponen 2011: 3). Preston on myös kehittänyt monia kansandialektologisia menetelmiä, kuten mentaalikarttamenetelmän, jossa informantit merkitsevät tyhjään karttaan eri kielimuotojen rajoja (Preston 1999: xxxvi).

Suomessa varhainen kansandialektologinen tutkimus liittyi murrematkimusten analysointiin, mutta maallikoiden murrehavaintojen tutkimus ei ole ollut kovin yleistä ennen 1900-luvun loppupuolta. Kansandialektologisia tavoitteita sisältäviä tutkimuksia alkoi vähitellen ilmestyä 1970-luvun lopussa, ja tärkeä käännekohta oli muun muassa Nykysuomalaisen puhekielen murros -projektin alku. Sen tavoitteena oli tutkia muun muassa maallikoiden asenteita kielimuotoja ja niiden käyttäjiä kohtaan. (Nupponen 2011: 3–5.) Kansanlingvistinen tutkimus sai uutta jalansijaa 1990-luvulla, kun Joensuun ja Jyväskylän yliopistoissa alettiin tutkia etenkin nuorten mielikuvia aluemurteista ja murteisiin suhtautumista. Sittenkin kansanlingvististä tutkimusta on tehty myös muissa yliopistoissa, ja tutkimusaineistoa on koottu monilta paikkakunnilta. (Mielikäinen & Palander 2014: 19–20.)

Alan ensimmäisessä väitöskirjassa Johanna Vaattovaara (2009) on tutkinut jälkitavujen vokaalienvälisen *h*:n esiintymistä Tornionlaaksossa ja ympäristösuhteen vaikutusta variaatioon (ks. Vaattovaara 2009: 14–16). Savon murteeseen liittyviä käsityksiä pohjois-savolaisten näkökulmasta on tarkastellut väitöskirjassaan Anne-Maria Nupponen (2011: 1), ja Oulun yliopistossa kansanlingvistiikkaa on hyödyntänyt Kalle Pääatalon *Iijoki*-sarjan kieltä käsittelevässä väitöskirjassaan Sari Keskimaa (2018). Muitakin kansanlingvistisiä tutkimuksia on ilmestynyt, sillä esimerkiksi Marjatta Palander (2011: 19) on tarkastellut itä- ja eteläsuomalaisten suomalaisten murretietoisuutta, murrekäsityksiä, suhtautumista murteisiin ja murreilmiöihin ja murremaantieteellinen taustan vaikutuksia käsityksiin. Lisäksi Palander on tutkinut yhdessä Aila Mielikäisen (2014: 12) kanssa kansanlingvistisissä tutkimuksissa esiintyvää metakieltä. Metakielen käsittä avaan enemmän seuraavassa alaluvussa 2.3.

Kansanlingvistisiä ja kansandialektologisia pro gradu -tutkielmia on ilmestynyt eri puolilla Suomea. Esimerkiksi Oulun yliopistossa on tutkittu kansanlingvistiksi käsityksiä eri ihmisryhmien käyttämästä kielestä (ks. Niemelä 2016; Koivusaari 2018), mutta myös suomea toisena tai vieraana kielenä opiskelevien käsityksiä suomen kielen variaatiosta on tarkasteltu (ks. Airisniemi 2018). Oulun yliopistossa on tutkittu kansandialektologisesti esimerkiksi oululaisnuorten käsityksiä suomen murteista ja pääkaupunkiseudun puhekielestä sekä murrehavaintoihin liittyvää metakieltä (ks. Manninen 2015; Raja-

la 2016; Holma 2018). Lisäksi on tutkittu myös muiden kuin Oulussa asuvien nuorten käsityksiä ja suhtautumista suomen murteisiin (ks. Lehtola 2015; Kyyrönen 2018).

2.3. Tutkimuksen kannalta merkittäviä käsitteitä

Tutkielmani kannalta tärkeä käsite on **asenne**. Garretin (2010: 20) mukaan asenteella tarkoitetaan arvioivaa suhtautumista sosiaalisia objekteja, kuten kieliä kohtaan. **Kielelliset asenteet** tai **kieliasenteet** ovat Vaattovaaran (2009: 28) mukaan ”varieteettien tai kielenilmiöiden sosiaalista arvottamista.” Kieliasenteet kohdistuvat kaikkiin kielen tasoihin aina sanoista ja aksenteista kokonaisuin murteisiin tai kieliin asti (Garret 2010: 2). Asenteet ovat olennainen osa kielen vaihtelua ja muuttumista, mutta asenteen käsite on lingvistiikassa ollut väljä (Mielikäinen & Palander 2002: 88, 2014: 14). Käsitteen määrittely ei olekaan aina helppoa, sillä asenteen ominaisuuksien painoarvot vaihtelevat (Garret 2010: 19). Lisäksi kielestä ja kielenkäyttäjistä puhutaan maallikoiden keskuudessa usein yhdessä niin, että asenteiden varsinainen kohde jää epäselväksi (Mielikäinen 2005: 113).

Asenteilla voi sanoa olevan kaksi merkittävää lähdettä: omakohtaiset kokemukset ja sosiaalinen ympäristö. Lisäksi asenteisiin voi vaikuttaa myös media. (Garret 2010: 22.) Behavioristisen asennetulkinnan mukaan asenteiden voidaan nähdä myös koostuvan kolmesta komponentista: tiedollisesta (*cognitive*), tunteellisesta (*affective*) ja toiminnallisesta (*behavioural*) komponentista (Vaattovaara 2009: 28–29; ks. myös Mielikäinen & Palander 2002: 88). Asenteet ovat tiedollisia, koska ne sisältävät uskomuksia maailmasta, ja tunteellisia, koska niihin liittyy tunteita. Toiminnallisia asenteet ovat silloin, kun ne saavat ihmiset toimimaan tietyllä tavalla. Lisäksi asenteet vaikuttavat kielen tuottamiseen ja vastaanottamiseen. Ne vaikuttavat siihen, miten reagoimme toisiin kielenkäyttäjiin ja miten muut kielenkäyttäjät reagoivat meidän kielenkäyttöömme. Siksi kielelliset asenteet vaikuttavat myös kielellisiin valintoihimme. (Garret 2010: 21, 23.)

Kieliasenteiden sijasta on mahdollista käyttää myös termiä kielikäsitys. Prestonin (2011: 10) mukaan **kielikäsitys** (*language regard*) on kattotermi kaikille maallikoiden uskomuksia koskeville termeille. Se on myös asennetta parempi käsite, koska maalli-

koiden uskomukset eivät aina sisällä arvottamista, jonka ajatellaan olevan olennainen osa asennetta (Preston 2011: 10). Aion kuitenkin käyttää tässä tutkielmassa pääosin asenteen käsitettä, koska arvelen uskomusten taustalla olevan myös murrepiirteiden arvottamista.

Tutkielmaani liittyy myös stereotypian käsite. Hiltonin ja Von Hippelin (1996: 240) mukaan **stereotypiat** ovat tietyn ryhmän ominaispiirteisiin ja käyttäytymiseen liittyviä uskomuksia. Garretin (2010: 32–33) mukaan kielelliset variantit voivat herättää uskomuksia kielenkäyttäjistä, jolloin voi syntyä myös stereotyyppisiä olettamuksia jonkin ryhmän jakamista ominaisuuksista. Stereotypiat voivat vaikuttaa siihen, miten miellyttäviksi eri ryhmät koetaan, eikä niitä ole helppo muuttaa, vaikka eri ryhmät olisivat tekemisissä keskenään (Garret 2010: 32). Käytän tutkimuksessa termiä stereotypia, koska tutkimuksessani esiintyy yleistäviä nimityksiä joistain ihmisryhmistä. Tällaisia nimityksiä ovat esimerkiksi *vanhat*, *nuoret*, *kaupunkilaiset* ja *maalaiset*.

Tutkielmassani käytän myös käsitettä metakieli, koska aineistossani kuvaillaan kieltä monenlaisilla ilmauksilla. *Kielitoimiston sanakirjan* (KS 2016 s.v. *metakieli*) mukaan **metakieli** on ”kielen ilmausten kuvaamiseen t. kieltä koskevien sääntöjen esittämiseen käytettävä kieli”. Metakieltä ovat määritelleet muun muassa Niedzielski ja Preston (2000). Kieleen liittyvät tietoiset kommentit muodostavat heidän määritelmänsä mukaan metakielen tason 1. Tämän tason taustalla vaikuttaa metakielen taso 2, joka kattaa maallikoiden yhteisesti jakamat käsitykset kielestä. (Niedzielski & Preston 2000: 302, 308.) Metakielen ensimmäisellä tasolla kommentoidaan muun muassa kielimuotoja, kielenpiirteitä sekä puhetapaa ja käytetään sellaisia ilmauksia, kuten *tuplakonsonantti* ja *puhua leveästi*. Metakielen toisella tasolla puolestaan kommentoidaan kielenkäyttäjiä, arvoja ja muita kielenulkoisia ilmiöitä ja käytetään sellaisia ilmauksia, kuten *junttimurre* ja *landesana*. (Mielikäinen ja Palander 2014: 26.) Mielikäisen ja Palanderin (2014: 26–27) mukaan metakielen voi jakaa myös kolmeen osaan: jäljittelyihin, termeiksi tulkittaviin ilmauksiin ja sanallisiin kuvailuihin. **Jäljittelyt** ovat irrallisia sananmuotoja tai fraaseja, joilla imitoidaan murretta, esim. *jänkhä* (ks. *jänkhä* Mielikäinen ja Palander 2014: 161). Ne eivät ole varsinaista metakieltä, sillä ne ovat aina jonkin puhujan matkimista. **Termeiksi tulkittavat ilmaukset** sen sijaan nimeävät murteita ja kielimuotoja, ja näihin lasketaan mukaan myös murrepiirteitä nimeävät ilmaukset, esimerkiksi *venyt-*

tää. **Sanalliset ilmaukset** taas ovat maallikoiden omia määritelmiä, vapaita kuvailuja ja käsityksiä murteiden ominaisuuksista. Nämä määritelmät voivat olla myös tunnepitoisia, sillä ne voivat sisältää sellaisia ilmauksia, kuten *ihana* ja *inhottava*. Näiden määritelmien lisäksi Mielikäinen ja Palander ovat tehneet myös aihealueittaisen ja käsityshmittäisen jaottelun, joka ottaa huomioon kaikki metakieliset ilmaukset niiden sanaluokasta huolimatta. Tällaisille tarkennuksille on ollut tarvetta, sillä metakielisiä ilmauksia on ilmennyt tutkimuksissa valtava määrä. (Mielikäinen & Palander 2014: 27–29.)

Kansanlingvистisen ja kansandialektologisen tutkimuksen piirissä on mahdollista kehittää uusiakin metakielen luokitteluja. Näin on tehnyt esimerkiksi Elina Rajala (2016) pro gradu -tutkielmassaan ”Oululaisnuorten murrehavaintojen metakieli”. Hän esittää metakielelle neljä luokkaa, jotka sijoittuvat jatkumolle intuition ja analyysin välille: 1) tunteeseen pohjautuvat kuvaukset, 2) konkreettiset kielenainesesimerkit, 3) kielenilmiöiden nimeäminen ja kuvaileminen ja 4) kielenilmiöiden analysoiminen ja teoretisoiminen. Tunteeseen pohjautuvissa kuvailuissa käytetään muun muassa adjektiiveja (*jännä, oikea*), ja sen alakategorian muodostavat esimerkiksi subjektiiviset arvioinnit. Konkreettiset kielenainesesimerkit sen sijaan sisältävät muun muassa murrematkimuksia ja muita puhetta jäljitteleviä repliikkejä, kuten yksittäisiä sanoja. Kielenilmiöiden nimeämiset ja kuvailut sisältävät havaintojen analysointia, ja niihin Rajala laskee esimerkiksi lingvistiset ja kansanlingvistiset termit, kuten *konsonantti* ja *venyttää*. Kielenilmiöiden analysoimisella ja teoretisoinnilla Rajala tarkoittaa pohdintaa, joka muistuttaa lingvististä analyysia. Tällöin informantit voivat pohtia esimerkiksi jonkin piirteen variaatiota. (Rajala 2016: 42–68.)

Tässä tutkielmassa en pyri luomaan omaa luokitteluani metakielisille ilmauksille, sillä nuorten käyttämän metakielen tutkiminen ei ole päätavoitteeni. Sen sijaan jaottelen metakielisiä ilmauksia melko karkeasti Peräpohjolan murretta, jälkitavujen vokaalienvälisistä *h*:ta ja *h*:n käyttäjiä koskeviin nimityksiin ja kuvailuihin. Siksi tämän tutkimuksen kannalta tärkeitä ovatkin Niedzielskin ja Prestonin (2000: 302, 308) kieltä ja kielenkäyttäjiä koskevat metakielen tasot 1 ja 2. Lisäksi nojaudun Mielikäisen ja Palanderin (2014: 26–29) esittelemiin luokitteluihin nimeämisistä ja kuvailuista.

Tutkimukseni kannalta on perusteltua määritellä myös termi *murre*. **Murteella** tarkoitetaan kielitieteessä yleensä kielen alueellista tai sosiaalista varieteettia, kun taas **alue-murteella** tarkoitetaan tietyllä laajahkolla alueella esiintyvää puhekieltä, joka voi jakaantua edelleen pienempiin ryhmiin (Mielikäinen & Palander 2014: 27). Dialektologiassa suomen murteet erotetaan toisistaan yleensä muoto-opillisin perustein, mutta maallikot nimittävät yleensä kaikkia kirjakielestä poikkeavia muotoja murre sanoiksi (Mielikäinen & Palander 2002: 97). Maallikot eivät siis välttämättä käsitä termiä *murre* samalla tavalla kuin lingvistit, sillä maallikot eivät erota kieltä ja murretta toisistaan yhtä jyrkästi. Nykyisin onkin yleistynyt joidenkin murteiden, kuten Rauman murteen kutsuminen *Rauman kieleksi*. (Mielikäinen & Palander 2014: 34.)

Kielitieteilijöille termi *murre* on neutraali, mutta maallikoille näin ei aina ole. Puhujan alueellinen tausta voi vaikuttaa siihen, miten hän haluaa käyttää termiä, sillä esimerkiksi pääkaupunkiseudun asukkaat eivät toisinaan ajattele puhuvansa murretta. (Mielikäinen & Palander 2014: 28.) Murre voi olla maallikoille myös voimakas termi, eikä sen aina koeta liittyvän omaan puhetapaan, kuten tulee ilmi esimerkiksi Nurmesniemen (2004) pro gradu -tutkimuksesta. Tutkimuksen kohteena olleet keminmaalaisnuoret eivät ajatelleet puhuvansa murretta, vaan yhdistivät sen ennemmin naapurikuntiin, kuten Tornioon ja Tervolaan (Nurmesniemi 2004: 85).

Tässä tutkimuksessa käytän termejä *Kemin murre* ja *Rovaniemen murre* silloin, kun puhun kaupunkialueiden murteista. Koko alueesta käytän kuitenkin kielitieteellistä alamurteen nimitystä *Kemin murrealue*. Kyselylomakkeessani käytän maallikoille tutumpaa nimitystä *Lapin murre*. Uskon, että tämä nimitys on tuttu myös informanteilleni, toisin kuin kielitieteellisen murrejaon mukaiset termit *Peräpohjolan murre* ja *Kemin murrealue* (ks. Mielikäinen & Palander 2014: 63, 93). Termiä *Lapin murre* käyttävät usein myös Peräpohjolan ulkopuolella asuvat maallikot (ks. Kokko 2010: 36; Palander 2011: 90; Oja 2011: 38; Heikkilä 2014: 59). Kemin murrealueesta kerron tarkemmin seuraavassa luvussa.

3. KEMIN MURREALUE JA JÄLKITAVUJEN VOKAALIENVÄLINEN *h*

3.1. Kemin murrealueen esittely

Kemi ja Rovaniemi kuuluvat **Kemin murrealueeseen** yhdessä Simon, Keminmaan, Tervolan, Sodankylän, Kittilän ja Inarin kanssa (Mantila 2015: 254). Kemijokivarren asutuksessa on useita kerrostumia, jotka ovat vaikuttaneet alueen murteen kehitykseen. Kemijoki ja Tornionjoki olivat varhaisille asuttajille keskeisiä kulkuväyliä, sillä niitä pitkin oli mahdollista päästä syvälle Lappiin (Vahtola 1980: 41). Myös jokilaaksojen tarjoamat mahdollisuudet polttoviljelylle, luonnonniittyjen hedelmällisyys, rikkaat kalavedet, riista ja turkikset houkuttelivat varhaisimpia talonpoikia asettumaan alueelle (Enbuske 2008: 76). Ennen uudisasukkaita alueella kuitenkin asui saamelaisväestöä. Tästä kertoo jokilaaksojen saamelaisperäinen paikannimistö, jota uudisasukkaatkin ovat ottaneet käyttöönsä ja mukauttaneet. (Vahtola 1980: 63.)

Perämeren rannikkoseudun ensimmäiset talonpoikaiskontaktit tulivat Hämeestä ja Länsi-Suomesta rautakaudella (Enbuske 2008: 78). Hämäläisten vaikutuksesta kertovat niin ikään nimistön suomat todisteet, sillä esimerkiksi Kemijoki ja Tornionjoki ovat hämäläisperäisiä nimiä. Hämäläisiä on todennäköisesti asettunut alueelle viimeistään 1000–1150-luvulla, mutta harvaa hämäläisperäistä asutusta on saattanut olla alueella jo aikaisemminkin. Hämäläiset toivatkin ensimmäisen pysyvän asutuksen Peräpohjolan jokilaaksoihin, ja esimerkiksi Rovaniemen asutuksessa heillä oli merkittävä rooli. (Vahtola 1980: 282, 284, 290, 513; Vahtola 1996, 147.)

Hämäläisten jälkeen noin 1100-luvulla etenkin Kemijokilaaksoon asettui runsaasti karjalaisia (Enbuske 2008: 70). Esimerkiksi persoonapronominien murteelliset variantit *mie* ja *sie* ovat mahdollisesti karjalaista perua (Mantila 2000: 192), joten karjalaiset ovat vaikuttaneet alueella puhuttavaan murteeseen. Lisäksi nimistöntutkimus on osoittanut, että alueella on vaikutteita myös Skandinaviasta. 1500- ja 1600-luvuilla alkanut savolaisekspansio on sittemmin tuonut savolaisvaikutteita Tornionjokilaaksoon ja Kemijokilaaksoon. Savolaiset eivät kuitenkaan ole muuttaneet alueelle suoraan Savosta, sillä sukunimistö paljastaa heidän ensin asettuneen Pohjois-Pohjanmaalle. (Vahtola 1980: 412,

447, 456–457; Vahtola: 1996, 153.) Peräpohjolan murteet ovat siis sekamurteita, jotka ovat saaneet vaikutteita alueella kilpailleiden ryhmien kielestä (Lehtinen 2007: 272).

Jo Cannelin (1888: 2–3) esittelee Peräpohjolan murteiden jaon Kemin, Tornion ja Kemijärven murteisiin. Näiden alaryhmien syntyyn ovat vaikuttaneet varhaiskeskiajalta saakka hallintojen ja lapinmaiden rajanvedot (Mantila 2000: 188). Peräpohjolan murrealueeseen luokitellaan myös Jällivaaran ja Ruijan murre, joten alaryhmiä on yhteensä viisi (Mantila 1992: 11, ks. myös liite 1). Jällivaaran murre kuitenkin tunnetaan nykyisin meänkielenä ja Ruijan murre kveeninä. Seuraavaksi luettelen Kemin murrealueelle tyypillisiä murrepiirteitä, jotka on mainittu Kettusen (1981) murrekartastossa, Rapolan (1969: 132–134) teoksessa *Johdatus suomen murteisiin* ja Liisa Nurmesniemen (2004: 13) pro gradu -tutkielmassa ”Keminmaalaisnuorten murre – käyttö, tiedostaminen ja asenteet”:

- 1) yleisgeminaatio (*tullee, mennee*)
- 2) astevaihteluton *ts*-yhtymän edustus *mettä : mettän*
- 3) yksikön ensimmäisen ja toisen persoonan pronominit *mie* ja *sie* sekä monikon persoonapronominit *met, tet* ja *het*
- 4) yksinäis-s:llinen inessiivi (*täsä kyläsä*)
- 5) geminaattanasaalien ja -likvidojen lyhentyminen (*täynä, puolele*)
- 6) *eA*-yhtymän edustus *pimiä* ja *OA*-yhtymän edustus *verkkua*
- 7) *svaavokaali* (*kolome*)
- 8) *t:n* heikon asteen vastineet *Ø, j* ja *h* (*pata: paan, saje, saaha*)
- 9) *pessä, juossa* -tyyppi eli *st*-yhtymän assimilaatio
- 10) jälkitavujen vokaalienvälisen *h:n* edustus *talhon, menhän*.

Keskeisimmät alaryhmiä toisistaan erottelevat piirteet ovat jälkitavujen vokaalienvälisen *h:n* edustus, jälkitavujen *eA*- ja *OA*-yhtymien edustus, yksinäis-s:llinen inessiivi, svaavokaali, persoonapronominit *mie* ja *sie* ja *st*-yhtymän assimilaatio (Mantila 2000: 188). Kemin kaupungin murteesta ei ole saatavilla tuoretta tietoa, joten on epävarmaa, mitkä näistä piirteistä ovat alueella edelleen käytössä. Omien havaintojeni perusteella Kemissä ei käytetä enää esimerkiksi 1. ja 2. persoonan pronomineja *mie* ja *sie*, vaan laajempilevikkisiä variantteja *mää* ja *sää*. Myös Liisa Nurmesniemen (2004: 58, 90)

tutkimuksessa Kemin naapurikunnan, Keminmaan nuorista kukaan ei maininnut persoonapronomineja *mie* ja *sie*, ja myös *h* puuttui hänen aineistostaan täysin. Saadakseni lisää tietoa murrepiirteistä käyttämäni kyselylomake sisältääkin kysymyksiä, joissa pyydän informantteja esittelemään murrepiirteitä, joita he opettaisivat ulkopaikkakuntalaisille.

3.2. Jälkitavujen vokaalienvälinen *h*

Tämän tutkimuksen kannalta tärkein Peräpohjolan murrepiirre on jälkitavujen vokaalienvälinen *h*. Käsittelen seuraavaksi tarkemmin jälkitavujen vokaalienvälisen *h*:n taustaa, kuten sen historiaa ja nykyedustusta. Lisäksi esittelen joitain aiheeseen liittyviä tutkimuksia.

3.2.1. Jälkitavujen vokaalienvälisen *h*:n taustaa

Peräpohjalaisia murteita yhdistää jälkitavujen vokaalien välissä säilynyt *h*. Sen edustus ei kuitenkaan ole samanlainen kaikissa Peräpohjolan murteissa: Kemijärven murrealueella se on säilynyt alkuperäisessä asemassaan (*talohon*), Kemin murrealueella on tapahtunut sisäheitto tai *h*:n metateesi (*talhon*) ja Tornion murrealueella *h*:n jälkeen on pitkä vokaali (*talhoon*). Lisäksi Tornion murrealueella on tapahtunut myös ns. toisen asteen metateesi, joka on jatkoa sisäheitto- ja metateesikehitykselle. Näitä alueellisia eroja onkin perinteisesti käytetty Peräpohjolan alamurteiden jaottelun kriteereinä. (Mantila 1992: 1.)

h on itämerensuomalaisissa kielissä nuori foneemi, sillä se on vakiintunut konsonanttijärjestelmään vasta myöhäiskantasuomen aikakaudella (Mantila 1992: 3; Lehtinen 2007: 137). Kehityskulkuun osallistuivat sibilantit *š*, *s*, *ž* ja *z* sekä affrikaatat *tš* ja *dž* niin, että muutoksia tapahtui sekä sananalkuisissa, -sisäisissä kuin -loppuisissakin asemissa, esimerkiksi *kirves* : **kirvesen* > *kirvezen* > *kirvehen*. Jälkitavujen vokaalien välissä on siis tapahtunut tietyin rajoituksin muutos *s* (> *z*) > *h*. (Mantila 1992: 3.) *h* on kuitenkin ollut herkkä katoamaan vokaalien välistä, jos se on sijainnut kauempana sa-

nassa, minkä vuoksi se on kadonnut nykyisen kirjasuomen useimmista muototyypeistä (Lehtinen 2007: 188).

Jälkitavujen vokaalienvälisestä *h*:sta on käyty paljon keskustelua piirteen tutkimuksen historiassa, sillä fennistit eivät ole olleet yksimielisiä sen kehityksestä (Vaattovaara 2009: 67). Yleisesti on puhuttu *h*:n metateesistä, mutta myös sisäheittoa on esitetty vaihtoehdoksi Kemin murrealueella esiintyvän *rikhat*-tyyppisten asujen syntytavaksi. Tyypillisesti *h*:n metateesilla on tarkoitettu lounaismurteiden ja lounaisten välimurteiden äänteenmuutosta, jossa *h* on siirtynyt edeltävän nasaalin, likvidan tai puolivokaalin taakse silloin, kun se on ollut kolmannen tavun alussa ja edellinen tavu on ollut lyhyt (esimerkiksi *ihme* << **imeh*). Sisäheitto taas tarkoittaa, että *h*:n edeltä on heittynyt pois vokaali. Metateesiteorian suosiota voi toisaalta selittää se, että auktoriteettiasemassa ollut Setälä kannatti sitä, mutta esimerkiksi Rapola ja Kettunen ovat käyttäneet termiä sisäheitto. (Mantila 1992: 93, 102–104.) Sittenmin esimerkiksi Wiik (2006: 177) on taipunut metateesiteorian puolelle, mutta Mantila (1992: 106) on kuitenkin esittänyt väitöskirjassaan sisäheittotapausten olevan todennäköisempiä.

Jälkitavujen vokaalien välissä säilynyt *h* ei ole murteissa pysyvä piirre, sillä se on alkanut hiljalleen kadota peräpohjalaisesta puhekielestä ja stigmatisoitua eli leimautua negatiivisesti. *h*:n kadon seurauksena voi muodostua yleis- tai erikoisgemmaatiolta vaikuttavia muotoja (*lathoon* > *lattoon*), mutta toisaalta myös yleiskielen mukaisia muotoja (*saunhan* > *saunaan*). Kemijärven murrealueella *h* on alkanut kadota ensimmäisenä, mutta katokehitys on edennyt myös Kemin murrealueella ja etenkin Kemijoen alajuoksulla. Siksi onkin mahdollista, että nuoremmat sukupolvet eivät enää omaksu *h*:ta, mikä taas voi johtaa siihen, että 80 vuodessa piirre katoaa tyystin. (Mantila 2015: 249–250, 253–256.)

Seuraavaksi luettelen ne muotoryhmät, joissa jälkitavujen vokaalienvälinen *h* esiintyy. Esittelyn pohjana on Vaattovaaran (2009: 156) luokittelu Tornion nykymurteen muotoryhmistä sekä Mantilan (1992: 5–6) esittämät muotoryhmät, mutta esimerkit olen muokauttanut Kemin murrealueen edustuksen mukaiseksi:

- 1) yksikön illatiivi (*talhon, koulhun*)
- 2) 3. persoonan possessiivisuffiksi (*pelkästhän, tietääkshen*)
- 3) 3. persoonan imperatiivi (*tehhön, joutukhon*)
- 4) *ek, *eh -nominat (veneeshen, satheesa)
- 5) s : h -nominat (rikhaus, kaunhit)
- 6) passiivin preesens ja imperfekti (*tulhan, tulthin*)
- 7) nUt-partisiipin vokaalivartaloiset muodot (*alkanhet, käynhet*)
- 8) kAAn-liitepartikkeli (*ainakhan, mithän*)
- 9) Us, Utta -johdokset (*pyshäyttää, sairhaus*)
- 10) MA-infinitiivin illatiivi (*tekhen, tekemhän*).

3.2.2. Jälkitavujen vokaalienvälisestä h:sta tehtyjä tutkimuksia

Peräpohjolan murrealueella on tehty useita tutkimuksia, joissa *h* on ollut yksi keskeisimmistä tutkituista murrepiirteistä. Yksi tärkeimmistä ja kattavimmista tutkimuksista on Harri Mantilan (1992) väitöskirja *Ei tääläkhän senthän jokhaishen sanhan hootakhan panna: jälkitavujen vokaalienvälisen h:n variaatio peräpohjalaisissa murteissa*. Väitöskirjassaan Mantila on tarkastellut *h:n* variaatiota lingvistiksestä, alueellisesta ja sosiaalisesta näkökulmasta käsin, minkä vuoksi tutkimus on sekä dialektologinen, kielihistoriallinen että sosiolingvistinen. Yksi tutkimuksen lopputuloksista on, että *h:n* kato on edennyt Kemin murrealueella, ja *h:n* käytössä on huomattavia eroja etenkin kaupungeissa ja maaseudulla asuvien nuorten välillä. (Mantila 1992: 2, 73, 85). Sitten vuonna 2015 Mantila on koonnut ja arvioinut jälkitavujen vokaalienväliseen *h:hon* liittyvää tutkimustietoa artikkelissaan ”Jälkitavujen vokaalienvälisen *h:n* katokehitys ja sen suhde assimilaatioon, geminaatiojärjestelmään ja *h:n* metateesikehitykseen nykyisessä peräpohjalaisessa puhekielessä.” Artikkelissaan hän on koonnut yhteen tuloksia sellaisista opinnäytetöistä, joiden informantit ovat syntyneet 1980- ja 1990-luvuilla, ja päätynyt muun muassa siihen lopputulokseen, että *h:n* kato etenee nopeasti etenkin Kemijärven ja Kemin murrealueella (Mantila 2015: 250–251, 262).

Toinen merkittävä jälkitavujen vokaalienvälistä *h:ta* käsittelevä tutkimus on Johanna Vaattovaaran (2009) väitöskirja *Meän tapa puhua. Tornionlaakso pellolaisnuorten sub-*

jektiivisena paikkana ja murrealueena. Tutkimuksessaan Vaattovaara (2009: 14, 15–16) on selvittänyt kansanlingvistiikan keinoin syitä muun muassa sille, miksi *h* on säilynyt hyvin Tornionlaaksossa ja miten ympäristösuhde vaikuttaa variaatioon. Tutkimuksen keskeinen tulos on, että tornionlaaksolaiset samaistuvat Tornionlaaksoon eivätkä Lappiin. Suurin osa vastaajista kokee melko vahvaa osallisuutta kotiseutuunsa, ja vahvasti samaistuvat ovat myös solidaarisimpia Pellon puhekieltä kohtaan. Vahvasti samaistuvien kielellinen itsetunto on vahva, mutta heikosti samaistuvillakaan se ei ole kovin heikko. Vahvasti samaistuvat määrittelevät oman varieteettinsa useammin tornionjokivartiseksi murteeksi, ja se on heille myös tärkeä osa identiteettiä. Tornionlaaksolaiset tiedostavat, että he käyttävät *h*:ta enemmän ja eri tavalla kuin muut Peräpohjolan murteiden puhujat. Esimerkiksi Rovaniemi nähdään hyvin erilaisena paikkana kuin Pello. Lisäksi ympäristösuhde vaikuttaa siihen, miten paljon *h*:ta käytetään. (Vaattovaara 2009: 56, 91, 102, 104, 119, 124, 128, 162.) Etenkin Vaattovaaran tutkimus on tutkielmani kannalta merkittävä, sillä se on tähän mennessä kattavin tutkimus nuorison suhteesta jälkitavujen vokaalienväliseen *h*:hon.

Jälkitavujen vokaalienvälisen *h*:n käyttöä ja tiedostamista on tarkasteltu ympäri Peräpohjolaa monissa pro gradu -tutkielmissa. Sosiolingvististä tutkimusta ovat tehneet esimerkiksi Tuija Rantanen (1991), Sanna Kotajärvi (2004) ja Minna Mattanen (2011). Eri-ikäisten rovaniemeläisten puhekielen variaatiota ja etenkin jälkitavujen vokaalienvälisen *h*:n variaatiota on tutkinut Rantanen (1991: 2, 23–24). *h* on tulosten perusteella saanut negatiivisen leiman vanhempien työikäisten keskuudessa, ja nuoret käyttävät piirrettä kaikkein vähiten. *h* ei kuulu enää kaupunkilaiseen puhekieleen, sillä myös eläkeläiset käyttävät sitä vähemmän kuin esimerkiksi pellolaiset eläkeläiset. Maalaisuus liitetään tiiviisti *h*:hon, ja se on väistynyt murrepiirre. (Rantanen 1991: 42, 44, 47–48, 101–103.) Kotajärvi on tutkinut pro gradu -tutkielmassaan *h*:n nykyedustusta ja katoa Kemijärvellä nauhoittamiensa aineistojen pohjalta. Tutkielmassa on selvinnyt, että *h*:n kato on nuorten puheessa edennyt lähes kaikkiin muotoryhmiin. Murteellisimpia ovat eläkeläisnaiset ja -miehet, mutta kato on edennyt myös työikäisten puheessa. Kotajärvi arvelee muun muassa median kautta levinneiden puhekielisyyksien vaikuttaneen nuorten puheeseen. Lisäksi hän esittää tulostensa pohjalta, että *h* katoaa lopulta Kemijärven murteesta. (2004: 1–2, 24, 62, 64, 66–70, 72–73.) Mattanen (2011) on tutkinut näennäisaikamenetelmän avulla, millaisia eroja Sodankylän eri kylien puhekielten välillä on.

Nauhoitetusta aineistosta on selvinnyt muun muassa, että *h*:ta käytetään enemmän järvi-
kylissä kuin kirkonkylällä ja eläkeläiset ja työikäiset käyttävät sitä enemmän kuin nuo-
ret. Myös hän päätyy tutkimuksessaan tulokseen, että *h* voi kadota Sodankylän puhekie-
lestä. (MATTANEN 2011: 1 - 2, 6, 13, 57.)

h:n tiedostamista ovat tutkineet muun muassa Anne Kuisti (2003) Enontekiöllä, Liisa
Nurmesniemi (2004) Keminmaassa ja Raila Saukko (2010) Tervolassa. Kuistin (2003:
1, 19, 23) teettämistä murrekirjoitelmista selviää, että persoonapronominit *mie* ja *sie*
tunnistetaan hyvin Enontekiön murteen piirteeksi, mutta *h* tunnistetaan heikommin. *h*:ta
käytetään melko satunnaisesti, ja sen heikkoon tiedostamiseen ovat mahdollisesti vai-
kuttaneet piirteen stigmatisoituminen ja sen tietoinen kartteleminen (Kuisti 2003: 37).
Nurmesniemi (2004: 1) on tutkinut haastattelun ja murrekirjoitelman avulla, mitä mur-
repiirteitä keminmaalaisnuorten puheessa esiintyy ja mitä murrepiirteitä he tiedostavat.
Nuorten puheessa esiintyy esimerkiksi paljon yleisgeminaatiota ja svaavokaaleja, mutta
jälkitavujen vokaalienvälistä *h*:ta haastatteluissa ja kirjoitelmissa ei esiinny lainkaan
(Nurmesniemi 2004: 29, 41, 90). Myös Saukko (2010: 2) on käyttänyt tutkielmassaan
haastatteluja ja kirjoitelmia ja on pyrkinyt selvittämään, mitä piirteitä tervolalaisnuoret
pitävät oman puhekielensä piirteinä ja mitä perinteisinä Tervolan murteen piirteinä. *h*
esiintyy vain yhden informantin puheessa, mutta kirjoitelmissa *h* esiintyy kuudella in-
formantilla niin, että heistä kolmella se esiintyy hyvin tai melko hyvin ja kolmella sa-
tunnaisesti. Informantit tunnistavat *h*:n Tervolan murteen piirteeksi, mutta heidän
omaan puheeseensa se ei kuulu. (Saukko 2010: 48, 53, 60–61.)

Jälkitavujen vokaalienvälistä *h*:ta on tutkittu myös muuttajien puhekielessä. Esimerkiksi
Jarmo Niva (2011: 1) on tutkinut Kolarista Ouluun muuttaneiden opiskelijoiden murre-
asenteita, kieli-identiteettiä ja murrepiirteiden suosimista. Tutkielman tuloksien mukaan
Kolarista Ouluun muuttaneet suosivat *h*:ta erityisen vahvasti metateesikonteksteissa,
eikä suosimisessa ole eroja sukupuolten välillä. Oulussa vietetyt vuodet eivät suoraan
vaikuta *h*:n katoedustukseen, mutta esimerkiksi vahvasti kotiseutuunsa samaistuvat vält-
televät kato- ja assimilaatiotapauksia. (Niva 2011: 33, 37, 42, 78.) Tervolasta Ouluun
muuttaneiden puhekielen variaatiota ja murrepiirteiden tiedostamista on sen sijaan tut-
kinut Marja Kivelä (2015: 1). Hänen tutkielmansa keskeinen tulos on, että *h*:n käyttö
vaihtelee yksilöiden välillä todella paljon, mutta se esiintyy kaikilla informanteilla vä-

hintään kerran. Kaksi informanttia tiedostaa käyttävänsä *h*:ta vähän, ja seitsemän ilmoittaa sen esiintyvän puheessaan säännöllisesti tai joskus. (Kivelä 2015: 33, 37.)

Havaintoja ja kuvailuja jälkitavujen vokaalienvälisestä *h*:sta löytyy myös useista Peräpohjolan ulkopuolella tehdyistä tutkimuksista. Muun muassa Maijastiina Heikkilän (2014: 60–61) pro gradu -tutkielmassa ilmenee sellaisia metakielisiä kuvailuja, kuten *h:n laittaminen joka paikkaan* ja *kh*-äänne. Susanna Kokon (2010: 40) tutkielmassa raahelaiset mainitsevat esimerkiksi *h:n päältä puhumisen*, *h:n lisäämisen* ja *tunkemisen*. Sara Holman (2018: 24–25) tutkielmassa oululaisnuoret tunnistavat *h:n* murrenäytteenä, ja sen käyttöä kuvaillaan monin tavoin, esimerkiksi ilmauksella *h:n päältä*. Murrenäytettä he arvioivat kauneudeltaan neutraaliksi, mutta Lapin murretta jotkut pitävät rumimpana, osittain myös *h:n* takia (Holma 2018: 65). Myös Marjatta Palanderin (2011: 92–93) tutkimuksessa *Itä- ja eteläsuomalaisten murrekäsitykset* jälkitavujen vokaalienvälinen *h* on Peräpohjolan murteen piirteistä selvästi tunnetuin, ja esimerkkinä siitä mainitaan muun muassa hyperdialektaalin *jänkhä*. *h* on siis hyvin tunnettu muuallakin kuin Peräpohjolassa ja sitä kuvaillaan monin eri tavoin.

4. TUTKIMUKSEN AINEISTONKERUUMENETELMÄ JA METODIT

4.1. Kansanlingvistiikan ja kansandialektologian aineistonkeruumenetelmistä

Kansanlingvistiikan piirissä on sovellettu monenlaisia aineistonkeruumenetelmiä. Kansanlingvistiikka on ottanut mallia erityisesti sociolingvistiikan aineistonkeruumenetelmistä, sillä asenteita tutkiessaan sociolingvistit ovat käyttäneet muun muassa kuuntelutestejä, haastatteluja ja kyselylomakkeita, joissa kielimuotoja on arvioitu esimerkiksi erilaisten asteikkojen avulla. Kansanlingvistit ovat hyödyntäneet aineistonkeruussa kaikkia näitä keinoja, mutta myös uusia menetelmiä, kuten diskursiivista asennetutkimusta, on hyödynnetty. (Mielikäinen & Palander 2002: 86, 88–91.)

Suomessa kansanlingvistit ovat keränneet aineistoa muun muassa murteentunnistustesteillä ja kirjoitustehtävillä, joissa yleiskieliset lauseet on pitänyt muuttaa murteellisiksi. Lisäksi maallikoiden kykyä jäljitellä murretta on mahdollista tutkia myös imitaatiotestien avulla. (Palander 2011: 18.) Mentaalikarttamenetelmää on hyödynnetty Suomessa muun muassa Joensuun yliopistossa (Mielikäinen & Palander 2014: 21), ja haastatteluja aineistonkeruun apuna ovat käyttäneet esimerkiksi Johanna Vaattovaara (2009: 49) sekä Anne-Maria Nupponen (2011: 19).

4.2. Kyselylomake

Tämän pro gradu -tutkielman aineiston olen kerännyt neliosaisella Webropol-kyselylomakkeella (ks. liite 2). Lomakkeen pohjana on kandidaatintutkielmassani käyttämäni lomake, mutta olen tehnyt siitä parannellun ja aiempaa laajemman version. Vanha lomake ei sopinut käytettäväksi sellaisenaan, sillä huomasin siinä joitain virheitä, jotka saattoivat mahdollisesti vääristää tutkimustulosta (ks. Tuisku 2016: 26). Kandidaatintutkielmassa käyttämäni kyselylomake edustaa siis tavallaan pilottitestiä.

Kyselylomakkeeni esikuvina ovat toimineet muut kansanlingvistiset kyselylomakkeet, kuten Johanna Vaattovaaran (2009) väitöskirjan lomake, jonka avulla hän on tutkinut pellolaisnuorten murteen tiedostamista ja asenteita. Olen myös pyytänyt apua lomak-

keen tekoon toiselta kansanlingvistisen pro gradu -tutkielman tekijältä, Veera Kyyröselältä (2018). Lisäksi olen käyttänyt kyselylomakkeessani hyödyksi myös Aila Mielikäisen ja Marjatta Palanderin (2014: 81–106) laajaa luokittelua maallikoiden käyttämistä metakielisistä luonnehdinnoista. Luokittelun avulla pystyin pohtimaan paremmin sitä, millaisia adjektiiveja minun kannatti käyttää kyselylomakkeessani.

Käytän aineistonkeruumetodina kyselylomaketta, koska haluan kerätä nuorten suhtautumisesta laajan aineiston. Laajan aineiston keräämiseen kyselylomake sopii paremmin kuin haastattelu, koska lomakkeella aineiston kerääminen on nopeampaa (Mielikäinen & Palander 2014: 22). Sen lisäksi, että kyselylomakkeella saa kerättyä paljon aineistoa kerralla, aineistoa on myös mahdollista käsitellä myöhemmin kvantitatiivisesti (Mielikäinen & Palander 2002: 89). Lomake on parempi kuin haastattelu myös sen takia, että tutkijan läsnäolo ei vaikuta vastaamiseen niin paljon. Lisäksi lomaketta käyttämällä vastauksen voi saada useampaan kysymykseen kerralla. (Valli 2001: 101.) Erilaiset asteikot ja avoimet kysymykset sopivat sitä paitsi hyvin murrevarianttien herättämien affektiivisten arvioiden tutkimiseen (Mielikäinen & Palander 2002: 100).

Kyselylomakkeen käytössä on luonnollisesti myös huonot puolensa. Kuten edellä mainitsin, kyselylomakkeen tulos voi helposti vääristyä, jos lomakkeeseen jää virheitä. Siksi kyselylomakkeen teossa onkin ensiarvoisen tärkeää kiinnittää huomiota kysymyksenasetteluun, koska vastaaja ei välttämättä ajattele samalla tavalla kuin tutkija. Informantti voi vastata kysymykseen eri tavalla kuin tutkija haluaa, esimerkiksi laittamalla vastauksensa asteikon kahden vaihtoehdon välimaastoon tai valitsemalla liian monta vaihtoehtoa. (Valli 2001: 100–102.) Lisäksi kyselylomake saattaa tuntua osaamista mittaavalta testiltä, vaikka se ei olisikaan sen tarkoitus. Toisinaan vastaaminen voi tuntua myös pakotetulta, jos asiaan ei liity mielipiteitä. (Mielikäinen & Palander 2002: 89.) Olen kuitenkin pyrkinyt karsimaan kandidaatintutkielmani kyselylomakkeen virheitä muotoilemalla kysymyksiä ja ohjeistuksia uudelleen niin, että niistä on tullut yksiselitteisempiä ja helppotajuisempia. Lisäksi muotoilin sähköisen kyselylomakkeen niin, että informantit eivät voineet sijoittaa vastaustaan kahden vaihtoehdon väliin tai valita useampaa vaihtoehtoa, ellei ohjeistus niin erikseen sallinut.

Kyselylomakkeeni ensimmäinen osio sisältää avoimia kysymyksiä, joissa selvitetään vastaajan taustoja ja Peräpohjolan murteen ja *h*:n tiedostamiseen liittyviä kysymyksiä. Näitä aiheita käsittelevät kyselylomakkeen kysymykset 1–12 (ks. liite 2). Pyrin tämän osion avulla saamaan enemmän tietoa vastaajien taustoista ja murrepiirteiden tiedostamisesta, jotta voin peilata *h*:hon liittyviä asenteita niitä vasten. Tämä osio siis vastaa tutkielmani ensimmäiseen tutkimuskysymykseen (ks. luku 1.1.)

Toinen osio koostuu **Likertin asteikosta**, jossa informantit vastaavat väittämiin valitsemalla sen vaihtoehdon, joka sopii parhaiten heidän mielipiteisiinsä. Tämän osion avulla pyrin paljastamaan *h*:hon ja sen käyttäjiin liittyviä asenteita ja stereotypioita, joten Likertin asteikko vastaa tutkielmani toiseen ja kolmanteen tutkimuskysymykseen. Likertin asteikossa ääripäinä käytetään yleensä vaihtoehtoja ”täysin eri mieltä” – ”täysin samaa mieltä” (Mielikäinen & Palander 2014: 23). Omassa Likertin asteikossani on viisi porrasta, koska parittoman luvun ansiosta keskimäinen porras on neutraali (Valli 2001: 106). Osa Likertin asteikon väittämistä on päällekkäisiä Osgoodin asteikon vastaakohtaparien kanssa, koska kandidaatintutkielmassani ne ovat paljastaneet ristiriitoja informanttien vastauksista (ks. Tuisku 2016: 17). Valli (2001: 100–101) suosittelee tällaisten kontrollikysymysten käyttöä, mutta ne eivät saa näyttää keskenään liian samalta. Kontrollikysymyksille on kuitenkin tarvetta, sillä Likertin asteikon heikkoutena voi olla se, että suoriin väittämiin vastataan todellisuutta positiivisemmin. Tämä tulee ilmi esimerkiksi Vaattovaaran (2009: 98–99) tutkimuksesta ja näkyi myös kandidaatintutkielmassani (ks. Tuisku 2016: 17).

Kyselylomakkeeni kolmannessa osiossa käytän Osgoodin asteikkoa. Myös semanttiseksi differentiaaliksi kutsuttu **Osgoodin asteikko** on perinteinen asennemittauksen asteikko, jonka vastausvaihtoehdot on Likertin asteikon tapaan porrastettu (Valli 2001: 106). Tässä asteikkotyypissä ääripäinä ovat kuitenkin kielimuotojen luonnehdinnat, jotka ovat toistensa vastakohtia, esimerkiksi *kaunis* – *ruma*. Viimeisessä osiossa informanttien tehtävänä on arvioida lomakkeessa olevan murrenäytteen puhujan ikää, sukupuolta, kotipaikkaa ja puhetyyliä avoimien kysymyksien avulla. Olen kehittänyt näytteen itse. Olen pyrkinyt luomaan sellaisen näytteen, joka ei ole johdatteleva. Tällöin se kertoo mahdollisimman vähän puhujan iästä, sukupuolesta ja kotipaikasta. Likertin asteikon

tavoin myös näiden osioiden avulla etsin vastauksia tutkielman toiseen ja kolmanteen tutkimuskysymykseen.

4.3. Tutkimuksen määrälliset menetelmät

Vaikka tämän pro gradu -tutkielman pääpaino on laadullisessa tutkimuksessa, Likertin asteikon, Osgoodin asteikon ja kyselylomakkeen viimeisen osion adjektiivitehtävän avulla saan *h:hon* suhtautumisesta myös määrällistä tietoa. Siksi käytän tulosten tarkastelun apuna myös laskennallisia menetelmiä.

Likertin asteikon vastauksia olen käsitellyt niin, että olen laskenut jokaisen väittämän vastausmäärät, esimerkiksi sen, kuinka monta kertaa informantit ovat olleet täysin samaa mieltä väittämän ”Nuoret käyttävät *h:ta*” kanssa. Tämän jälkeen olen laskenut jokaisesta kohdasta erikseen prosenttiarvot, joita esittelen taulukoiden avulla. Osgoodin asteikon vastakohtaparien saamista vastauksista olen laskenut, kuinka monta kertaa mikäkin arvo on valittu. Osgoodin asteikon arvot muodostavat jatkumon yhdestä viiteen niin, että negatiivisempi ja stereotyyppisempi arvo (*ruma*) saa arvon yksi ja positiivisempi arvo (*kaunis*) arvon viisi. Esimerkiksi vastakohtaparissa *kaunis* – *ruma* olen siis laskenut sen, kuinka monta kertaa informantit ovat antaneet arvon yksi, kaksi, kolme ja niin edelleen. Saatuaani tämän selville olen laskenut kaikille vastakohtapareille keskiarvon, jotta näen, kumman vaihtoehdon puoleen informanttien vastaukset kallistuvat enemmän. Murrenäytteen arviointitehtävässä olen laskenut, kuinka monta kertaa mitään adjektiivia on valittu. Asetan adjektiivit järjestykseen suosituimmasta vähiten suosittuun ja esittelen tuloksia kootusti sananpilven avulla. Sananpilvi näyttää informanttien valitsevat adjektiivit niin, että suosituimmat adjektiivit näkyvät kaikkein suurimmalla fontilla, kun taas vähiten valitut adjektiivit näkyvät pienellä.

4.4. Avoimet kysymykset ja sisällönanalyysi

Asennemittareihin nähden avointen kysymysten hyvänä puolena on pidetty sitä, että vastaaja voi ilmaista mielipiteensä kokonaisuudessaan. Avoimien kysymyksien avulla

aineistosta voi nousta esiin myös hyviä ideoita, mutta niiden heikkouksia ovat muun muassa vastaamatta jättäminen, epätarkat vastaukset ja työläämpi analysointi ja luokittelu. (Valli 2001: 111.)

Avoimia kysymyksiä aion analysoida sisällönanalyysin avulla. **Sisällönanalyysi** on perusanalyysimenetelmä, jota on mahdollista käyttää kaikenlaisessa laadullisessa tutkimuksessa. Sen voidaan ajatella olevan yksittäinen metodi, mutta toisaalta myös väljä teoreettinen viitekehys. Sisällönanalyysi kuuluu tekstintutkimuksen kenttään yhdessä esimerkiksi historiallisen analyysin ja diskurssianalyysin kanssa. Diskurssianalyysistä se kuitenkin eroaa tutkimuksen kohteen kannalta: sisällönanalyysissä etsitään tekstin merkityksiä, kun taas diskurssianalyysissä analysoidaan merkityksien tuottamista. (Tuomi & Sarajarvi 2018: 103, 117.)

Sisällönanalyysin avulla pyritään esittämään tutkittavasta ilmiöstä selkeä, tiivistetty ja yleinen kuvaus, jotta aineistosta on mahdollista tehdä luotettavia johtopäätöksiä. Sen avulla on mahdollista tutkia erilaisia dokumentteja, ja se sopii hyvin myös strukturoimattomien aineistojen analyysiin. Tärkeää sisällönanalyysissä on kuitenkin pyrkimys selittää dokumenttien sisältöä sanallisesti, sillä dokumenttien sisällön kvantitatiivinen kuvaus kuuluu sisällön erittelyn piiriin. Kvantifiointia on kuitenkin mahdollista käyttää myös sisällönanalyysin apuna. (Tuomi & Sarajarvi 2018: 117, 119, 122 ja mainitut lähteet.)

Sisällönanalyysille voidaan erottaa kolme erilaista analyysimuotoa sen perusteella, miten paljon teoria ohjaa aineiston hankkimista, analyysia ja raportointia. Ensimmäinen näistä on **aineistolähtöinen analyysi**, jossa pyrkimyksenä on muodostaa tutkimusaineistosta teoreettinen kokonaisuus. Tällöin analyysiyksiköt valitaan aineistosta tutkimuksen tarkoituksen ja tehtävänasettelun perusteella, eikä aikaisemman tiedon, havaintojen tai teorioiden anneta ohjata analyysin toteuttamista tai lopputulosta. Analyysiyksikköjä ei sovita eikä harkita tässä analyysimallissa etukäteen, ja teoria on mukana vain metodologisten sitoumusten kautta. (Tuomi & Sarajarvi 2018: 108, 111.)

Vaikka teoria ei ole aineistolähtöisen analyysin keskiössä, se kuitenkin vaikuttaa aina taustalla. Tästä syystä täysin aineistolähtöistä analyysia voi olla vaikea toteuttaa. **Teo-**

riaohjaavassa analyysissa teoria ei muodosta analyysin pohjaa, mutta ohjaa sitä tarvittaessa. Myös tässä analyysimuodossa analyysiyksiköt valikoidaan aineistosta, mutta aikaisempi tieto toimii analyysin apuna. Aikaisempi tieto on siis tässä analyysimuodossa selvemmin nähtävillä. (Tuomi & Sarajärvi 2018: 109.)

Luonnontieteellisessä tutkimuksessa on perinteisesti käytetty **teorialähtöistä analyysia**, joka perustuu johonkin tiettyyn teoriaan, malliin tai auktoriteetin esittämään ajatukseen. Tutkimuksen käsitteet määritellään sen mukaan, mikä malli tutkimuksessa kuvaillaan. Teorialähtöisessä analyysimuodossa aikaisempi tieto määrittää myös aineistonkeruuta, kun taas aineistolähtöisessä ja teoriaohjaavassa analyysissa aineistonkeruu on vapaampaa. (Tuomi & Sarajärvi 2018: 110, 111.)

Tämän tutkielman pääpaino on aineistolähtöisessä analyysissä, mutta siinä on piirteitä myös teoriaohjaavasta analyysistä, koska vertailen havaintojani aikaisempaan tutkimustietoon. Tyypillisesti analysointiprosessi alustetaan määrittelemällä **analyysiyksikkö**, joka voi olla yksittäinen sana, lause, lausuma tai ajatuskokonaisuus. Varsinaisen analyysin ensimmäinen vaihe on aineiston pelkistäminen eli **redusointi**, jossa data tiivistetään tai pilkotaan osiin niin, että tutkimuksen kannalta epäolennaiset asiat karsiutuvat pois. Tämän jälkeen aineisto **klusteroidaan** eli ryhmitellään, jolloin aineistosta koodatut alkuperäisilmaukset käydään läpi ja ryhmitellään samankaltaisuuden perusteella alaluokiksi. Tämä tiivistää aineistoa ja sallii tutkijan jatkaa aineiston **abstrahointiin** eli käsitteellistämiseen. Tällöin luokitteluja yhdistellään, jolloin alkuperäisilmauksista päädytään lopulta teoreettisiin käsitteisiin ja johtopäätöksiin. (Tuomi & Sarajärvi 2018: 122–126.)

Omassa analyysissäni analyysiyksiköt ovat yksittäisiä ilmauksia, kuten *kaksoisvokaali* svaavokaalia kuvailevana metakielisenä nimityksenä. Olen pelkistänyt aineistoni avoimien kysymyksien vastaukset niin, että olen tiivistänyt jokaisen vastauksen keskeisen sisällön omin sanoin, minkä jälkeen olen käyttänyt apuna värejä havaitakseni vastauksia yhdistävät tekijät paremmin. Samankaltaiset ilmaukset olen järjestänyt alakategorioiksi, minkä jälkeen olen jatkanut tarkasteluani sen perusteella, voiko samankaltaisia alakategorioita yhdistää jonkun tietyn yläkategorian alle. Aineiston sisällönanalyttisestä tarkastelusta olen antanut esimerkin liitteessä 3.

Kaikkiin aineistoni vastauksiin sisällönanalyysia ei ole voinut hyödyntää, sillä osa vastauksista on jo valmiiksi hyvin tiiviitä yhden tai kahden sanan vastauksia. Tuomi ja Sarajärvi (2018: 145–146) huomauttavatkin, ettei pelkkä vastausten järjestäminen ja niiden sisällöstä kertominen ole sisällönanalyysia. En ole kuitenkaan hylännyt kyselylomakkeita sen perusteella, kuinka pitkiä vastaukset ovat, sillä lyhyitä vastauksia aion käsitellä kvantitatiivisesti sisällönanalyysin yhteydessä. Vaikka kvantifiointi kuuluukin enemmän sisällön erittelyn piiriin (Tuomi & Sarajärvi 2018: 119), aion käyttää myös sitä apuna analyysissa, jotta saan selville, kuinka usein samankaltaisia mainintoja on esiintynyt aineistossa. Näin pystyn määrittämään esimerkiksi murteen nimeä kuvaavien vastausten joukosta suosituimman nimityksen.

5. AINEISTON ANALYYSI

Tässä luvussa esittelen tutkimusaineistoni analyysin. Käsittelen kemiläisnuorten ja rovanieniemeläisnuorten aineistoja omissa alaluvuissaan, mutta vertailen nuorten vastauksia myös keskenään. Tämän luvun rakenne noudattaa kyselylomakkeeni osioiden järjestystä (ks. liite 2). Yhteenvedon analyysistäni esittelen luvussa kuusi.

5.1. Nuorten murrehavainnot

Tässä alaluvussa tarkastelen kemiläisten ja rovanieniemeläisten nuorten havaintoja omasta murteestaan. Tarkastelen nuorten käsityksiä heidän omasta murteellisuudestaan ja heidän mainitsemiaan murrepiirteitä, jotta voin muodostaa paremman kokonaiskuvan nuorten murretaustasta. Käsittelen ensin kemiläisnuorten havaintoja ja sen jälkeen rovanieniemeläisnuorten havaintoja. Analyysin tukena esitetyt aineistoesimerkit ovat nuorten itsensä kirjoittamia ja lisätty tutkielmaan sellaisenaan.

5.1.1. *Kemin murre, kaksoiskonsonantti ja hassut sanat* – kemiläisnuorten murrehavainnot

Kyselylomakkeen ensimmäisen kysymyksen avulla olen tiedustellut kemiläisnuorilta sitä, käyttävätkö he omasta mielestään murretta. Informantit ovat arvioineet murteellisuuttaan monivalintakysymyksen avulla, joten murteen todellista käyttöä ei tämän kysymyksen avulla ole mahdollista saada selville. Vastausten perusteella on kuitenkin mahdollista saada jonkinlaisia suuntaviivoja siitä, miten murteellisena nuoret itseään pitävät.

49 informantista 17 on valinnut vaihtoehdon ”kyllä”, eli hieman yli kolmasosa (34,7 %) kemiläisnuorista ajattelee käyttävänsä jotain murretta. Jonkin verran murretta on arvioinut puhuvansa 25 nuorta, mikä on hieman yli puolet kaikista vastaajista (51,0 %). Vastaajista neljä on sitä mieltä, että he eivät käytä murretta lainkaan, ja loput kolme informantia eivät osaa sanoa paljonko he käyttävät murretta. Näiden vastausten perusteella

enemmistö Kemin nuorista vaikuttaa siis käyttävän omasta mielestään edes jonkin verran murretta. Itsensä pitäminen täysin murteettomana onkin harvinaisempaa, sillä myös aikaisemmissa tutkimuksissa nuoret ovat arvioineet käyttävänsä edes jonkin verran murretta (ks. esim. Kiikka 2012: 43). Termin *murre* käyttöön voi kuitenkin vaikuttaa myös puhujan alueellinen tausta (Mielikäinen & Palander 2014: 28).

Seuraava kysymys on jatkoa edelliselle, sillä olen seuraavaksi pyytänyt myöntävästi vastanneita pohtimaan käyttämälleen murteelle nimeä. Tähän kysymykseen nuoret tarjoavat monenlaisia vaihtoehtoja, mutta kaikkein yleisin nimitys on *Kemin murre*. Nimityksen runsaslukuisuus oli odotettavissa, sillä maallikot saattavat puhua omasta murteestaan asuinympäristönsä keskustaupungin nimellä, vaikka nimitys ei olisi muuten yleisesti käytössä (Mielikäinen & Palander 2014: 68–69). Nimitys *Kemin murre* on mainittu aineistossa yhteensä 23 kertaa, mutta yksi informantti, KP17, tosin kuvailee murrettaan nimellä *Kemmii*.

Yleisin tapa nimetä murretta on nimetä se jonkin alueen mukaisesti (Mielikäinen & Palander 2014: 63). Aineistossani on muutamia nimityksiä, jotka viittaavat Kemin sijaintiin meren läheisyydessä, kuten *Meri-Lapin murre* ja *Perämeren murre*. Myös tätä laajempia, eri kaupunkialueita kattavia alueita käytetään nimityksien pohjana, sillä esimerkiksi KP7 nimittää murrettaan *Kemi–Tornio-murteeksi* ja KT13 *Oulu–Rovaniemi-murteeksi*. Lisäksi Aineistossani esiintyy kolme kertaa nimitys *Lapin murre*, joka on usein käytetty nimitys peräpohjalaisista murteista myös muilla paikkakunnilla tehdyissä tutkimuksissa (ks. esim. Palander 2011: 27; Oja 2011: 38; Heikkilä 2014: 59). Nimitystä käytetään kuitenkin yllättävän vähän, sillä ajattelin nimityksen *Lapin murre* olevan melko yleinen. Saman verran mainintoja on saanut esimerkiksi *Peräpohjolan murre*, vaikka ajattelin tämän kielitieteellisen nimityksen olevan informanteilleni suhteellisen vieras. On kuitenkin mahdollista, että kemiläisnuoret eivät samaistu Lappiin yhtä vahvasti kuin Kemiin ja sen lähiympäristöön, sillä Kemi sijaitsee Lapin eteläosissa. Kemi on myös saattanut murteellisesti erkaantua niistä paikkakunnista, joilla puhutaan edelleen Peräpohjolan murretta, joten kaupungin nuoret eivät välttämättä halua puhua murteestaan nimellä *Lapin murre*. Myös aiemmin mainittu *Oulu–Rovaniemi-murre* voi viitata siihen, että kemiläisnuoret eivät välttämättä miellä Kemin murretta puhtaasti Peräpohjolan murteeksi.

Aineistossa on joitain yksittäisiä nimityksiä. Tällaisia ovat muun muassa *Pohojosen murre*, *sekalainen murre* ja murteen käyttöön kieltävästi vastanneen informantin KP2 nimitys *suomen kieli*. *Pohojosen murre* on nimityksenä melko samankaltainen kuin *Lapin murre*, sillä molemmat viittaavat murrealueen pohjoiseen sijaintiin. Kaksi kertaa mainittu *Sekalainen murre* on kuitenkin kiintoisa nimitys, sillä sen käyttö voi mahdollisesti kertoa siitä, että Kemissä puhuttavaan murteeseen on tullut niin paljon vaikutteita muualta, ettei sitä voi sijoittaa enää johonkin tiettyyn murrekartan osaan. Maallikot käyttävätkin ilmausta *sekoitus* silloin, kun he puhuvat murteiden muuttumisesta (Mielikäinen & Palander 2014: 225). Nimityksen merkitystä en kuitenkaan voi kuin arvailla, sillä en ole pyytänyt nuoria perustelemaan nimityksiä.

Murteen nimeämisen jälkeen olen pyytänyt nuoria kertomaan, millaista murre on heidän mielestään Kemissä. Usein mainittu ominaisuus on murteen *sekalaisuus*: Kemissä puhuttava murre on yhdistelmä eri murteista. Murrenimitysten yhteydessä tämä ominaisuus on mainittu vain kahdesti, mutta nyt murteen sekalaisuus on mainittu kahdeksan kertaa. Mielikäisen ja Palanderin (2014: 227) mukaan erilaiset *seka*-kantaiset nimitykset ovat maallikoiden metakielessä hyvin yleisiä. Esimerkit 1–3 esittelevät tällaisia nimityksiä.

- (1) Mielestäni Kemissä ei ole erillistä murretta. Kemin murre on *sekoitus* muista murteista. (KT6)
- (2) Kemissä murre on mielestäni aika *sekalaista*. Kemissä mielestäni yhdistyy itä- ja länsimurteet esim. *mä ja sä* pronomineissa, tietyissä substantiiveissa kuten *mettä=metsä* ja adjektiiveissa kuten *kylmä=kylmä*. Opettaisin nuo edelliset asiat, jotka mainitsin. (KT23)
- (3) Kemissä on monia *sekalaisia* murteita. (KP1)

Näissä esimerkeissä korostuu suomen murteiden sekoittuminen keskenään. Kaksi informanttia, KP2 ja KT27, kuvailee murretta myös *yleiskielen kaltaiseksi*, eli Kemissä puhuttava murre ei heidän mielestään poikkea merkittävästi standardikielestä. Se voi mahdollisesti kuulostaa tyypilliseltä nykypuhekieleltä, joka muistuttaa puhuttua yleiskieltä (Palander 2011: 28). Esimerkiksi Ojan (2011: 65) tutkimuksessa kangasniemeläiset sanoivat murteensa olevan monien murteiden ja yleiskielen sekoitus. Myös Arven (2002: 16) tutkimuksen informantit ajattelivat, että heidän puheessaan on piirteitä sekä yleiskielestä että murteesta. *Seka*-kantaiset nimitykset voivat siis viitata myös siihen, että murre ja yleiskieli ovat sekoittuneet. Muitakin tapoja kuvailla murretta kuitenkin

on: esimerkiksi KP3 ja KT12 pitävät murretta erilaisena kuin muualla, esimerkiksi Helsingissä. Informantit vertaavat puhumaansa murretta paitsi yleiskieleen, myös muissa kaupungeissa puhuttaviin murteisiin ja kielimuotoihin. Maallikoiden havainnot perustuvatkin useimmiten vertailuun (Mielikäinen & Palander 2014: 79).

Jotkut informantit liittävät Kemissä puhuttavaan murteeseen kielteisiä ominaisuuksia. Esimerkiksi KT18 kuvailee Kemissä puhuttavaa murretta *tyhmän kuuloiseksi* ja KP9 *epäselväksi*. Tällaiset sanalliset kuvailut kertovat maallikoiden affektiivisista asenteista murretta kohtaan (Nupponen 2011: 108). Näitä ilmauksia käyttäneille nuorille Kemin murre näyttäytyy negatiivisena. Negatiivisia ominaisuuksia on kuitenkin mainittu vähän, joten suurin osa kemiläisnuorista ei vaikuta vierastavan alueella puhuttavaa murretta. Oman kotiseudun murretta pidetään usein kauneimpana (ks. esim. Vaattovaara 2009: 150; Palander 2011: 133), mikä voi selittää negatiivisten kuvailujen vähäisyyttä.

Murteen kuvailemisen lisäksi olen pyytänyt informanteilta esimerkkejä paikallisista murrepiirteistä, joita he voisivat opettaa muille. En antanut informanteilleni pohtimisen avuksi murteellisuuksia sisältäviä materiaaleja, joten nuorten luettelemat murrepiirteet ovat spontaaneja tyypillisyyksiä, jotka heidän mielestään kuvaavat murretta parhaiten (Nupponen 2011: 31). Etenkin 1. ja 2. persoonan pronomien variantit *mää* ja *sää* sekä *mä* ja *sä* mainitaan aineistossa usein, sillä näitä mainintoja on yhteensä kahdeksantoista. Persoonapronomit ovatkin maallikoille kaikkein tärkeimpiä havainnointikohteita (Mielikäinen 2005: 104). Sen sijaan Peräpohjolan murteeseen kuuluvia varianteja *mie* ja *sie* ei mainitse nuorista kukaan, mikä kertoo osaltaan siitä, että *mää* ja *sää* ovat Kemissä todennäköisesti melko neutraaleja puhekielisyyksiä (ks. Mantila 1997: 12). Myös Nurmesniemen (2004: 50, 58) mukaan *mää* ja *sää* ovat keminmaalaisnuorilla hyvin yleisiä, sillä persoonapronomineja *mie* ja *sie* ei käytä tämän aineistossa kukaan. *Mää* ja *sää* kuuluvatkin todennäköisesti Peräpohjolan murrealueen eteläosien nykymurteeseen.

Toinen taajaan mainittu murrepiirre on yleisgeminaatio. Tämän piirteen saamat maininnat eivät yllätä, sillä Mantila (1997: 14) kutsuu yleisgeminaatiota laaja-alaiseksi puhekielisyydeksi. Informantit eivät tosin käytä kielitieteellistä termiä *yleisgeminaatio*, vaan siitä käytetään runsaasti maallikoille tyypillisiä metakielisiä ilmauksia, kuten *tuplakonsonantti*, *kaksoiskonsonantti* ja *konsonanttien* lisääminen (esimerkit 4–7). Myös Mieli-

käinen ja Palander (2014: 154) ja Nupponen (2011: 105–106) ovat havainneet maallikoiden käyttävän vastaavanlaisia ilmauksia.

- (4) *Hassuja sanoja ja **tuplakonsonantteja***. (KP5)
- (5) ***Kaksoiskonsonantin** käyttö esim. Kemmiin*. (KP18)
- (6) *Kemin murteeseen kuuluu **konsonanttien lisäys** esim. merreen, mettää, kottii yms.* (KT17)
- (7) *Lisäämme **kaksoiskonsonantteja** moniin sanoihin (esimerkiksi mitään > mitään)*. (KT21)

Yleisgemiaatioon viittaavia mainintoja aineistossa on yhteensä 15, mutta osa viittauksista ei ole yhtä selviä. Esimerkiksi KP21 on kirjoittanut, että Kemissä on *paljon konsonantteja*, mikä voi mahdollisesti viitata yleisgemiaatioon tai jopa jälkitavujen vokaalienväliseen *h:hon*. KT21 puhuu myös *kirjainten lisäämisestä*, mikä niin ikään voi viitata moneen murrepiirteeseen, tässä tapauksessa mahdollisesti myös svaavokaaliin. Aineisten lisääminen yleiskielisiin asuihin on tyypillinen tapa kuvailla murretta (ks. esim. Nupponen 2011: 106), mutta nuoret eivät ole antaneet esimerkkitapauksia lisäämisestä. Näin ollen en voi vetää vastauksista varmoja johtopäätöksiä. Maallikoiden sanalliset kuvailut voivat sisältää ilmauksia, joiden tarkasta merkityksestä ei voida olla varmoja (Nupponen 2011: 260), mutta uskon näiden ilmausten viittaavan joko svaavokaaliin tai yleisgemiaatioon.

Yleisgemiaation lisäksi aineistossani on yhdeksän svaavokaaliin selkeästi viittaavaa ilmausta. Kun informantit kuvailevat tätä murrepiirrettä, he käyttävät sellaisia ilmauksia, kuten *lisätty vokaali*, *kaksoisvokaali* ja *vokaalien toistaminen*. Näitä ilmauksia esittelevät esimerkit 8–11.

- (8) *Kemissä murteen piirteitä on mm. **kaksoisvokaali***. (KP15)
- (9) *Mielestäni Kemissä **sanojen vokaaleja toistetaan paljon**, esimerkiksi ”palakka=palkka”*. (KT10)
- (10) ***Lisäämme vokaaleja sanoihin** (esimerkiksi kahvi > kahavi)*. (KT21)
- (11) *Mää ja sää ovat olennainen osa, lisäksi **kylymä ja vastaavat sanat***. (KP19)

Maallikot pitävät svaavokaalia usein ”ylimääräisenä” ääntenä (Mielikäinen & Palander 2014: 162). Informantit kirjoittavat toisaalta myös sanoista, joita he pitävät kemiläisinä svaavokaalin takia. Svaavokaali on yksi Mantilan (1997: 14) luokittelemista laaja-alaisista puhekielisyyksistä, joten piirre on todennäköisesti sen takia melko tuttu kemi-

läisnuorillekin. Nurmesniemen (2004: 47) mukaan keminmaalaisnuoret eivät kuitenkaan tunnista svaavokaalia kovin hyvin, sillä haastatelluista nuorista yksikään ei ole maininnut sitä esimerkkinä Keminmaan murrepiirteistä. Mainintoja svaavokaalista ei aineistossani ole määrällisesti kovin monta, mutta Kemissä piirre on silti tunnistettu paremmin kuin sen naapurikunnassa.

Muutamia mainintoja aineistossa ovat saaneet myös *lyhenteet* ja *yhdistelmät*. Lyhenteet esiintyvät puhekielen piirteenä myös muiden alueiden nuorilla, sillä esimerkiksi Ojan (2011: 30) tutkimuksessa neljä informanttia mainitsee lyhenteet antamatta niistä kuitenkaan esimerkkejä. Kemiläisnuorten aineistossa muun muassa KT25 esittelee sellaisia esimerkkejä lyhenteistä kuin *tuun* ja *emmää tiiä*. Huomionarvoista on, että toinen esimerkeistä sisältää *t:n* heikon asteen vastineen kadon, ja informantti on käsittänyt sen lyhenteeksi. *Lyhenne* voi olla siis hyvin monipuolinen käsite, joka hahmottuu informanteille eri tavoin. Toinen informantti, KT4, esittääkin murteessa esiintyvistä lyhenteistä mielenkiintoisen havainnon esimerkissä 12:

(12) *Kemin murteessa mielestäni on tärkeintä saada asia perille mahdollisimman hyvin ja toisaalta myös lyhyesti. Ei lisätä ylimääräisiä hidastavia kirjaimia, mutta toisaalta ei lyhennetä ja nopeuteta liikaa, jotta ymmärrettävyys säilyy.*

KT4 on käytännössä eri mieltä kuin monet muut vastaajat, jotka ovat esitelleet yleisgeminatiota ja svaavokaalia. Informantti ei kuitenkaan anna esimerkkejä siitä, miten Kemissä puhutaan lyhyesti, mutta arvelen hänen tarkoittavan samankaltaisia tapauksia kuin edellä mainitut lyhenteet. Mielikäisen ja Palanderin (2014: 137) mukaan *lyhentäminen* voi liittyä moniin kielen tasoihin, esimerkiksi kielimuotoihin, lauseisiin, sanoihin, tavuihin ja äänteisiin. Tärkeää informantille KT4 vaikuttaakin olevan se, että näillä tavoilla esiintyvät *lyhenteet* eivät aiheuta ymmärtämisvaikeuksia.

Muutama informantti kertoo myös, että pohjoisessa käytetään *hassuja* ja *erilaisia sanoja*. Vieraiden murteiden ymmärtämisestä vaikeuttavat oudot sanat, ja omassa murteessa eri merkitystä kantavat tutut sanat ovat sanatyyppejä, joihin maallikot yleensä kiinnittävät huomiota puhuessaan murrasanoista (Mielikäinen 2005: 103). Esimerkiksi sana *pahki* 'päin' on saanut yhteensä viisi mainintaa. Myös joitain murrepiirteitä sisältäviä leksemejä saatetaan aineistossa kutsua kemiläisiksi sanoiksi. Tämä on yleistä maallikoiden

keskuudessa, sillä *sana* tarkoittaa yleensä kielitieteilijälle ja maallikolle eri asiaa (Mielikäinen & Palander 2014: 131). Aineistossa mainittiin esimerkiksi kaksi kertaa sana *mettä*, joka sisältää *ts*-yhtymän astevaihteluttoman vastineen *tt*. Informanttien esittelemiä sanoja sisältävät esimerkit 13–15.

(13) On **hassuja sanoja** ja tuplakonsonantteja, kuten *pahki*=*törmätä*. (KP13)

(14) Täällä käytetään myös **pahki-sanaa**, jota ei kaikkialla tajuta. (KT16)

(15) Metsä on **mettä**, lehmä on *lehemä*, minä *mää*, sinä *sää*, heidän *heijjän*. (KT5)

Vaikka joitain murrepiirteitä on esitelty vain muutamia kertoja, se osoittaa, että nuoret ovat havainnoineet ympärillään puhuttavaa murretta ja idiolektiään. Yksittäisten mainintojen perusteella ei ole kuitenkaan mahdollista vetää varmoja johtopäätöksiä murrepiirteiden yleisyydestä.

Murrehavaintojen ilmaiseminen ei ole aina helppoa. Esimerkiksi KP6 kertoo, ettei ole ajatellut murretta, ja KT15 sanoo, ettei tunne kemiläisiä. Siksi he eivät ole antaneet esimerkkejä Kemin murteesta. Eräistä murrepiirteistä, kuten yksinäis-*s*:llisestä inessiivistä, ei myöskään puhuta lainkaan. Tämä ei sinänsä yllätä, sillä myös Nurmesniemen (2004: 65) haastatteluissa kukaan keminmaalaisnuorista ei ole maininnut tätä piirrettä, vaikka he käyttävät sitä puheessaan. Nurmesniemen (2004: 65) mukaan piirteen mainitsematomuuteen saattoi vaikuttaa ilmiön sijainti sanan lopussa tai vaihtoehtoisesti piirteen leimallisuus. Toisaalta Nupposen (2011: 152) mukaan harvoin mainitut murteellisuudet voivat kuitenkin kertoa siitä, että ne eivät ole murrealueelle leimallisia, mikä on päinvastainen arvio kuin Nurmesniemellä (2004). Itse arvelen Nupposen (2011) tavoin, ettei yksinäis-*s*:llistä inessiiviä ole mainittu siksi, että se ei leimaa Kemin murretta. Yksinäis-*s*:llisenä inessiivi esiintyy suurimmassa osassa suomen länsimurteista (Lauerma 2008: 358), joten on mahdollista, että se ei kiinnitä niin paljon huomiota.

Kemiläisnuoret ovat tiedostaneet puheestaan piirteitä, joiden tunnistaminen on helppoa, sillä esimerkiksi 1. ja 2. persoonan pronominit ovat helpoiten tunnistettavia morfologisia tuntomerkkejä (Palander 2011: 173). Toisaalta monet näistä piirteistä, kuten persoonapronominien variantit, yleiskielen *d*:n edustus, yleisgeminatio ja svaavokaali ovat sellaisia piirteitä, jotka myös erottavat nuoria alueellisesti (Lappalainen 2001: 80–81). Nuoret käyttävät paljon sellaista metakielistä sanastoa, jota Mielikäinen ja Palander

(2014) ovat havainneet maallikoiden käyttävän. Kemiläisnuoret eivät kuitenkaan mainitse jälkitavujen vokaalienvälistä *h*:ta kertaakaan Kemin murteen piirteenä, vaikka se on yleensä hyvin tiedostettu piirre (Vaattovaara 2009: 32). Vaikuttaa siis siltä, että nuorten mielestä *h* ei ole sellainen piirre, jonka he haluaisivat opettaa ulkopaikkakuntalaisille Kemin murteesta.

5.1.2. *Lapin murre, mie, sie* ja *h* – rovaniemeläisnuorten murrehavainnot

Kun rovaniemeläisnuoret ovat arvioineet omaa murteellisuuttaan, 12 informanttia neljästäkymmenestä (30 %) on vastannut käyttävänsä murretta. 23 informanttia eli hieman yli puolet (57,5 %) on arvioinut käyttävänsä murretta jonkin verran, mikä on lähes saman verran kuin Kemissä. Vain kaksi informanttia on vastannut, etteivät he omasta mielestään puhu murretta lainkaan, ja kolme ei ole osannut arvioida omaa murteellisuuttaan. Toisin kuin Kemissä, myönteisesti murteenpuhumistaan arvioivat rovaniemeläisnuoret eivät kuitenkaan suosi kaupungin nimen sisältävää nimitystä murteelleen. *Rovaniemen murre* mainitaan nimityksenä vain viisi kertaa, mutta sen sijaan kemiläisnuorten harvoin käyttämä nimitys *Lapin murre* (esimerkit 16–18) mainitaan 18 kertaa:

(16) *Sitä kututtaa **laphin murtheeksi**.* (RP5)

(17) *Kai se joku **Lapin murre** onpi.* (RT9)

(18) *Kutsuisin murrettani **Lapin murteeksi** tai Pohjois-Suomen murteeksi.* (RT27)

Rovaniemeläisnuoret käyttävät siis nimitystä, jota suosivat myös muualla Suomessa asuvat maallikot (ks. esim. Oja 2011: 38; Palander 2011: 34; Mielikäinen & Palander 2014: 63). Voi olla, että rovaniemeläisnuoret samaistuvat Lappiin enemmän kuin kemiläisnuoret eivätkä he ajattele murrettaan muusta Lapista erillisenä. Tähän voi olla monia syitä, mutta yksi mahdollisuus on, että Rovaniemen pohjoisempi sijainti saa nuoret ajattelemaan sen kuuluvan Lappiin tiiviimmin. Vaikutusta voi kuitenkin olla myös sillä, että nimitys *Lapin murre* on suosittu muuallakin. Lisäksi Rovaniemeä pidetään omien havaintojeni perusteella mediassa ikään kuin Lapin pääkaupunkina, minkä vuoksi se mahdollisesti assosioituu tiiviimmin Lappiin.

Rovaniemeläisnuorista monet kuvailevat jo murrenimitysten yhteydessä omaa murretta *sekoitukseksi*: tähän viittaavia nimityksiä aineistossa on yhteensä 12. Tällaisia kuvailuja esittelevät esimerkit 19–21.

- (19) *Yleiskielen ja Oulun alueen murteen **sekoitusta**. Joskus Lapin murretta.* (RP4)
 (20) ***Sekoitus** vähän kaikkea.* (RT16)
 (21) *Tyypillinen Lapin murre, sekä **muita murteita sekaisin**.* (RT19)

Useimmat näin vastanneista eivät kerro, mistä sekoitus koostuu, mutta esimerkissä 19 informantti RP4 kuvailee sekoituksen koostumusta. Myös Turusta muuttanut RT2 kuvailee murretta *Turun ja Lapin murteen sekoitukseksi*. Tämän nimityksen taustalla on toinen murre, joka on jossain vaiheessa ollut läsnä informantin elämässä. Myös Vaattovaaran (2009: 104) tutkimuksessa muuttajataustainen henkilö luonnehtii murretta *sekoitukseksi*. Toisaalta on mahdollista, että Rovaniemen murteessa on aineksia myös muista murteista, jolloin sitä kuvaillaan herkemmin *sekamurteeksi* (ks. Mielikäinen & Palander 2014: 231). Paikallinen puhekieli voi joidenkin nuorten mielestä olla sekoitus myös murteista ja yleiskielestä, kuten esimerkissä 19. Tällaisia nimityksiä ovat suosineet myös Ojan (2011: 65) tutkimuksen kangasniemeläiset informantit.

Rovaniemeläisnuorten antamista nimityksistä *Lapin murre* ja *seka-*kantaiset nimitykset ovat yleisimpiä. Muita nimityksiä murteille on annettu muutamia tai yksittäisiä. Tällaisia ovat esimerkiksi kolmesti mainittu *Peräpohjolan murre*, *pohjoinen*-alkuosan sisältävät nimitykset *pohjoisenmurre* ja *Pohjois-Suomen murre* sekä *meänkieli*, jota käyttää kaksi Pellossa asunutta nuorta. Erityisesti tämä nimitys on kiinnostava, sillä esimerkiksi Vaattovaaran (2009: 130) tutkimuksessa on ilmennyt, että enemmistö pellolaisnuorista pitää *meänkieltä* koko Tornionjokilaakson varieteettina. Näiden kahden pellolaistaustaisen vastaajan nimitys omasta murteestaan heijastaa tätä pellolaisten jakamaa käsitystä. Vaikka molemmat asuvat Rovaniemellä, on *meänkieli* heille edelleen osuvampi nimitys murteesta.

Kun nuoret kuvailevat Rovaniemellä puhuttavaa murretta, siitä mainitaan monenlaisia ominaisuuksia ja joitain murrepiirteitä. Keskeisin havainto on Rovaniemen murteen *neutraalisuus*: nuoret kertovat sen olevan melko *huomaamatonta* ja *yleiskielen kaltaista*. Yhden nuoren mielestä se on myös hyvin *tyypillistä Lapin murretta*, eli paikallista-

solla se ei erotu muista Peräpohjolan murteista. Näitä ominaisuuksia esittelevät esimerkit 22–24.

(22) *En ole varma, sitä ei joko ole tai sitten se on tullut **niin tutuksi, jolloin sitä ei huomaa.*** (RP9)

(23) *Murre on aika **yksinkertaista, eikä eroa paljoa ”normaalista”** puhetavasta.* (RT7)

(24) ***Huomaamaton murre**, ei niin näkyvää kuin esim. Savossa.* (RT16)

Murteen neutraaliuuden kannalla on kymmenen informanttia. Myös Ojan (2011: 22–23) tutkimuksessa kangasniemeläiset nuoret luonnehtivat murrettaan neutraalisti tavalliseksi ja normaaliksi, ja yhtenä vertailukohteena on mahdollisesti ollut yleiskieli. Murteet muuttuvat niin, että ne tasoittuvat, sekoittuvat ja yleiskielistyvät (Mielikäinen & Palander 2014: 223), joten neutraalit kuvailut voivat kertoa tästä prosessista. Toisaalta maallikot saattavat pitää oman alueensa murretta tavallisena myös siksi, että murre on tuttua ja samankaltaista kuin se murre, jota maallikko itse puhuu (Kurki 2018: 345). Tähän liittyy läheisesti myös *helpous*, jota kolme nuorta pitää Rovaniemen murteen ominaisuutena. Se on esimerkiksi *yksinkertaista* ja *ymmärrettävää*. Omaa murretta pidetäänkin muita murteita helpompana, ymmärrettävämpänä ja selkeämpänä (Mielikäinen ja Palander 2014: 82).

Kemiläisnuorten tavoin kuusi rovaniemeläisnuorta kuvailee murretta *sekoitukseksi* myös murteen kuvailun yhteydessä. Rovaniemellä puhutaan nuorten mukaan monia murteita, ja yksi informanteista, RP6, mainitsee syyksi sen, että Rovaniemelle on muuttanut paljon väkeä muilta paikkakunnilta. Rovaniemi on yliopistokaupunki, joten kaupungissa elää todennäköisesti pelkästään tästä syystä paljon ihmisiä, jotka ovat alun perin kotoisin muualta. Muina Rovaniemen murteen ominaisuuksina mainitaan muun muassa *murteen omanlaisuus*, *yleistyneet slangin piirteet* ja sen erilaisuus Tornion murteeseen nähden. Nuorilla on siis hyvin vaihtelevia mielikuvia siitä, millaista Rovaniemen murre on.

Piirteistä, joita rovaniemeläisnuoret voisivat opettaa ulkopaikkakuntalaisille, 1. ja 2. persoonan pronomien variantit ovat mainituimpia. Toisin kuin Kemissä, *mä(ä)* ja *sä(ä)* saavat kuitenkin vain kaksi mainintaa, kun taas *mie* ja *sie* mainitaan yhteensä 21 kertaa. Mantilan (2004: 328, 332) mukaan *mie* ja *sie* liittyvät myönteiseen maalaisuuteen ja ne ovat eläviä ja paikoin myös yleistyviä piirteitä. Nuorten havaintojen perus-

teella *mie* ja *sie* näyttävätkin edelleen olevan leimallisia Rovaniemen murteen piirteitä, mikä on ymmärrettävää, sillä ne liitetään Lapin murteeseen myös Peräpohjolan ulkopuolella (ks. Palander 2011: 94). Näihin persoonapronominien murteellisiin variantteihin vaikuttaa kuitenkin liittyvän Kemissä ja Rovaniemellä erilainen arvolataus, sillä kemiläisten vastauksissa *mie* ja *sie* eivät esiinny. Voi siis olla, että kemiläiset suhtautuvat Lappiin ja sitä leimaaviin murrepiirteisiin eri tavalla kuin Rovaniemeläiset, sillä kemiläiset eivät myöskään suosi rovaniemeläisten tavoin nimitystä *Lapin murre*.

Kysyttäessä oman alueensa murrepiirteistä kahdeksan rovaniemeläisnuorta mainitsee yleisgeminaation ja neljä svaavokaalin. Kemiläisnuorten tavoin he käyttävät sellaisia metakielisiä ilmauksia, kuten *kaksoiskonsonantti* ja *ylimääräisten kirjainten lisääminen*, mutta rovaniemeläisnuorilla mainintoja on vähemmän. Esimerkeissä 25–28 esittelen yleisgeminaation ja svaavokaalin saamia metakielisiä nimityksiä.

(25) *Kuuluu paljon mie ja sie, mutta aika paljon puhutaan myös mä, mää. Myöskin **puhutaan pidennetyillä konsonanteilla**, esimerkiksi puhelimeen -> puhelimeen.* (RP7)

(26) *Joskus sanoja **venytetään ja lisätään ylimääräisiä konsonantteja**.* (RT14)

(27) *Ensimmäisenä kertoisin 'mie ja sie' sanat. Sanoja myös **pidennetään ylimääräisillä kirjaimilla** (sohova, kottiin).* (RT5)

(28) *Mie ja sie -sanat ovat yleisiä Rovaniemellä ja ne ainakin opettaisin ulkopaikkakuntalaiselle. Myös sanat ruukata ja piittää opettaisin muille, sillä minulle ne ovat ihan tavallisia sanoja. Mielestäni Rovaniemellä ei kuitenkaan puhuta kovin vahvaa murretta, mutta muihin verrattuna **puhumme aika paksusti eli korostamme kaksoiskonsonantteja puheessamme ja joskus saatamme lisätä ylimääräisiä vokaaleja sanojen keskelle**, joka saa puheen kuulostamaan **aika paksulta**.* (RT27)

Näissä esimerkeissä esiintyvät metakieliset ilmaukset, kuten *kaksoiskonsonantti* ja *ylimääräinen vokaali*, ovat tyypillisiä nimityksiä yleisgeminaatiolle ja svaavokaalille (ks. Mielikäinen & Palander 2014: 154, 162–163). Yleistä on myös *lisäämisestä* puhuminen, mutta rovaniemeläisten vastauksissa ei ole epäselvyyttä yleisgeminaation ja svaavokaalin välillä. Rovaniemeläisnuorten ja kemiläisnuorten vastauksien merkittävin ero on kuitenkin se, että rovaniemeläisnuoret mainitsevat Rovaniemen murteen piirteenä jälkitavujen vokaalienvälisen *h:n*. Seitsemän nuorta kertoo, että he opettaisivat ulkopaikkakuntalaisille kavereilleen sen käyttöä. Joidenkin nuorten mielestä jälkitavujen vokaalienvälinen *h* vaikuttaa siis edelleen kuuluvan Rovaniemen murteeseen, vaikka se onkin katoamassa Rovaniemen kaupunkipuhekielestä (Rantanen 1991: 48).

Rovaniemeläisnuoret mainitsevat joitain yksittäisiä Rovaniemen murrepiirteitä ja murteen luonnehdintoja. Murresanoista annetaan konkreettisia esimerkkejä: *kläppi* 'lapsi', *pahki* 'päin', *vinkka* 'viima' (RT2) ja esimerkissä 28 mainittu *ruukata* 'olla tapana'. Myös *lyhentäminen* sekä svaavokaaliin ja yleisgeminatioon viittaava *paksusti puhuminen* on mainittu Rovaniemen murteen piirteinä. Hyvin kattavasti Rovaniemen murretta kuvaa informantti RT22 esimerkissä 29:

(29) *Rovaniemen murre on mielestäni sekoitus kaikkia Lapin murteita. Lapin keskuksena tunnetussa kaupungissa kuulee lähikuntien murteita paljonkin. Itse en osaa kovin hyvin määritellä minkälainen on juuri Rovaniemen murre. Ulkopaikkakuntalaiselle opettaisin persoonapronominien mie ja sie muodot, kehdata-verbin merkityksessä viitsiä, se ja olla-verbin yhteensulautuman son = se on. Opettaisin myös muista lapin murteelle ominaisia sanoja, kuten esimerkiksi ämmän neulat (raajan puutumisesta aiheutuvaa pistelyä), olla sipissä (olla rahaton), pahki (jotakin päin törmäätäminen, nokko (riittävästi ja märsätä (itkeä). Kertoisin myös sen, että useissa sanoissa konsonantti tipahtaa pois tai se tuplataan, esimerkiksi sodan/soan, suden/suen, metsä/mettä, ketään/kettään. Lisätyt vokaalit ovat yleisiä esimerkiksi, kelkka/kelekka, kirjava/kirijava, kalpea/kalapea. Joissain sanoissa vokaali korvataan i:llä, kuten vaikea/vaikia, kauhea/kauhia.*

RT22 esittelee murteensa piirteitä hyvin monipuolisesti. Vastauksessa esitellään jo aikaisemmin mainittuja piirteitä, kuten murteiden sekoittuminen, persoonapronomininit *mie* ja *sie*, svaavokaali ja yleisgeminatio. Ainoana informanttina hän kuitenkin kertoo myös *t:n* heikon asteen vastineen kadosta ja *ts*-yhtymän *tt*-variantista konsonanttien *putoamisen yhteydessä*. Lisäksi hän mainitsee myös *eA*-yhtymän murteellisen edustuksen (*kauhia*) ja on huomannut, että murre on erilainen eri puolilla Lappia. Yksilöiden havaintojen laajuus vaihtelee aineistossani suuresti, joten murteiden kuvailu ei välttämättä ole kaikille yhtä helppoa (ks. myös Palander 2011: 167).

Rovaniemeläisnuorten ja kemiläisnuorten havainnot ovat melko samansuuntaisia 1. ja 2. persoonan pronominiinien variantteja ja jälkitavujen vokaalienvälistä *h*:ta lukuun ottamatta. Kemiläisten tavoin rovaniemeläisnuoret ovat havainneet helposti huomattavia piirteitä, kuten yksikön 1. ja 2. persoonan pronominit (Palander 2011: 173). Lisäksi monet havainnoista ovat sellaisia, jotka edelleen erottavat eri alueiden nuorten puhekieltä (ks. Lappalainen 2001: 80–81). Rovaniemeläisnuoretkaan eivät ole havainneet esimerkiksi yksinäis-s:llistä inessiiviä, joten voi olla, että nuoret eivät kiinnitä herkästi huomiota sellaisiin piirteisiin, jotka eivät ole leimallisia (ks. Nupponen 2011: 152). Nuorten vas-

taukset eivät kerrokaan mitään Rovaniemen murteen todellisesta tilanteesta, vaan osoittaa lähinnä sen, millaisiin piirteisiin nuoret ovat kiinnittäneet huomiota.

5.2. Nuorten havaintoja *h*:sta

Tässä alaluvussa esittelen nuorten havaintoja jälkitavujen vokaalienvälisestä *h*:sta. Esittelen ensin kemiläisnuorten vastauksia, minkä jälkeen siirryn rovaniemeläisnuorten vastauksiin. Vertailen heidän havaintojaan myös keskenään, jotta kahden kaupungin väliset erot tulisivat paremmin esille.

5.2.1. Kemiläisnuorten havaintoja *h*:sta

Olen aloittanut kyselylomakkeen varsinaisen *h*:ta käsittelevän osion kysymällä kemiläisnuorilta, millä paikkakunnilla he ajattelevat *h*:ta käytettävän. Havainnollistan nuorten vastauksia seuraavan taulukon avulla.

TAULUKKO 1. Paikkakunnat, joilla käytetään *h*:ta kemiläisnuorten mukaan.

Kemin murrealue	Tornion murrealue	Yksittäiset maininnat muilta murrealueilta
Rovaniemi: 14 Tervola: 7 Kittilä: 7 Kemi: 4 Inari: 2 Keminmaa: 1 Levi: 1 Utsjoki: 1	Tornio: 13 Ylitornio: 9 Pello: 6 Kolari: 4 Muonio: 2 Äkäslompola: 1 Enontekiö: 1	Kemijärvi Kuusamo Ranua Imatra Oulu Turku Keski-Suomi
Yhteensä: 35	Yhteensä: 36	Yhteensä: 7

Kemin murrealueen ja Tornion murrealueen paikkakunnat saavat lähes yhtä paljon mainintoja, mutta Kemijärven murrealueelta on mainittu ainoastaan Kemijärvi ja sekin vain kerran. Suurin osa havainnoista keskittyy Peräpohjolan murrealueelle, mutta myös joitain murrealueen ulkopuolisia paikkoja on mainittu. Tällaiset havainnot eivät kuitenkaan aina tarkoita, että *h* olisi osa paikkakunnan murretta: esimerkiksi KP2 kertoo, että

Imatralla asuu hänen äitinsä sisko, joka käyttää *h*:ta. Syytä Oulun ja Turun saamille maininnoille en voi kuitenkaan edes arvailla, sillä informantit eivät ole perustelleet vastauksiaan.

Taulukosta 1 ilmenee, että havainnot keskittyvät yleensä Kemin ulkopuolelle ja usein myös pohjoisemmas. Toisaalta tämä on ymmärrettävää, sillä Kemi sijaitsee Peräpohjo-lan murrealueen eteläosissa. Etenkin Rovaniemi on saanut paljon mainintoja, mutta toi-saalta myös naapurikaupunki Tornio on yleinen havaintokohde. Paikkakuntien lisäksi aineistossa esiintyy myös vastauksia, joissa *h*:ta sanotaan käytettävän *lähellä* tiettyjä paikkoja. Myös suuntaa kuvaavia ilmauksia, kuten *ylempänä* ja *pohjoisessa*, esiintyy joissain vastauksissa. Tällaisia ilmauksia esittelevät esimerkit 30–32.

(30) *Torniosta ylös ja itään päin. Ei niinkään Kemissä.* (KP21)

(31) *Ehkä lähempänä Torniota, hieman enemmän ehkä luoteessa. Kemissä sitä puhutaan vähän, muttei kovin paljon.* (KT10)

(32) *Keminmaassa ja ylempänä Lapissa jonkin verran.* (KT19)

Sekä mainituista paikkakunnista että esimerkeissä esiintyvistä suuntailmauksista ilme-nee, että suurin osa kemiläisnuorista ajattelee *h*:n käyttöalueiden sijaitsevan Kemin ul-kopuolella tai Kemiä pohjoisempana. Kaiken kaikkiaan havainnot keskittyvän Länsi- ja Keski-Lappiin, mutta havainnot ylettyvät myös pohjoisimpaan Lappiin saakka. Tutki-muksissa on todettu, että *h* mielletään yleensä Lapin murteen piirteeksi, mutta lappilai-sille itselleen piirre ei yksiselitteisesti edusta koko Lappia: esimerkiksi pellolaisnuoret tiedostavat sen, että he käyttävät *h*:ta enemmän kuin esimerkiksi rovaniemeläiset (Vaat-tovaara 2009: 123–124; Palander 2011: 92; Mielikäinen & Palander 2014: 160). Kemi-läisnuortenkin keskuudessa näyttää sen sijaan vallitsevan ajatus, että *h* on pohjoisempa-na asuvien murteenpuhujien piirre.

Seuraavaksi olen pyytänyt Kemin informantteja kertomaan, kuulevatko he ihmisten käyttävän jälkitavujen vokaalienvälistä *h*:ta ympärillään. 14 vastaajaa kertoo, etteivät he kuule *h*:ta lainkaan, ja 11 vastaajaa kertoo kuulevansa sitä joskus. Pieni 16 vastaajan enemmistö ilmoittaa kuitenkin kuulevansa sitä sukulaisiltaan, kuten vanhemmiltaan tai isovanhemmiltaan. Viisi infromanttia on kuullut muiden nuorten käyttävän *h*:ta, ja neljä kertoo heitä itseään vanhempien käyttävän *h*:ta. Monille vastauksille on yhteistä se, että *h*:n käyttäjät ovat nuorten havaintojen mukaan kotoisin toiselta paikkakunnalta. Esimer-

kiksi KT21 kirjoittaa, että ylitorniolainen kaveri ja hänen vanhempansa käyttävät *h*:ta, samoin myös muilla paikkakunnilla asuvat sukulaiset. Nuorten havaintojen perusteella vaikuttaakin siltä, ettei *h*:ta kuule enää niin usein Kemissä, etenkin muiden nuorten murteessa. Tätä vahvistaa myös nuorten esittämät havainnot *h*:n käyttöalueista, sillä suurin osa havainnoista sijoittuu Kemin ulkopuolelle. Myös Saukon (2010: 60–61) Tervolassa tekemässä tutkimuksessa selvisi, että tervolalaisnuoret tuntevat *h*:n, mutta tiedostavat, että kaikki tervolalaiset eivät enää käytä sitä. Kemiläisnuorten vastaukset ovat samansuuntaisia Saukon (2010) havaintojen kanssa.

Informanttini ovat arvioineet, kuinka paljon he itse käyttävät jälkitavujen vokaalienvälistä *h*:ta. Selkeä 26 vastaajan enemmistö sanoo, ettei käytä *h*:ta lainkaan. Kuusi informanttia kertoo käyttävänsä *h*:ta joskus ja toiset kuusi silloin, jos muut käyttävät. Kolme informanttia myös ilmoittaa käyttävänsä *h*:ta sanoissa, joihin se kuuluu, mutta esimerkiksi sanojen puutteen vuoksi en voi olla varma, tarkoittavatko he mitä tahansa *h*:n sisältävää sanaa, vai sanoja, joissa jälkitavujen vokaalienvälinen *h* olisi jollain tapaa vakiintunut. Yksikään nuori ei kuitenkaan ilmoita käyttävänsä *h*:ta jokapäiväisessä puheessaan jatkuvasti.

Erityisen kiinnostavan ryhmän muodostavat 11 kemiläisvastaajaa, jotka kertovat käyttävänsä *h*:ta silloin, kun pyrkimyksenä on esimerkiksi *matkia* ja *vitsailla*:

(33) *Vähän kun kerron lappivitsejä.* (KP17)

(34) *Humoristissa tilanteissa, kun sanon asioita vitsillä tai sarkasmilla, tai kevennän tunnelmaa.* (KT13)

(35) *Lähinnä jos yritän matkia jottain murretta ja jos tekkee mieli väännellä ja käännellä joskus.* (KT20)

h on joidenkin nuorten keskuudessa piirre, jolla pyritään hauskuuttamaan, mutta myös piikittämään. *h* on todennäköisesti saanut hassun piirteen leiman, mikä voi mahdollisesti kertoa myös siitä, että nuoret ovat vieraantuneet *h*:sta. Nuoret matkivat piirrettä, jota eivät käytä, mahdollisesti kierrättääkseen jonkinlaista stereotypiaa lappilaisuudesta. Esimerkiksi Lehtosen (2015: 232) mukaan suomea taitava puhuja voi *dissata* eli solvata suomenoppijan puhetta mukauttamalla oman tyyliensä sen mukaiseksi. *h*:n kohdalla piirteen matkiminen voi siis olla tietoista lappilaisille naureskelua. *h* leimaa Peräpohjolan murretta, sillä se on hyvin tiedostettu piirre myös silloin, kun muualta kotoisin olevat

maallikot matkivat Peräpohjolan murretta (Kautto 2017: 27). Toisaalta Kiikan (2012: 54) tutkimuksessa murteen käyttö sopii eteläpohjalaisnuorten mielestä humoristisiin tilanteisiin eräänlaiseksi tehokeinoksi. Jos puhuja mieltää itsensä yleiskieliseksi, voi murre tarjota tilaisuuden humoristisuuteen. Murrepiirteillä luodaan siis tietynlaista yhteistä huumoria, jos piirre on kaikille tuttu. (Kiikka 2012: 54.)

Olen pyytänyt nuoria kertomaan syitä sille, miksi he eivät käytä *h*:ta. Yleisin syy on se, ettei *h*:ta ole opittu lähipiiristä, eikä se ole tarttunut mistään muualtakaan. Kemiläisistä näin on vastannut yhteensä 23 nuorta. Kiikan (2012: 55) mukaan juuri vanhempien malli on tärkeä, sillä jos vanhemmat puhuvat murretta, nuorikin saattaa puhua, mutta jos he eivät käytä murretta, se voi olla syy myös nuoren murteettomuudelle. Sama ilmiö pätee varmasti myös *h*:hon, sillä sen käyttö on varmasti vaikeaa, jos sitä ei koskaan ole oppinut. Lisäksi murretta käytetään herkemmin myös silloin, kun ystävät puhuvat murretta (Kiikka: 2012: 55). Tällöin myös kaveripiiri on voinut vaikuttaa *h*:n käyttämättömyyteen.

Viisi nuorta sanoo, ettei *h*:n käyttäminen kuulu omiin tapoihin tai omaan puheeseen. Seitsemän nuorta perustelee käyttämättömyyttään sillä, ettei *h* enää kuulu Kemin murteeseen, ja 12 nuorta kertoo sen olevan *epäluonteva* tai muuten sopimaton. Näiden perustelujen yhteydessä käytetään sellaisia metakielisiä ilmauksia, kuten *epäluonnollinen*, *tarpeeton*, *epäselvä*, *hirveä* tai *tyhmä*. Yksi nuori kertoo myös käyttäneensä *h*:ta jossain vaiheessa elämäänsä, mutta lopetti sen saamansa negatiivisen palautteen vuoksi. Kahdentoista informantin perustelut sisältävät selvästi asenteellisia ilmauksia, joten myös negatiiviset asenteet näyttävät piilevän *h*:n käyttämättömyyden taustalla. Esimerkiksi *tyhmä* kuvaa yleensä ihmisen ominaisuuksia, mutta tässä sen avulla arvioidaan piirteen epämiellyttävyyttä. Toisaalta esimerkiksi *epäselvyys* viittaa *h*:n mahdolliseen vierauteen. (Mielikäinen ja Palander 2014: 81, 104.) Perheen ja kaveripiirin vaikutus on kuitenkin nuorten omien pohdintojen perusteella suurempi. Mantila (2015: 255) on ennustanut, että *h* tulee katoamaan Kemin murrealueelta kokonaan 80 vuodessa, koska 1980- ja 1990-luvuilla syntyneiden lapset eivät enää opi piirrettä omilta vanhemmiltaan. Nuorten vastausten perusteella tämä näyttääkin hyvin todennäköiseltä.

Kemiläisnuorten havainnoista voi päätellä, että *h* ei ole enää tiiviisti läsnä nuorten arjessa. Piirre mielletään pohjoisempana asuvien piirteeksi eikä sitä juuri kuule Kemissä. *h*:ta ei ole opittu, joten suurin osa nuorista ei käytä sitä. Lisäksi *h*:hon liittyvät havainnot paljastavat, että osa nuorista vierastaa sitä tai suhtautuu siihen negatiivisesti.

5.2.2. Rovaniemelläisnuorten havaintoja *h*:sta

Seuraavaksi esittelen rovaniemelläisnuorten havaintoja *h*:sta. Kemiläisnuorten vastauksen tavoin esittelen myös rovaniemelläisten mainitsemia paikkakuntia ja *h*:n käyttöalueita taulukon avulla.

TAULUKKO 2. Paikkakunnat, joilla käytetään *h*:ta rovaniemelläisnuorten mukaan.

Tornion murrealue	Kemin murrealue	Yksittäiset maininnat muilta murrealueilta
Pello: 14 Ylitornio: 3 Enontekiö: 3 Muonio: 2 Kolari: 1	Rovaniemi: 9 Kittilä: 8 Inari: 2 Ivalo: 2 Sodankylä: 1	Kemijärvi: 2 Oulu Pohjois-Pohjanmaa Etelä-Pohjanmaa
Yhteensä: 23	Yhteensä: 22	Yhteensä: 5

Rovaniemen informantit mainitsevat sekä Kemin, Tornion että Kemijärven murrealueen paikkakuntia lähes yhtä paljon kuin kemiläisnuoret. Tavallaan myös informantin RT19 vastaus *Etelä-Pohjanmaan kunnissa* sopii tähän, koska jälkitavujen vokaalienvälinen *h* esiintyy myös Etelä-Pohjanmaan murteessa (Mantila 1992: 6). Sen sijaan *Oulu* ja *Pohjois-Pohjanmaa* eivät ole *h*:n käyttöalueita, joten on vaikea sanoa, mistä informanttien RT23 ja RT7 vastaukset tulevat. Rovaniemelläisnuoret eivät kuitenkaan mainitse Torniota kertaakaan, vaan Tornion murrealueen mainituimmaksi paikkakunnaksi nousee Pello. Rovaniemi on saanut yhteensä yhdeksän mainintaa, mutta tässä yhteydessä informantit ovat usein kertoneet, että *h*:ta käytetään siellä vain *jonkin verran*. Keskeistä mainituissa paikkakunnissa onkin se, että suurin osa niistä sijoittuu Tornionjokilaaksoon tai Kemin murrealueen pohjoisosiin. Nuoret käyttävät toisinaan sellaisia ilmauksia, jotka

sijoittavat *h:n* käyttöalueet Rovaniemen pohjoispuolelle ja ylemmäksi Lappiin. Tällaisia suuntailmauksia esittelevät esimerkit 36–38.

(36) *Pohjoislapissa ja vähän Rovaniemelläkin.* (RP4)

(37) *Kittiläsä aika paljon ja se että mitä pohjoisemmaksi menhee nii sitä enemmän heitetään h:n päältä.* (RT9).

(38) *Jotkut käyttävät h:ta Rovaniemellä, mutta se on yleisempää enemmän kun mennään lappiin päin.* (RT26)

On mielenkiintoista, miten rovaniemeläiset sijoittavat *h:n* käyttöalueet Rovaniemen korkeudelle tai sitä pohjoisemmaksi, koska kemiläiset mainitsevat paikkakuntia, jotka sijaitsevat Rovaniemen eteläpuolella. On toki mahdollista, että tutkimukseen valikoituneilla yksilöillä on vain eri havaintoja *h:sta*, mutta kemiläisnuorten käsitys *h:n* käyttöalueesta on hieman laajempi. Mielenkiintoista on myös se, että *h:n* käyttöalueista Pelloa pidetään niin keskeisenä paikkakuntana. Toisaalta Vaattovaaran (2009: 126) tutkimuksessa ilmenee, että pellolaisnuoret pitävät Rovaniemeä paikkana, jossa puhutaan eri tavalla. On siis mahdollista, että sekä pellolaiset että rovaniemeläiset tiedostavat, että paikkakuntien välillä on eroa jälkitavujen vokaalienvälisen *h:n* käytössä.

Kun Rovaniemeläisnuoret ovat pohtineet, kuinka paljon he kuulevat *h:ta* käytettävän, viisi heistä vastaa, etteivät he kuule *h:ta* lainkaan. Kemiläisnuorista näin vastaa 14, mikä on huomattavasti enemmän. Kuusi rovaniemeläisnuorta kertoo kuulevansa *h:ta* usein, ja 15 nuorta sanoo kuulevansa sitä silloin tällöin tai harvoin. Kahdeksan nuorta kertoo, että heidän perheenjäsenensä ja sukulaisensa käyttävät *h:ta*, ja 10 informanttia mainitsee lisäksi tutut. 12 informanttia kertoo myös, että heidän kavereistaan jotkut käyttävät *h:ta*. Seitsemän nuorta on kiinnittänyt huomiota siihen, että erityisesti vanhemmat ihmiset käyttävät *h:ta*. Lisäksi rovaniemeläisnuorista monet vastaavat kemiläisnuorten tavoin, että erityisesti muilla paikkakunnilla asuvat käyttävät *h:ta*. Esimerkiksi monet nuorten kavereista ovat kotoisin muilta paikkakunnilta, kuten Pellosta. Nuorten havaintoja esittelevät esimerkit 39–41.

(39) *Joidenkin vanhuksien olen kuullut käyttävän sitä, mutta enpä juurikaan muiden. Se kyllä huomaa, jos joku h:ta käyttää. Se kuulostaa jopa hieman hassulta, kun yleensä sitä ei kuule arkielämässä, ja yhtäkkiä joku käyttää sitä.* (RP3)

(40) *Kuulen ihmisten käyttävän h:ta aika paljonkin. Kotona äiti puhuu ja hänen vanhempansa ja koulussa olen kuullut yhden opettajan puhuvan.* (RT10)

(41) *Kuulen. Kaveri on Pellostä ja hän puhuu hoon päälle aina välistä ja ihme kohtiin. Yritän aina oppia puhumaan hoon päälle kun kuuntelen häntä. Monesti kuule myös, että vanhemmat ihmiset puhuvat enemmän hoon päälle, mitä nuoret.* (RT21)

Näistä esimerkeistä tulee hyvin ilmi se, miten paljon informanttien omat havainnot vaihtelevat. On paljon kiinni informantin perhe- ja tuttavapiiristä, miten paljon *h*:ta loppujen lopuksi kuulee. Myös havaintojen tarkkuus vaihtelee, sillä RT21 on kiinnittänyt huomiota siihen, miten Pellossa sijoitetaan *h*:ta eri kohtiin. Pellossa ja Tornionlaaksossa tavataankin toisen asteen metateesiksi kutsuttua ilmiötä, eli tiettyjen ehtojen täytyessä *h* on siirtynyt soinnillisen konsonantin eteen (*lukehmaan*) (Mantila 1992: 153). Lisäksi havainnoista paljastuu tiettyjä asenteita *h*:ta kohtaan: RP3 sanoo sen kuulostavan hie-man hassulta, jos joku käyttää *h*:ta yllättäen, kun taas RT21 haluaisi oppia käyttämään *h*:ta. Nuorten havainnot ja suhtautuminen *h*:hon ovat siis hyvin henkilökohtaisia.

Rovaniemeläisnuorten vastauksissa esiintyy samoja piirteitä ja *h*:n käyttäjäryhmiä kuin kemiläisnuortenkin vastauksissa, sillä molemmat ryhmät mainitsevat muun muassa perheenjäsenet, sukulaiset, kaverit ja vanhemmat ihmiset. Rovaniemeläisnuoret vaikuttavat kuitenkin kuulevan *h*:ta enemmän kuin kemiläisnuoret, sillä kemiläisnuorista yksikään ei mainitse kuulevansa sitä usein, ja rovaniemeläisnuoret kertovat useammin myös *h*:ta käyttävistä kavereista. Kun rovaniemeläisnuoret arvioivat, kuinka paljon he käyttävät itse *h*:ta, 23 nuoren enemmistö vastaa, etteivät he käytä *h*:ta lainkaan tai juuri koskaan. Tulos on samansuuntainen kuin kemiläisnuorilla, koska myös heistä 26 sanoo, etteivät he käytä *h*:ta. Rovaniemeläisnuorista neljä kuitenkin vastaa käyttävänsä *h*:ta joko jatkuvasti tai melkein koko ajan arjessa tai tietyissä sanoissa. Kaksi heistä, RT9 ja RT20, tosin sanoo välttelevänsä sen käyttöä virallisissa tilanteissa. Samantapaista vaihtelua esiintyy myös Vaattovaaran (2009: 106) tutkimuksen informanteilla, sillä jotkut heistä kertovat vaihtavansa rekisteriä muun muassa seuran tai tilanteen virallisuuden vuoksi. Nuorista 13 sanoo käyttävänsä *h*:ta joskus, ja kaksi kertoo käyttävänsä sitä kulloisenkin seuran mukaan. Kemiläisnuorista kuusi kertoo käyttävänsä *h*:ta joskus ja toiset kuusi seuran vaikutuksesta, joten rovaniemeläisnuorten arvelevat käyttävänsä *h*:ta enemmän kuin kemiläiset. Toisaalta myös *h*:n matkiminen ja sen avulla vitsaileminen tai leikittely mainitaan Rovaniemen aineistossa. Tämän käyttötarkoituksen nostaa esiin 11 nuorta (esimerkit 42–44).

- (42) *En käytä h:ta muuta kuin vitsitilanteissa, kun yritän kuulostaa hauskalta. Muuten en sitä käytä.* (RP7)
 (43) *Suhteellisen vähän, en ole oikein omaksunut sitä. Joskus jos heidän jotain läppää niin ehkä silloin.* (RT19)
 (44) *En ollenkaan, ellen koeta esimerkiksi leikilläni imitoida jotain toista murretta liioitellen.* (RT28)

Kuten kemiläisnuorten vastauksissa, myös rovaniemeläisnuorilla korostuu *h:n* avulla hauskuuttaminen ja *h:sta* vitsaileminen. Tämä vahvistaa sitä ajatusta, että *h:sta* on mahdollisesti vieraannuttu niin, että siitä on tullut vitsailun kohde. Toisaalta kyse voi kuitenkin olla myös yhteisestä huumorin muodosta, kuten Kiikan (2010: 54) informanteilla. Rantasen (1991: 44–45) aineistossa kaksi nuorta rovaniemeläisinformanttia on käyttänyt *h:ta* silloin, kun tarkoituksena on ollut pelleillä tai saada aikaan rento ja huvittava vaikutelma, ja Rantanen arvelee sen kertovan *h:hon* liittyvistä asenteista. Rantanen (1991) ei kuitenkaan avaa sen tarkemmin, millaisista asenteista on kyse. Vitsailun perimmäisistä syistä voinen siis esittää vain arvioita, mutta epäilen, ettei *h:sta* vitsailtaisi, jos siihen ei liittyisi negatiivisia asenteita.

Rovaniemeläisnuoret perustelevat *h:n* käyttämättömyyttä samantapaisesti kuin kemiläisnuoret. 22 nuorta kertoo, ettei *h* ole tarttunut lähipiiristä, jolloin se on jäänyt oppimatta. Myös Kiikan (2012: 55) aineistossa eräs informantti arvelee, ettei käytä murretta, koska hänen vanhempansakaan eivät käytä. Näyttää siis siltä, että *h:ta* ei omaksuta, jos vanhemmat, sukulaiset tai muutkaan läheiset eivät käytä sitä. 11 nuorta kuitenkin perustelee käyttämättömyyttä myös *h:n* sopimattomuudella: *h* ei tunnu *omalta* tai *luontevalta*, ja se saattaa kuulostaa myös *rasittavalta*, *vaikealta*, *turhalta* tai *tyhmältä*. Joidenkin kemiläisnuorten tavoin osa rovaniemeläisnuorista ei siis käytä *h:ta*, koska siihen liittyy negatiivisia asenteita. Toisaalta rovaniemeläisnuorista kukaan ei mainitse perusteluna sitä, että *h* ei kuulu Rovaniemen murteeseen. Yksi informantti, RT2, perustelee *h:n* käyttämättömyyttä myös ulkopaikkakuntalaisuudella: hän on muuttanut Rovaniemelle Turusta, minkä vuoksi piirre ei ole tarttunut hänen puheeseensa. Nuorista viisi ei ole keksinyt erityistä perustelua sille, miksi he eivät käytä *h:ta*.

Rovaniemeläisnuorten havainnot *h:sta* ovat samansuuntaisia kuin kemiläisnuorilla. Rovaniemeläiset arvioivat *h:n* käyttöalueen koon hieman suppeammin, mutta he kuulevat *h:ta* hieman enemmän. Rovaniemeläisnuorista muutama myös kertoo käyttävänsä *h:ta*

jatkuvasti, mitä ei Kemin aineistossa ilmene kertaakaan. Muuten havainnot ovat samansuuntaisia, sillä enemmistö nuorista ei käytä *h*:ta, ja syyksi mainitaan usein se, ettei sitä ole omaksuttu lähipiiristä. Myös negatiivisia asenteita *h*:ta kohtaan nousee esiin havaintojen lomassa, ja yhteistä on *h*:n käyttäminen huumorin keinona. Informanttien havaintojen välillä on kuitenkin paljon henkilökohtaisia eroja.

5.3. Likertin asteikolla saadut tulokset

Likertin asteikon väittämillä olen tarkastellut nuorten suhtautumista *h*:ta, sen variaatiota ja käyttäjiä kohtaan. Esittelen nuorten vastauksia väite kerrallaan ja tarkastelen, miten mielipiteet jakautuvat sekä puolesta että vastaan. Likertin asteikko on viisiportainen, ja väittämien ääripäinä ovat ”täysin samaa mieltä” ja ”täysin eri mieltä”.

5.3.1. Kemiläisnuorten vastaukset väittämiin

Olen ensin laskenut Likertin asteikon vastauksista sen, kuinka monta kertaa kukin vaihtoehto on valittu. Sen jälkeen olen laskenut vaihtoehtojen prosenttiosuudet. Kemiläisnuorten tuloksia esittelen kootusti seuraavan taulukon avulla, minkä jälkeen avaan joikaista väittämää erikseen.

TAULUKKO 3. Kemiläisnuorten vastaukset Likertin asteikkoon.

Väittämä	Täysin samaa mieltä	Osittain samaa mieltä	En osaa sanoa	Osittain eri mieltä	Täysin eri mieltä
1. <i>h</i> on minulle tuttu.	15 (30,6 %)	13 (26,5 %)	6 (12,2 %)	11 (22,5 %)	4 (8,2 %)
2. <i>h</i> on tärkeä osa Kemlin murretta.	2 (4,1 %)	4 (8,2 %)	8 (16,3 %)	12 (24,5 %)	23 (46,9 %)
3. <i>h</i> :n päältä puhumisen kuulostaa kauniilta.	7 (14,3 %)	6 (12,2 %)	12 (24,5 %)	11 (22,5 %)	13 (26,5 %)
4. <i>h</i> saa mielestäni kadota Kemlin murteesta.	8 (16,7 %)	6 (12,5 %)	17 (35,4 %)	8 (16,6 %)	9 (18,8 %)
5. <i>h</i> :ta käyttävät vain maalaiset ja vanhat ihmiset.	3 (6,1 %)	16 (32,7 %)	12 (24,5 %)	11 (22,5 %)	7 (14,3 %)
6. <i>h</i> :ta käyttävät kaikki Kemlin asukkaat.	2 (4,1 %)	1 (2,0 %)	1 (2,0 %)	6 (12,2 %)	39 (79,6 %)
7. <i>h</i> on ärsyttävä.	8 (16,3 %)	9 (18,4 %)	12 (24,5 %)	10 (20,4 %)	10 (20,4 %)
8. Ihmiset välttelevät <i>h</i> :n käyttöä.	1 (2,0 %)	4 (8,2 %)	30 (61,2 %)	10 (20,4 %)	4 (8,2 %)
9. <i>h</i> :n tulevaisuus pitäisi turvata.	4 (8,2 %)	8 (16,3 %)	24 (48,9 %)	9 (18,4 %)	4 (8,2 %)
10. Nuoret käyttävät <i>h</i> :ta.	1 (2,0 %)	8 (16,3 %)	5 (10,2 %)	22 (44,9 %)	13 (26,5 %)
11. Ulkopaikkakuntalaiset ajattelevat <i>h</i> :n olevan hassu.	11 (22,5 %)	18 (36,7 %)	14 (28,6 %)	4 (8,2 %)	2 (4,1 %)
12. <i>h</i> :ta käytetään kaupungeissa.	3 (6,1 %)	10 (20,4 %)	18 (36,7 %)	14 (28,6 %)	4 (8,2 %)
13. <i>h</i> :lla ei ole minulle mitään merkitystä.	18 (36,7 %)	11 (22,5 %)	8 (16,3 %)	7 (14,3 %)	5 (10,2 %)

Likertin asteikon ensimmäinen väittämä käsittelee *h*:n tuttuutta. Väittämän ”*h* on minulle tuttu” kanssa enemmistö kemiläisnuorista on samaa mieltä, sillä täysin samaa mieltä vastaa olevansa 15 nuorta (30,6 %) ja osittain samaa mieltä 13 (26,5 %). Osittain eri mieltä on 11 nuorta (22,5 %), ja täysin eri mieltä väittämän kanssa on vain neljä nuorta. *h* on siis tuttu suurimmalle osalle kemiläisnuorista, vaikka heidän omien havaintojensa

perusteella sitä ei juuri kuule Kemissä. Murretaustalla ei luultavasti ole loppujen lopuksi niin paljon merkitystä, sillä *h* on helposti huomattavissa ja käsiteltävissä siitä huolimatta (Vaattovaara 2009: 71).

Vaikka *h* on tuttu kemiläisnuorille, sen tärkeydestä Kemin murteelle he ovat eri mieltä. Väittämään ”*h* on tärkeä osa Kemin murretta” 23 nuorta (46,9 %) on vastannut olevansa täysin eri mieltä, ja osittain eri mieltä 12 (24,5 %), joten eri mieltä olevat muodostavat enemmistön. Täysin samaa mieltä väittämän kanssa on vain kaksi nuorta, ja osittain samaa mieltä neljä. Tämä vahvistaa jo havaintojen yhteydessä esiin noussutta näkemystä, jonka mukaan *h* ei nuorten mielestä kuulu Kemin murteeseen. Aikaisemman tutkimuksen puutteen vuoksi piirteen nykytilasta ei ole tietoa, mutta toisaalta jo Nurmesniemen (2004: 90) tutkimuksessa on selvinnyt, että *h*:ta ei esiinny keminmaalaisnuorten puheessa tai kirjoitelmissa lainkaan. Piirre ei siis todennäköisesti kuvasta nuorten mielestä hyvin Kemijoen alajuoksun nykymurretta.

Väittämän ”*h*:n päältä puhuminen kuulostaa kauniilta” perusteella vaikuttaa siltä, ettei *h*:ta pidetä erityisen kauniina. Täysin eri mieltä väittämän kanssa on 13 nuorta (26,5 %) ja osittain eri mieltä 11 (22,5 %), joten lähes puolet nuorista ei pidä *h*:ta kauniina. Täysin samaa mieltä väittämän kanssa on seitsemän informanttia ja osittain samaa mieltä väittämän kanssa kuusi, eli vain pieni osa Kemin informanteista pitää *h*:ta kauniina. Toisaalta 12 nuorta (24,5 %) ei ole ottanut väitteeseen kantaa, joten *h*:n kauneus ei välttämättä herätä kaikissa mielipiteitä. Tähän voi vaikuttaa esimerkiksi se, että kemiläisnuoret ovat kertoneet kuulevansa *h*:n käyttöä melko vähän. Oman alueen murretta pidetään tyypillisesti kauneimpana (ks. esimerkiksi Vaattovaara 2009: 150), mutta yksittäisen ja harvoin kuullun piirteen kauneutta voi olla vaikeaa arvioida. Van Bezooijenin (2002: 15) **tuttuushypoteesin** (*familiarity driven hypothesis*; termin suomennoksesta ks. Kunnas 2006: 231) mukaan ihmiset pitävätkin kauniimpana heille tuttuja murrepiirteitä, joten tämän hypoteesin perusteella *h* saattaa olla kemiläisnuorten enemmistölle jo suhteellisen vieras.

Väittämän ”*h* saa mielestäni kadota Kemin murteesta” vastaukset jakautuvat niin, että vain pieni enemmistö on sen kanssa eri mieltä. Suurin osa nuorista ei ota väitteeseen kantaa, sillä portaikon vaihtoehtoon 3 on valinnut 17 nuorta (35,4 %). Täysin samaa

mieltä väittämän kanssa on 8 nuorta (16,6 %) ja osittain samaa mieltä 6 (12,5 %), kun taas täysin eri mieltä on 9 (18,8 %) nuorta ja osittain eri mieltä 8 (16,7 %). Yksi nuorista ei ole vastannut tähän kohtaan lainkaan. Myös tässä tapauksessa en osaa sanoa -vastausten määrään on voinut vaikuttaa se, että *h* ei ole enää tiiviisti läsnä nuorten arjessa. Jos *h*:ta ei kuule enää Kemissä, sen katoamisestakin voi olla vaikeaa muodostaa mielipidettä.

Mielipiteiden välillä ei ole kovin jyrkkiä eroja silloin, kun nuoret ovat pohtineet *h*:n käyttäjien maalaisuutta ja vanhuutta. Väittämässä ”*h*:ta käyttävät vain maalaiset ja vanhat ihmiset” mielipiteet jakaantuvat sekä puolesta että vastaan, ja vain pieni enemmistö on väitteen kanssa samaa mieltä. Maalaisuuteen suhtaudutaan nykyisin positiivisemmin (Mielikäinen & Palander 2002: 101), joten tästä syystä osa nuorista ei välttämättä suhtaudu kovin jyrkästi väittämään. Vastausten taustalla vaikuttavat kuitenkin mahdollisesti nuorten omat havainnot. Kemiläisnuorista osa on kertonut havainneensa myös nuorten käyttävän *h*:ta, vaikka useimmiten nämä nuoret ovatkin kotoisin muilta paikkakunnilta. Piirteen stereotyyppisimpiä käyttäjiä voi olla vaikea arvioida myös silloin, jos *h*:sta ja sen käyttäjistä ei ole paljon havaintoja. Valtaosa kemiläisnuorista on kuitenkin kertonut jo havaintojensa yhteydessä, että *h*:ta käyttävät heitä itseään vanhemmat ihmiset, ja osa havainnoista sijoittuu maaseudulle, kuten Tervolaan. Siksi pieni enemmistö ehkä kannattaa *h*:n puhujien maalaisuutta ja vanhuutta.

Kemiläisnuoret ovat melko yksimielisesti eri mieltä väittämän ”*h*:ta käyttävät kaikki Kemin asukkaat” kanssa. Täysin eri mieltä on 39 nuorta (79,5 %), joten enemmistö on selvä. Tämän väittämän saamia vastauksia tukevat kemiläisnuorten omat havainnot *h*:n käyttäjistä, sillä monet heistä ovat kertoneet, etteivät he kuule *h*:ta käytettävän Kemissä, vaan sen ulkopuolella ja pohjoisemmassa. *h* on siis nuorten havaintojen perusteella vain harvojen kemiläisten piirre.

Väitteen ”*h* on ärsyttävä” kohdalla mielipiteet jakautuvat jälleen sekä puolesta että vastaan. 10 nuorta (20,4 %) on väittämän kanssa täysin eri mieltä ja 10 (20,4 %) osittain eri mieltä, kun taas täysin samaa mieltä väittämän kanssa on kahdeksan nuorta (16,3 %) ja osittain samaa mieltä yhdeksän (18,4 %). Pieni enemmistö ei pidä *h*:ta ärsyttävänä, mutta ero ei ole kovin suuri. Myös tässä tapauksessa uskon informanttien omilla havainnoil-

la olevan merkitystä, sillä ne, jotka kuulevat *h*:ta enemmän, tuskin pitävät sitä yhtä ärsyttävänä kuin ne, jotka eivät kuule sitä lainkaan. Van Bezooijenin (2002: 15) tuttuus-hypoteesi voisi siis päteä myös *h*:n ärsyttävyyteen. On kuitenkin mielenkiintoista, miten kemiläisnuorten enemmistö ei pidä *h*:ta kauniina, mutta ei silti pidä sitä ärsyttävänä. Tämä voi mahdollisesti kertoa myös jonkinlaisesta neutraalista suhtautumisesta: *h* ei ole kaunis, muttei kuitenkaan ärsyttävä.

Likertin asteikon kahdeksannen väittämän, ”ihmiset välttelevät *h*:n käyttöä”, vastaukset keskittyvät jälleen neutraaliin en osaa sanoa -vaihtoehtoon, sillä näin kemiläisnuorista on vastannut 30 (61,2 %). Näin vastanneet muodostavat selvän enemmistön, ja eri mieltä väittämän kanssa olevia nuoria on vain hieman enemmän kuin samaa mieltä olevia. Peräpohjalaisissa kaupungeissa *h*:sta on negatiivisen leimautumisensa vuoksi tullut piirre, josta halutaan eroon (Mantila 1992: 87), mutta kemiläisnuorten vastausten perusteella välttelyä ei juuri tapahdu. Neutraalien vastausten määrää voi kuitenkin selittää se, että kemiläisnuorilla ei välttämättä ole havaintoja *h*:n käytön tietoisesta välttelemisestä.

Väittämä ”*h*:n tulevaisuus pitäisi turvata” on kerännyt edellisen väittämän tavoin paljon neutraaleja vastauksia. Nuorista 24 (48,9 %) on valinnut keskivaihtoehdon, kun taas täysin samaa mieltä väittämän kanssa on vain neljä ja osittain samaa mieltä kahdeksan nuorta. Osittain eri mieltä väittämän kanssa on yhdeksän ja täysin eri mieltä neljä nuorta, joten väittämään kantaa ottaneet nuoret ovat jälleen jakautuneet melko tasan sekä puolesta että vastaan. Tähän, kuten aikaisempiinkin väittämiin, on voinut vaikuttaa nuorten omat havainnot: jos Kemissä ei enää kuule *h*:ta, ei piirteellä välttämättä kaupungissa ole enää tulevaisuutta, jota turvata. Siksi *h*:n tulevaisuuden turvaamisesta ei välttämättä ole jyrkkiä mielipiteitä.

Väittämän ”nuoret käyttävät *h*:ta” kanssa kemiläisnuoret ovat jälleen selvästi eri mieltä. Osittain eri mieltä on 22 nuorta (44,9 %) ja täysin eri mieltä 13 (26,5 %), joten tämän väittämän perusteella nuoret ajattelevat *h*:n kuuluvan enemmän vanhojen käyttämiin piirteisiin. Täysin samaa mieltä väittämän kanssa on vain yksi nuori ja osittain samaa mieltä kahdeksan. Peräpohjolan kaupunkien nuoret eivät käytä *h*:ta enää kovin paljon (Mantila 1992: 85), joten väittämän vastaukset tukevat tätä havaintoa. Väittämän kanssa samaa mieltä olevat voivat kuitenkin lukeutua niihin, jotka ovat aiemmassa osiossa ker-

toneet kuulleensa muissa kaupungeissa asuvien nuorten käyttävän toisinaan *h*:ta. Yksilöllisillä havainnoilla voi siis olla jälleen merkitystä.

Jälkitavujen vokaalienvälisen *h*:n stereotyyppinen leima vaikuttaa olevan nuorille näkyvä asia, sillä väittämän ”ulkopaikkakuntalaiset ajattelevat *h*:n olevan hassu” kanssa enemmistö on samaa mieltä. Täysin samaa mieltä on 11 nuorta (22,5 %) ja osittain samaa mieltä 18 (36,7 %), kun taas täysin eri mieltä on vain kaksi ja osittain samaa mieltä 4 nuorta. 14 nuorta ei ole ottanut väittämään kantaa, mutta selkeä enemmistö ajattelee *h*:n olevan hassu ulkopaikkakuntalaisten mielestä. Tähän on voinut vaikuttaa esimerkiksi se, että *h* on muualla asuville suomalaisille tuttu muun muassa sketsiviihteestä (Vaattovaara 2009: 71). Jos nuoret ovat itsekin törmänneet *h*:sta tehtyyn huumoriin, he voivat ajatella ulkopaikkakuntalaisten pitävän *h*:ta hassuna.

Väittämässä ”*h*:ta käytetään kaupungeissa” neutraalin keskivaihtoehdon on valinnut 18 nuorta (36,7 %). Täysin eri mieltä väittämän kanssa on neljä nuorta (8,2 %) ja osittain eri mieltä 14 (28,6 %), kun taas osittain samaa mieltä on 10 nuorta (20,4 %) ja täysin samaa mieltä 3 (6,1 %). Eri mieltä olevia on siis hieman enemmän. Enemmistön neutraali suhtautuminen on samantapaista kuin väittämässä ”*h*:ta käyttävät vain maalaiset ja vanhat ihmiset”, mutta eri mieltä olevien nuorten vastaukset tukevat sitä aikaisempaa havaintoa, että *h*:n käyttö on kaupungeissa harvinaisempaa kuin maaseudulla (Matikainen 1997: 160). Jotkut nuoret ovat todennäköisesti huomanneet eron itsekin, mutta kaikki eivät osaa sanoa, onko *h* ennemmin maaseudun vai kaupunkien piirre.

Viimeisenä kemiläisnuoret ovat vastanneet väittämään ”*h*:lla ei ole minulle mitään merkitystä”. Täysin samaa mieltä väittämän kanssa on 18 nuorta (36,7 %) ja osittain samaa mieltä kymmenen (20,4 %), kun taas osittain eri mieltä on seitsemän ja täysin eri mieltä viisi nuorta. Selvälle enemmistölle *h*:lla ei siis ole merkitystä. Havaintojensa yhteydessä enemmistö nuorista on kertonut, että he eivät käytä *h*:ta itse, eikä se ole myöskään tarttunut heidän puheeseensa esimerkiksi muilta perheenjäseniltä. Tämän väittämän enemmistö koostuukin mahdollisesti näin kertoneista nuorista.

Likertin asteikon vastausten perusteella vaikuttaa siltä, että *h*:hon suhtaudutaan melko vaihtelevasti. Eri väittämien kohdalla on eroja, sillä joidenkin väittämien kohdalla nuo-

ret suosivat paljon neutraalia keskivaihtoehtoa, jolloin muut vastaukset jakaantuivat melko tasaisesti sekä puolesta että vastaan. Joihinkin väittämiin nuoret suhtautuvat kuitenkin melko kielteisesti. h :lla ei vaikuta olevan nuorille itselleen juuri merkitystä, eikä sitä pidetä enää Kemin ja nuorten murrepiirteenä. Siksi osa kemiläisnuorista vaikuttaa näiden tulosten perusteella vieraantuneen h :sta.

5.3.2. Rovaniemeläisnuorten vastaukset väittämiin

Olen käsitellyt rovaniemeläisnuorten väittämiä samalla tavalla kuin kemiläisnuorten. Seuraavassa taulukossa esittelen kootusti kaikki rovaniemeläisnuorten vastaukset, mikä jälkeen pohdin väittämien vastauksia yksityiskohtaisemmin.

TAULUKKO 4. Rovaniemeläisnuorten vastaukset Likertin asteikkoon.

Väittämä	Täysin samaa mieltä	Osittain samaa mieltä	En osaa sanoa	Osittain eri mieltä	Täysin eri mieltä
1. <i>h</i> on minulle tuttu.	13 (32,5 %)	15 (37,5 %)	4 (10,0 %)	7 (17,5 %)	1 (2,5 %)
2. <i>h</i> on tärkeä osa Rovaniemen murretta.	4 (10,0 %)	4 (10,0 %)	14 (35,0 %)	12 (30,0 %)	6 (15,0 %)
3. <i>h</i> :n päältä puhuminen kuulostaa kauniilta.	5 (12,5 %)	8 (20,0 %)	7 (17,5 %)	12 (30,0 %)	8 (20,0 %)
4. <i>h</i> saa mielestäni kadota Rovaniemen murteesta.	5 (12,5 %)	8 (20,0 %)	10 (25,0 %)	7 (17,5 %)	10 (25,0 %)
5. <i>h</i> :ta käyttävät vain maalaiset ja vanhat ihmiset.	4 (10,0 %)	10 (25,0 %)	8 (20,0 %)	11 (27,5 %)	7 (17,5 %)
6. <i>h</i> :ta käyttävät kaikki Rovaniemen asukkaat.	3 (7,5 %)	2 (5,0 %)	2 (5,0 %)	5 (12,5 %)	28 (70,0 %)
7. <i>h</i> on ärsyttävä.	7 (17,5 %)	5 (12,5 %)	9 (22,5 %)	10 (25,0 %)	9 (22,5 %)
8. Ihmiset välttelevät <i>h</i> :n käyttöä.	5 (12,5 %)	6 (15,0 %)	19 (47,5 %)	9 (22,5 %)	1 (2,5 %)
9. <i>h</i> :n tulevaisuus pitäisi turvata.	3 (7,5 %)	10 (25,0 %)	15 (37,5 %)	8 (20,0 %)	4 (10,0 %)
10. Nuoret käyttävät <i>h</i> :ta.	3 (7,5 %)	10 (25,0 %)	6 (15,0 %)	13 (32,5 %)	8 (20,0 %)
11. Ulkopaikkakuntalaiset ajattelevat <i>h</i> :n olevan hassu.	9 (22,5 %)	16 (40,0 %)	12 (30,0 %)	2 (5,0 %)	1 (2,5 %)
12. <i>h</i> :ta käytetään kaupungeissa.	3 (7,5 %)	7 (17,5 %)	11 (27,5 %)	13 (32,5 %)	6 (15,0 %)
13. <i>h</i> :lla ei ole minulle mitään merkitystä.	9 (22,5 %)	11 (27,5 %)	7 (17,5 %)	7 (17,5 %)	6 (15,0 %)

Likertin asteikon ensimmäiseen väittämään suurin osa rovaniemeläisnuorista on vastannut kemiläisnuorten tavoin myöntävästi. 40 nuoresta täysin samaa mieltä on 13 nuorta (32,5 %) ja osittain samaa mieltä 15 (37,5 %). Osittain eri mieltä on seitsemän ja täysin eri mieltä vain yksi, joten *h* on selvälle enemmistölle tuttu. *h*:hon liittyvien havaintojen-

sa yhteydessä vain viisi rovaniemeläisnuorta on kertonut, ettei kuule *h*:ta lainkaan, joten ensimmäisen väittämän vastaukset ovat samansuuntaisia.

Kuten kemiläisnuorten vastauksista, myös rovaniemeläisnuorten vastauksista tulee ilmi, että *h* on tuttu, mutta ei niin tärkeä osa paikallista murretta. Väittämän ”*h* on tärkeä osa Rovaniemen murretta” kanssa täysin eri mieltä on 6 nuorta (15,0 %) ja osittain eri mieltä 12 (35,0 %), kun taas osittain samaa mieltä on neljä nuorta (10,0 %) ja täysin samaa mieltä toiset neljä. Eri mieltä olevat muodostavat pienen enemmistön, mutta toisaalta 14 nuorta (35,0 %) ei ole ottanut tähän väittämään kantaa. Aikaisemman osion havainnoista selviää, että osa nuorista ei kuule *h*:ta lainkaan tai kuulee sitä vain toisinaan, joten näille nuorille *h* ei välttämättä näyttäyty kovin tärkeänä osana Rovaniemen murretta. Nuorten henkilökohtaiset havainnot ovat siis todennäköisesti vaikuttaneet siihen, miten tähän väittämään on suhtauduttu.

Väittämän ”*h*:n päältä puhuminen kuulostaa kauniilta” kanssa enemmistö rovaniemeläisnuorista on eri mieltä. 12 nuorta (30,0 %) on väittämän kanssa osittain eri mieltä ja kahdeksan (20,0 %) täysin eri mieltä, joten tasan puolet vastanneista ei pidä *h*:ta järkeväksi kauniina. Myöskään kemiläisnuorten enemmistö ei pidä *h*:n päältä puhumista kauniina, joten kemiläisten ja rovaniemeläisten mielipiteet ovat yhteneväisiä. Omaa murretta pidetään tyypillisesti kauneimpana (ks. esim. Palander 2011: 133; Holma 2018: 62), mutta ilmeisesti kauneus ei koske kaikkia paikallisen murteen piirteitä.

Rovaniemeläisnuorten pieni enemmistö vastustaa ajatusta *h*:n katoamisesta, sillä väittämän ”*h* saa mielestäni kadota Rovaniemen murteesta” kanssa 10 (25,0 %) on täysin eri mieltä ja 7 (17,5 %) osittain eri mieltä. Osittain katoamisen puolella on kahdeksan nuorta ja täysin samaa mieltä väittämän kanssa on viisi nuorta. Kaikki nuoret eivät siis toivo *h*:n katoavan, vaikkei sitä pidetäkään enää kovin tärkeänä murrepiirteenä. Toisaalta jo Rantasen (1991: 101–102) informantit mainitsevat, ettei *h*:ta käytetä juuri Rovaniemellä, mutta samalla he kuitenkin harmittelevat vanhan murteen katoamista. Maallikot pitävät murteiden säilymistä ja säilyttämistä yleensä tärkeänä, mutta niiden säilymistä ei pidetä kovin todennäköisenä (Palander 2011: 162–163). *h*:n kato siis todennäköisesti tiedostetaan Rovaniemellä, mutta sen katoamista ei varsinaisesti toivota.

Väittämä ”*h*:ta käyttävät vain maalaiset ja vanhat ihmiset” jakaa mielipiteitä, sillä pieni enemmistö rovaniemeläisnuorista on väittämän kanssa eri mieltä. *h*:n maalaisuus on Rovaniemellä tiedostettu, ja *h* on säilynyt parhaiten juuri eläkeläisikäisillä rovaniemeläisillä (Rantanen 1991: 35, 101). Siksi tulos on hieman yllättävä. On kuitenkin mahdollista, että väitteen jyrkkyys on herättänyt vastustusta myös rovaniemeläisnuorissa. Jotkut nuoret ovat kertoneet *h*:ta käyttävistä kavereista ja sukulaisista, joten *h* ei välttämättä herätä mielikuvia ainoastaan maalaisista ja vanhoista ihmisistä. Henkilökohtaiset havainnot näyttävät siis vaikuttavan asenteisiin, sillä myös Garret (2010: 22) korostaa omakohtaisten kokemusten merkitystä.

Rovaniemeläisnuoret ovat jyrkästi eri mieltä väittämän ”*h*:ta käyttävät kaikki Rovaniemen asukkaat” kanssa, sillä 28 nuorta (70 %) on väittämän kanssa täysin eri mieltä ja viisi osittain eri mieltä. *h*:n ei selvästikään ajatella kuuluvan kaikkien rovaniemeläisten puheeseen. *h* on Rovaniemellä väistynyt murrepiirre (Rantanen 1991: 103), joten nuorten vastaukset heijastavat tätä tilannetta. Kemiläisnuoret ovat vastustaneet väittämää yhtä jyrkästi, joten vaikuttaa siltä, ettei kummankaan kaupungin nuoret pidä *h*:ta kaupunkilaisten yhteisenä murrepiirteenä.

Väittämän ”*h* on ärsyttävä” kanssa enemmistö rovaniemeläisnuorista on eri mieltä. Yhdeksän nuorta (22,5 %) on väittämän kanssa täysin eri mieltä ja 10 (25,0 %) osittain eri mieltä, kun taas seitsemän (17,5 %) on sen kanssa samaa mieltä ja viisi (12,5 %) osittain samaa mieltä. Enemmistölle *h* ei siis ole ärsyttävä. Vastaukset mukailevat kemiläisnuorten vastauksia, sillä myös heistä pieni enemmistö ei pidä *h*:ta ärsyttävänä. Tämän taustalla vaikuttavat todennäköisesti nuorten omat havainnot: rovaniemeläisnuorista monet kertovat, että he kuulevat ihmisten edelleen käyttävän *h*:ta puheessaan, joten se ei välttämättä ole ärsyttävä arkipäiväisyytensä vuoksi. *h* saattaa tosin näyttäytyä jo hieman negatiivisen leiman saaneena piirteenä, sillä aikaisemman väittämän perusteella sitä ei kuitenkaan pidetä kauniina.

Huomattavan määrän ”en osaa sanoa”-vastauksia on kerännyt väittämä ”ihmiset välttelevät *h*:n käyttöä”. 19 nuorta (47,5 %) ei ole ottanut väitteeseen kantaa, ja muutkin vastaukset jakautuvat sekä puolesta että vastaan. Täysin samaa mieltä väittämän kanssa on vain hieman enemmän nuoria. Rantasen (1991: 47) mukaan Rovaniemellä *h* koetaan

kartettavaksi ja sitä halutaan välttää, koska se ei kuulu kaupunkilaisuuteen. ”En osaa sanoa” -vastausten määrä on kuitenkin suuri, joten siitä voi ehkä päätellä, ettei kaikilla nuorilla ole havaintoja *h*:n tietoisesta välttelystä.

Väittämästä ”*h*:n tulevaisuus pitäisi turvata” nuorilla ei myöskään vaikuta olevan jyrkkiä mielipiteitä, sillä 15 nuorta (37,5 %) on valinnut neutraalin keskivaihtoehdon. Muut mielipiteet jakautuvat jälleen sekä puolesta että vastaan: täysin samaa mieltä on kolme nuorta ja osittain samaa mieltä 10, kun taas täysin eri mieltä on neljä nuorta ja osittain eri mieltä kahdeksan. Rovaniemeläisten ja kemiläisten vastaukset tähän väittämään ovat samassa linjassa. Mielipiteen muotoutumiseen voi olla monia syitä, mutta uskon, että sillä on merkitystä, miten paljon *h*:n kanssa on ollut tekemisissä. Sellaiset nuoret, jotka kuulevat *h*:ta käytettävän usein tai käyttävät sitä itse, toivovat todennäköisesti sen säilyvän osana Rovaniemen murretta. Niille, joiden havaintopiiriin *h* ei enää kuulu, piirre voi olla jo ikään kuin kadonnut, jolloin sen tulevaisuudellakaan ei ole suurta merkitystä.

Enemmistö nuorista on eri mieltä väittämän ”nuoret käyttävät *h*:ta” kanssa, sillä täysin eri mieltä on kahdeksan nuorta (20,0 %) ja osittain eri mieltä 13 (32,5 %). Täysin samaa mieltä on vain kolme nuorta ja osittain samaa mieltä 10, joten eri mieltä olevien enemmistö on melko selkeä. Tämän väittämän vastauksien taustalla vaikuttavat todennäköisesti vastaajien tuntemat ihmiset, sillä vain osa rovaniemeläisnuorista on kertonut tuntevansa nuoria *h*:n käyttäjiä, ja vain muutama on kertonut käyttävänsä *h*:ta itse. Rantasen (1991: 44) tutkimuksen tulosten perusteella nuoret rovaniemeläiset käyttävät kaikkein vähiten *h*:ta, joten nuorten vastaukset tukevat tätä tulosta. Rovaniemeläiset eivät kuitenkaan suhtaudu tähän väittämään yhtä jyrkästi kuin kemiläiset, joten on mahdollista, että rovaniemeläisillä on silti enemmän havaintoja nuorista *h*:n käyttäjistä.

Väittämän ”ulkopaikkakuntalaiset ajattelevat *h*:n olevan hassu” kanssa enemmistö nuorista on samaa mieltä, sillä täysin samaa mieltä on yhdeksän nuorta (22,5 %) ja osittain samaa mieltä 16 (40,0 %). 12 nuorta on valinnut vaihtoehdon ”en osaa sanoa”, ja jäljelle jäävistä nuorista kaksi on osittain eri mieltä ja vain yksi täysin eri mieltä. Myös kemiläisnuorten selkeä enemmistö on vastannut väittämään myöntävästi, joten *h* vaikuttaa kuvastavan nuorille sellaista leimallista maakuntapiirrettä, jonka muut suomalaiset osaavat yhdistää juuri Lappiin (ks. Mantila 2004: 328). *h*:n stigmatisoituminen on siis

tunnettu ilmiö nuorten keskuudessa, ja tämä voi vaikuttaa siihen, miksi osa nuorista myös vieroksuu *h*:ta.

Väittämä ”*h*:ta käytetään kaupungeissa” on herättänyt nuorissa vastustusta, sillä täysin eri mieltä sen kanssa on kuusi nuorta (15,0 %) ja osittain eri mieltä 13 (32,5 %). 11 nuorta on valinnut vaihtoehdon ”en osaa sanoa”, osittain samaa mieltä on seitsemän ja täysin samaa mieltä kolme nuorta. Enemmistö on melko selkeä, joten joidenkin nuorten mielestä *h* vaikuttaa kadonneen kaupunkien puhekielestä. Tätä tukevat myös Rantasen (1991: 47–48) havainnot siitä, että *h* mielletään Rovaniemellä kartettavaksi ja että tulevaisuudessa se katoaa melko varmasti kaupungin puhekielestä. Väittämän kanssa samaa mieltä olevat nuoret ovat kuitenkin todennäköisesti kuulleet *h*:n käyttöä myös kaupungeissa, joten henkilökohtaisilla havainnoilla on jälleen merkitystä.

Likertin asteikon viimeisen väittämän ”*h*:lla ei ole minulle mitään merkitystä” kanssa yhdeksän nuorta (22,5 %) on täysin samaa mieltä ja 11 (27,5 %) osittain samaa mieltä, kun taas täysin eri mieltä on kuusi ja osittain eri mieltä 7 nuorta. Enemmistö on siis samaa mieltä väittämän kanssa. Suurin osa rovaniemeläisnuorista on kertonut, etteivät he käytä *h*:ta itse, joten tämän väittämän vastaukset vahvistavat nuorten omia havaintoja. *h*:lla ei näytäkään olevan suurta merkitystä nuorille kaupunkilaisille, koska myös kemiläisnuorten enemmistö on väittämän kanssa samaa mieltä.

Rovaniemeläisnuorten asenteet *h*:ta ja sen puhujia kohtaan vaikuttavat Likertin asteikon väittämien perusteella olevan hyvin samansuuntaisia kuin kemiläisnuorillakin. Joidenkin nuorten negatiivinen suhtautuminen tulee ilmi muun muassa siitä, että *h*:n käyttöä ei pidetä järkevänä ja että nuoret ajattelevat ulkopaikkakuntalaisten pitävän *h*:ta hassuna. Rovaniemeläisnuoret eivät kuitenkaan pidä *h*:ta ärsyttävänä eivätkä toivo sen katoavan. *h*:n käyttäjien maalaisuuteen ja vanhuuteen nuoret suhtautuvat ristiriitaisesti, sillä he eivät pidä *h*:ta vain maalaisten ja vanhojen piirteinä, mutta eivät toisaalta pidä sitä kaupunkien puhekielen tai nuortenkaan piirteinä. Likertin asteikon tuloksissa on siis ristiriitoja. Seuraavassa osiossa käyttämäni Osgoodin asteikko kuitenkin sisältää kontrollikysymyksiä, jotka mahdollisesti kertovat tuloksista lisää ja selittävät ristiriitoja.

5.4. Osgoodin asteikolla saadut tulokset

Tässä osiossa esittelen nuorten suhtautumista *h:hon* Osgoodin asteikon eli asenneskaalan vastausten perusteella. Olen laskenut nuorten vastaukset ja niiden pohjalta jokaiselle vastakohtaparille keskiarvon. Negatiivisempi ja stereotyyppisempi arvo, kuten *ruma*, on saanut vastakohtaparissa arvon yksi, ja positiivisempi arvo, kuten *kaunis*, on saanut arvon viisi. Lisäksi vertailen tämän osion vastauksia Likertin asteikon avulla saamiini vastauksiin.

5.4.1. Kemiläisnuorten vastaukset asenneskaalaan

Osgoodin asteikon ensimmäisessä kohdassa kemiläisnuoret ovat arvioineet jälkitavujen vokaalienvälisen *h:n outoutta* ja *tuttuutta*. Vastausten keskiarvo on 3,16, eli vastaukset kallistuvat vain hieman enemmän *tutun* puoleen. Likertin asteikossa *h:n* tuttuuden kannalla on selkeämpi enemmistö kemiläisnuorista, mutta Osgoodin asteikossa vastaukset jakautuvat tasaisemmin eri vaihtoehtoihin. Nuoret ovat mahdollisesti kaunistelleet vastauksiaan Likertin asteikossa, mutta toisaalta vastakohta *outo* on voinut myös laukaista merkityksen *kummallinen* merkityksen *vieras* sijasta (KS 2016 s.v. *outo*). *h* on joka tapauksessa kemiläisnuorten enemmistölle tuttu.

Seuraavaksi nuoret ovat arvioineet *h:n rumuutta* ja *kauneutta*. Tämän vastakohtaparin keskiarvo on 2,91, joten tulos on jälleen hyvin lähellä neutraalia arvoa kolme. 18 nuorta on valinnut tässä kohdassa vastakohtaparin keskikohdan 3, joten sillä on ollut vaikutusta keskiarvoon. Tulos on vain hieman lähempänä vaihtoehtoa *ruma*, toisin kuin Likertin asteikossa, jossa nuoret ovat hieman selkeämmin *h:n* päältä puhumisen kauneutta vastaan. *h:n* kauneuden arvioiminen voikin olla nuorille haastavaa, sillä murteisiin liitetään usein kauneuden sijasta humoristisuus. Lisäksi rumia murrepiirteitä saatetaan mainita herkemmin kuin kauniita. (Mielikäinen & Palander 2002: 100–101.)

Vastakohtaparissa *vanhanaikainen – nykyaikainen* nuorten vastaukset painottuvat selvästi *vanhanaikaisuuteen*, sillä vastausten keskiarvo on 1,63. Niin ikään vastakohtaparissa *maalainen – kaupunkilainen* vastausten keskiarvo kallistuu selvästi kohti negatiivi-

sempaa vaihtoehtoa *maalainen*, sillä keskiarvo on 1,61. Kemiläisnuoret siis pitävät *h*:ta selvästi arkaistisena piirteenä, joka ei sovellu enää kaupunkimaisemaan. Leimalliset maakuntapiirteet, kuten *h*, ovatkin kaupungeissa jo pitkälti kadonneita (Mantila 2004: 328). Likertin asteikon perusteella nuoret eivät pidä *h*:ta yksimielisesti vanhojen ja maa-laisten kielenkäyttäjien piirteenä, joten asteikkojen vastausten välillä on ristiriita. Väitteiden jyrkkyydellä saattaakin olla tekemistä vastausten kanssa, sillä myös Vaattovaaran (2009: 98) tutkimuksessa Likertin asteikon vastausten perusteella nuorten asenteet ovat hyvin yhtenäisiä ja positiivisia. Osgoodin asteikkoon laatimani kontrollikysymykset saattavatkin paljastaa paremmin nuorten todelliset asenteet *h*:ta kohtaan.

Vastakohtaparissa *ärsyttävä – kiva* kemiläisnuorten vastausten keskiarvo on 2,84, eli vain pieni enemmistö pitää *h*:ta ärsyttävänä. Tässä keskiarvoon on vaikuttanut arvon 3 valinneiden määrä, sillä sen on valinnut 18 nuorta. Likertin asteikossa pieni enemmistö ei ole pitänyt *h*:ta ärsyttävänä, joten osioiden välillä on jälleen ristiriita. Tämä vahvistaa ajatusta siitä, että suoriin murretta koskeviin kysymyksiin vastataan yleensä myönteisesti (Vaattovaara 2009: 98 ja mainitut lähteet). On siis todennäköistä, että todellisuudessa *h* näyttäytyy joillekin kemiläisnuorille hieman ärsyttävänä piirteenä. Tälle voi olla monia syitä: yksi mahdollisuus on, että nuoret ovat vieraantuneet *h*:sta, jolloin se voi ärsyttää. Lisäksi *h* on tuttu muille suomalaisille esimerkiksi sketsiviihteestä, ja se on yleensä ainoa murrepiirre, joka Peräpohjolan murteisiin liitetään (Vaattovaara 2009: 71). Jotkut nuorista ovat saattaneet kuulla *h*:sta tehtyä huumoria, jolloin ärsyttää voi se, että ulkopakkakuntalaiset pitävät *h*:ta hassuna. Neutraalien vastausten suuren määrän perusteella enemmistö kemiläisnuorista ei kuitenkaan pidä *h*:ta sen enempää ärsyttävänä kuin kivanakaan.

Kun kemiläisnuoret ovat arvioineet *h*:n *naisellisuutta* ja *miehekkyyttä*, piirrettä kuvaa heidän mielestään paremmin *miehekkyyys*. Keskiarvo tässä vastakohtaparissa on 2,39, mutta huomattava 28 nuoren enemmistö on valinnut jälleen neutraalin arvon 3. Vastakohtaparin arvioiminen on saattanut olla nuorille vaikeaa, mikä voi johtua siitä, että heillä ei ole tarpeeksi havaintoja *h*:n käyttäjistä. *Miehekkyyteen* kallistuvaa keskiarvoa selittää kuitenkin se, ettei yksikään kemiläisinformantti liitä *naisellisuutta* *h*:hon. Kaupungeissa miehet käyttävät *h*:ta enemmän kuin naiset (Mantila 1992: 88), joten joidenkin kemiläisnuorten arviot *h*:n naisellisuudesta ja miehekkyydestä vastaavat tätä tilan-

netta. Monet nuorista vaikuttavat kuitenkin suhtautuvan epävarmasti näihin ominaisuuksiin.

Ominaisuudet *vanhojen käyttämä* ja *nuorten käyttämä* ovat selvästi herättäneet mielipiteitä, sillä suuri enemmistö pitää *h*:ta *vanhojen käyttämänä*. Keskiarvo on 1,65, eikä yksikään nuori pidä sitä *nuorten käyttämänä*. Kyselylomakkeen havainto-osiossa jotkut kemiläisnuoret ovat raportoineet myös *nuorten käyttävän h*:ta, ja Likertin asteikossa nuoret eivät ole olleet yhtä mieltä *h*:n puhujien vanhuudesta ja maalaisuudesta. Osgoodin asteikon tulos kuitenkin osoittaa, että *h* liitetään hyvin vahvasti vanhoihin murteenpuhujiin. Kaupunkiympäristössä *h*:n kaltaiset leimalliset maakuntapiirteet saattavat esiintyä vain vanhoilla puhujilla (Mantila 2004: 328), joten nuoret ovat mahdollisesti huomanneet tämän. Osgoodin asteikko siis paljastaa, että *h*:hon liittyvät vahvasti maalaisuuden ja vanhuuden stereotypiat. Omakohtaiset havainnot nuorista *h*:n käyttäjistä saattavat olla kemiläisnuorille vain poikkeuksia, jotka tulevat useimmiten toisilta paikkakunnilta.

Vastakohtaparissa *typerä – fiksu* 32 vastaajaa on valinnut arvon 3, joten myös näiden ominaisuuksien arvioiminen on ollut vaikeaa. Keskiarvo on kuitenkin 2,61, sillä enemmistö muista vastaajista on *h*:n *typeryyden* kannalla. Myös vastakohtaparissa *vaikea – helppo* 18 nuorta on valinnut vaihtoehdon 3, jolloin keskiarvo on 2,71, mutta pieni enemmistö on sitä mieltä, että *h* on *vaikea*. Nämä ominaisuudet ovat melko negatiivisia, ja ne saattavat kertoa siitä, että jotkut kemiläisnuoret ovat vieraantuneet *h*:sta. Monet heistä ovat raportoineet, että he eivät ole koskaan oppineet käyttämään *h*:ta, minkä vuoksi piirre voi olla monille vaikea. Lisäksi monet nuoret ovat kertoneet käyttävänsä *h*:ta pilailutarkoituksiin, joten tämä voi selittää *h*:n typeryyttä. Enemmistö ei kuitenkaan liitä näitä ominaisuuksia *h*:hon.

Typerän ja *vaikean* lisäksi kemiläisnuoret pitävät *h*:ta myös melko *turhana*, sillä enemmistö on valinnut vastakohtaparissa *turha – tärkeä* vaihtoehdon 1 tai 2. Enemmistö ei ole kuitenkaan kovin suuri, sillä keskiarvo on 2,65. Vielä lähempänä kolmen keskiarvoa vastaukset ovat, kun nuoret Osgoodin asteikon lopuksi ovat arvioineet *h*:n epämiellyttävyyttä ja mukavuutta, sillä tämän vastakohtaparin keskiarvo on 2,86. Vastaukset ovat jakaantuneet sekä puolesta että vastaan, mutta pieni enemmistö pitää sitä epämiellyttävä-

vänä. Murteita tarkastellaan yleensä niiden miellyttävyyden ja vastenmielisyyden näkökulmasta, mutta yleensä murteisiin suhtaudutaan myönteisesti (Mielikäinen 2005: 113). Vaikuttaa kuitenkin siltä, että kaikkiin murrepiirteisiin ei välttämättä suhtauduta kovin positiivisesti. *h:n* pitäminen turhana voi toisaalta johtua myös siitä, että monet kemiläisnuoret eivät ole kertomansa perusteella koskaan oppineet käyttämään sitä. Tällöin *h:n* turhuus ei johtuisi asenteista, vaan siitä, että *h* voi olla heille tuntematon ja ylimääräinen. Kemiläisnuorista suurin osa ei kuitenkaan vaikuta pitävän *h:ta* erityisen turhana tai epämiellyttävänä.

Jos Osgoodin asteikon tuloksia tarkastelee kokonaisuutena, vaikuttaa melko selvältä, että Kemissä enemmistö nuorista on vieraantunut *h:sta*. Osgoodin vastausten perusteella näyttää siltä, että jotkut kemiläisnuoret liittävät *h:hon* melko negatiivisia ominaisuuksia. Negatiivisesti suhtautuvien enemmistö ei kuitenkaan ole aina kovin selkeä, sillä joissain vastakohtapareissa keskiarvo on hyvin lähellä kolmea. Nuoret suhtautuvat kuitenkin hyvin yksimielisesti *h:n vanhanaikaisuuteen*, *maalaisuuteen* ja *vanhuuteen*. *h* ei todennäköisesti tunnu enää kovin omalta ja siihen liittyy vahvasti stereotypia maalaisuudesta ja vanhuudesta. Siksi nämä Osgoodin asteikon paljastamat stereotypiat voivat mahdollisesti toimia yhtenä selityksenä myös *h:n* etenevälle kadolle.

5.4.2. Rovaniemäläisnuorten vastaukset asenneskaalaan.

Kun rovaniemäläisnuoret ovat arvioineet Osgoodin asteikon ensimmäisessä kohdassa *h:n outoutta* ja *tuttuutta*, enemmistö on pitänyt sitä tutuna. Vastauksien keskiarvo on 3,40, joten *h* on rovaniemäläisnuorille hieman tutumpi kuin kemiläisnuorille. Suuresta eroista ei silti voida puhua, sillä kemiläisnuorten vastaava keskiarvo on 3,16. Rovaniemäläisnuorten vastaukset noudattavat kuitenkin heidän havaintojaan *h:sta* ja Likertin asteikon tuloksia, sillä myös niiden mukaan enemmistö pitää *h:ta* tutuna.

Vastakohtaparin *ruma – kaunis* keskiarvo on edellisen vastakohtaparin tavoin lähellä kolmea, sillä keskiarvo on 3,03. Vastakohtaparin keskimäinen arvo 3 on valittu 11 kertaa, jolloin muut vastaukset jakautuvat lähes tasan sekä puolesta että vastaan. *h:n* rumuudesta ja kauneudesta vaikuttaa siis olevan vaihtelevia mielipiteitä. Osgoodin as-

teikon tulos on kuitenkin mielenkiintoinen, kun sitä vertaa Likertin asteikon tulokseen, sillä väittämän ”*h:n* päältä puhuminen kuulostaa kauniilta” kanssa pieni enemmistö on eri mieltä. Enemmistön arviot *h:n* kauneudesta ovat Osgoodin asteikossa melko neutraaleja, mikä voi johtua siitä, ettei *h:n* ajatella olevan kaunis, muttei erityisen rumakaan. Rovaniemeläisnuorten tulos on hieman positiivisempi kuin kemiläisnuorten, mutta voi olla, että *h:n* kauneuden ja rumuuden arvioiminen on vaikeaa sekä Kemin että Rovaniemen informanteille.

Vastakohtaparin *vanhanaikainen – nykyaikainen* keskiarvo on 1,93, ja vastakohtaparin *maalainen – kaupunkilainen* keskiarvo 1,90, joten rovaniemeläisnuorten arviot *h:sta* kallistuvat selvästi *vanhanaikaista* ja *maalaista* kohti. Likertin asteikossa rovaniemeläisnuorten pieni enemmistö ei ole mieltänyt *h:ta* vain vanhojen ja maalaisten piirteeksi, mutta he eivät kuitenkaan ole pitäneet sitä kaupunkien puhekielen piirteenä. Osgoodin asteikon tulos siis vahvistaa, että rovaniemeläisnuoret pitävät *h:ta* arkaistisena piirteenä. Jo Rantanen (1991: 101) esittää, että maalaisuus liittyy Rovaniemellä vahvasti *h:hon*, joten Osgoodin asteikon paljastamat asenteet tukevat tätä näkemystä. Vastaukset ovat samansuuntaisia kuin kemiläisnuorilla, mutta Kemin informantit ovat vielä jyrkemmin *vanhanaikaisuuden* ja *maalaisuuden* kannalla. Jyrkempi asennoituminen voi mahdollisesti johtua siitä, että *h* ei ole kemiläisnuorille yhtä tuttu kuin rovaniemeläisnuorille. Tuttuushypoteesin mukaan ihmiset arvioivat positiivisemmin tuttuja kielenpiirteitä (van Bezooijen 2002: 15), mikä voi selittää kaupunkien välistä eroa. Van Bezooijenin (2002: 15) tuttuushypoteesi kuitenkin koskee pääosin piirteiden kauneuden arvioimista, joten ei ole varmaa, päteekö tuttuuden vaikutus myös muihin ominaisuuksiin.

Vastakohtaparin *ärsyttävä – kiva* keskiarvo rovaniemeläisnuorilla on 3,38, joten he pitävät *h:ta* enemmän kivana kuin ärsyttävänä. He eivät pidä *h:ta* ärsyttävänä Likertin asteikossakaan, joten Osgoodin asteikko tukee aikaisempaa tulosta. *h:ta* kivana pitävien enemmistö ei kuitenkaan ole kovin suuri, koska 40 nuoresta 11 on valinnut neutraalin keskivaihtoehdon. Tässä on kuitenkin huomattavissa ero kemiläisnuorten vastauksiin, sillä kemiläisnuoret pitävät *h:ta* hieman enemmän ärsyttävänä. Rovaniemeläisten positiivisemmalle suhtautumiselle voi olla monia syitä, mutta arvelen sen johtuvan siitä, että he kuulevat *h:n* käyttöä enemmän kuin kemiläiset. Arkipäiväistä piirrettä voi olla vaikeampaa pitää ärsyttävänä.

Kun rovaniemeläisnuoret ovat arvioineet *h:n miehekkyyttä ja naisellisuutta*, vastaukset kallistuvat *h:n miehekkyyden* suuntaan. Tämän vastakohtaparin keskiarvo on 2,58, joten rovaniemeläisnuoret eivät ole kovin jyrkästi *h:n miehekkyyden* kannalla. Kemiläisnuorten arvio samassa vastakohtaparissa on 2,39, joten he pitävät *h:ta* hieman enemmän *miehekkäänä*. Mantilan (2004: 329) mallissa jälkitavujen vokaalienvälinen *h* on piirre, johon liitetään kielteinen maskuliinisuus. Sekä kemiläisnuorten että rovaniemeläisnuorten tulokset vastaavat tätä näkemystä, mutta kummankaan ryhmän suhtautuminen ei ole erityisen jyrkkää. Voi siis olla, että informanteilla on havaintoja sekä mies- että naispuolisista *h:n* käyttäjistä, tai sitten havaintoja on niin vähän, että *h:ta* käyttävien sukupuolta voi olla vaikea arvioida.

Vastakohtaparissa *vanhojen käyttämä – nuorien käyttämä* selvä enemmistö rovaniemeläisnuorista on sitä mieltä, että *h* on vanhojen käyttämä piirre. Keskiarvo on 2,03, joten nuorten arviot kallistuvat selvästi *vanhojen käyttämään*. Tässäkään vastakohtaparissa rovaniemeläisnuoret eivät ole arvioineet *h:ta* yhtä jyrkästi *vanhojen käyttämäksi* kuin kemiläisnuoret, sillä kemiläisnuorten keskiarvo 1,65 on selvästi lähempänä yhtä. Arviot ovat kuitenkin molemmilla ryhmillä samansuuntaisia. *h* on nuorten kaupunkilaisten puhkielestä väistynyt piirre (Matikainen 1997: 160), ja se näkyy selvästi myös nuorten asenteissa. Lisäksi osa rovaniemeläisnuorista on kertonut jo havaintojensa yhteydessä, että erityisesti vanhat ihmiset käyttävät *h:ta*, joten *h:n* asema vanhojen murteenpuhujien piirteenä on tiedostettu.

Rovaniemeläisnuoret ovat jälleen lähellä kolmen keskiarvoa vastakohtaparissa *typerä – fiksu*, sillä tämän vastakohtaparin saamien vastausten keskiarvo on 2,85. Yhteensä 25 nuorta on valinnut neutraalin arvon 3, joten se on vaikuttanut keskiarvoon. *h:n typeryyden* ja *fiksuuden* arvioiminen on mahdollisesti ollut vaikeaa, sillä myös kemiläiset ovat suosineet arvoa 3. Sekä kemiläisten että rovaniemeläisten muut vastaukset painottuvat kuitenkin vaihtoehdon *typerä* puoleen. Jotkut kemiläisnuoret ja rovaniemeläiset ovat kertoneet siitä, miten he käyttävät *h:ta* toisinaan vitsailutarkoituksessa, joten arvelen *h:ta* typeränä pitävien kuuluvan tähän joukkoon. Enemmistölle *h* ei kuitenkaan vaikuta olevan sen enempää typerä kuin fiksukaan.

Vastakohtaparissa *vaikea – helppo* vastausten jakautuminen sekä puolesta että vastaan jatkuu, sillä sen keskiarvo on 2,93. Vain pieni enemmistö rovaniemeläisnuorista pitää *h*:ta *vaikeana*. Myös vastakohtaparissa *turha – tärkeä* keskiarvo on hyvin lähellä kolmea, sillä se on 2,95. Vain kahden nuoren vastauksen ero saa keskiarvon kallistumaan kohti *turhaa*, sillä 14 nuoren enemmistö on valinnut neutraalin vaihtoehdon 3. Kemiläisnuorten vastaukset ovat suuntautuneet hieman enemmän kohti *vaikeaa* ja *turhaa*, mutta hekään eivät ole kovin kaukana kolmen keskiarvosta. Luulen, että näiden ominaisuuksien arvioiminen on jälleen osoittautunut vaikeaksi, mutta toisaalta on mahdollista, ettei nuorilla vain ole jyrkkiä mielipiteitä. Omakohtaisten havaintojen määrällä on varmasti merkitystä, sillä kuten arvelin kemiläisnuorten vastausten yhteydessä, *h* on varmasti vaikea, jos sitä ei käytä itse tai kuule kuin harvoin. Käsitykset *h*:n lingvistisestä esiintymisalasta ovat usein hämääriä niille, jotka eivät ole Peräpohjolan murteen puhujia (Vaattovaara 2009: 71). Siksi esiintymisympäristöt voivat olla vaikeasti hahmotettavia myös niille nuorille, jotka eivät ole omaksuneet *h*:ta.

Osgoodin asteikon viimeisessä kohdassa rovaniemeläisnuoret ovat arvioineet *h*:n *epämiellyttävyyttä* ja *mukavuutta*. Tämän vastakohtaparin keskiarvo on 3,30, joten pienen enemmistön mielestä *h* on *mukava*. Suuresta enemmistöstä ei voi puhua tässäkään vastakohtaparissa, mutta rovaniemeläisnuorten vastaukset eroavat silti kemiläisnuorten vastauksista, koska kemiläisnuoret pitävät *h*:ta *epämiellyttävänä*. Eron oletan johtuvan siitä, että rovaniemeläisnuoret kuulevat kertomansa mukaan *h*:n käyttöä enemmän kuin kemiläiset, ja jotkut rovaniemeläisnuorista käyttävät *h*:ta myös itse. Tällöin suhtautuminen olisi tuttuushypoteesin mukaista (ks. van Bezooijen 2002: 15). Jos piirre olisi rovaniemeläisnuorille vieraampi, se saattaisi tuntua epämiellyttävämmältä.

Kaiken kaikkiaan selviää enemmistöjä vastakohtapareissa on melko vähän, sillä monet vaikuttavat suhtautuvan *h*:n ominaisuuksiin melko neutraalisti. Kemiläisnuorten tavoin jotkut rovaniemeläisnuoret ovat kuitenkin valinneet *h*:ta ja sen käyttäjiä negatiivisesti tai stereotyyppisesti kuvaavia vaihtoehtoja. Kemiläisnuorten vastaukset ovat usein hieman jyrkempiä kuin rovaniemeläisnuorten, mutta erot eivät ole kovin suuria. Suurin poikkeus kemiläisnuoriin on kuitenkin se, että, rovaniemeläisnuoret pitävät *h*:ta *kivana* ja *mukavana*. Rovaniemeläisnuoret suhtautuvat siis hieman positiivisemmin *h*:hon kuin kemiläiset, mutta myös rovaniemeläisnuoret vaikuttavat vieraantuneen *h*:sta. On siis

selvää, että Kemin ja Rovaniemen informanttien asenteet mukailevat *h:n* asemaa leimalisena maakuntapiirteenä (ks. Mantila 2004: 328).

5.5. Murrenäytteen arviointi

Kyselylomakkeen viimeisessä osiossa kemiläisnuoret ja rovaniemeläisnuoret ovat arvioineet murrenäytteen puhujan ikää, sukupuolta ja asuinpaikkaa. Lisäksi he ovat valinneet adjektiiveja, jotka kuvaavat parhaiten murrenäytettä. Avoimista vastauksista olen tehnyt sisällönanalyysia.

5.5.1. Kemiläisnuorten arviot murrenäytteestä

Kun kemiläisnuoret ovat arvioineet murrenäytteen puhujan ikää, heidän arvionsa ovat sijoittuneet 15 ja 70 ikävuoden välille. Suurin osa nuorista arvioi puhujan olevan huomattavasti vanhempi kuin he itse, sillä suurin osa ajattelee puhujan olevan pitkälti yli 30-vuotias. Ikää he ovat perustelleet monin tavoin, mutta suurin osa vastaajista on sitä mieltä, että puhuja on vanha juuri murteen tai *h:n* käyttämisen takia. Tällaisia perusteluja on esitetty yhteensä 20 kertaa (esimerkit 45–47).

(45) *Vanha, koska hän puhuu h kieltä* (KP17)

(46) *30–70 vuotias. Näkemykseni perustuu siihen että nykyään ainakaan kaupunkilaiset nuoret aikuiset eivät juurikaan puhu murteella tai h:n päälle.* (KP21)

(47) *Mielestäni kyseessä on aikuinen tai vähän vanhempi ihminen, koska en ole koskaan kuullut nuorten puhuvan h:lla.* (KT19)

Yhdeksän kemiläisnuorta pitää murrenäytteen puhujaa vanhana myös puhutavan perusteella. Tämä kategoria on hyvin lähellä edellistä, mutta kaikki näin vastanneet eivät ole kertoneet, mikä puhutavassa saa puhujan kuulostamaan vanhalta. Esimerkiksi *sanajärjestys*, *sanojen vanhanaikaisuus* ja *puhutavan leppoisuus* ovat joidenkin nuorten mielestä saaneet puhujan kuulostamaan vanhalta, mutta nämä eivät välttämättä viittaa murteen. Vastauksissa luodaan myös vastakkainasettelua nuorten ja vanhojen puhujien välille:

(48) *40-60, koska kovin nuoret ei puhu tuolla tavalla.* (KT9)

(49) *Tekstin puhuja on mielestäni yli 50v koska lähes joka sana on vanhanaikainen.* (KP16).

Vaikka puhetapa onkin hyvin laaja kategoria, arvelen useimpien näin vastanneiden viittaavan nuorten ja vanhojen puhekielen eroihin. Osa nuorista kuitenkin perustelee puhujan ikää myös sellaisin keinoin, jotka eivät viittaa kielellisiin ilmiöihin. Tähän kuuluvat esimerkiksi puhujan toimintaan viittaavat perustelut:

(50) *Noin keski-ikäinen 50v pystyy juoksemaan, mutta älyää kummiskin, että ei sitä turhaan kannata juosta.* (KP14)

(51) *30-40vuotias, koska välttämättä kaikki nuoret eivät olisi niin vastuullisia ja ottaisi irtokoiraa kiinni vaan hieman vanhemmat olisivat.* (KT2)

Yhdeksän informantin mielestä puhuja on vanha toiminnan tai hänestä heränneen mielikuvan perusteella. Yksi on arvellut puhujaa nuoreksi niin ikään toiminnan perusteella. Näissä tapauksissa murrenäytteen sisältö on vaikuttanut vastauksiin. Nuoret ovat keskittyneet siihen, mitä puhuja tekee, ei siihen, millä tavalla hän puhuu. Sisällön aiheuttamat ongelmat ovat tuttuja myös muista kansanlingvistisistä tutkimuksista (ks. esim. Kokko 2010: 100; Mikkola 2011: 82; Kunas 2018: 139–140). Suurin osa kemiläisnuorista on kuitenkin käyttänyt murteeseen, *h*:hon ja puhetapaan viittaavia ilmauksia iän perusteena. Vain kolme vastaajaa sanoo, ettei murteenpuhujan ikää voi perustella tekstin perusteella. Rungas murteen ja etenkin *h*:n käyttö näyttääkin herättävän kemiläisnuorissa mielikuvia vanhoista puhujista. Likertin asteikon ja Osgoodin asteikon arviot *h*:sta tukevat tätä havaintoa. Nuorten asenteissa toteutuu siis Mantilan (2004: 238) havainto siitä, että kaupungeissa leimalliset maakuntapiirteet esiintyvät useimmiten vain vanhoilla puhujilla.

Seuraavaksi kemiläisnuoret ovat pohtineet sitä, onko murrenäytteen puhuja mies vai nainen. Mielikäisen ja Palanderin (2014: 98) mukaan murteellisuus ja miehisyys liittyvät yhteen, ja esimerkiksi pääkaupunkiseudulla Lapin murre on herättänyt mielikuvan ”äijistä jängällä” (Palander 2011: 188). *h*:n, murteen tai puhetavan perusteella puhujan on arveltakin olevan useammin mies, sillä näin on vastannut 11 nuorta. Vain kolmen vastaajan mielestä puhuja on puhetavan perusteella nainen. Puhetapaa, murretta tai *h*:ta kuvailevia perusteluja sisältävät esimerkit 52–54.

(52) *Mielestäni puhuja kuulostaa mieheltä, koska jos kuulen h:ta niin sen yleensä kuulee miehen suusta.* (KP3)

(53) *Mielestäni puhuja on mies. En pysty kuvittelemaan naista sanomassa tuolleen vaikka toki myös nainenkin voi puhua noin.* (KT27)

(54) *Nainen. Tai mies, jos alkaa ajattelemaan asiaa. Yleensä naiset kuitenkin höpöttävät paljon enemmän turhaa asiaa, mutta kun asiaa alkaa ajattelemaan, Pellossa ihan miehetkin tuon voisi todeta.* (KT4)

Kun nuoret ovat perustelleet puhujan sukupuolta murteen tai puhutavan avulla, heidän vastauksissaan esiintyy usein kuulohavaintoihin viittaavia metakielisiä ilmauksia. Maalirikoiden metakielessä kuulohavaintoihin liittyvät verbit tai adjektiivirakenne *jonkin kuuloinen* ovat yleisiä (Mielikäinen & Palander 2014: 112, 114). Nuoret ovat käyttäneet myös muunlaisia perusteluja, sillä puhujan maskuliinisuutta on perusteltu *h:n* avulla kaksi kertaa. Lisäksi *sanavalintoja* ja *murteellisuutta* on käytetty perusteluina. Naiseksi puhujaa ei ole arveltu murteen takia, vaan esimerkiksi *höpöttämisen* tai puheen *pehmyyden vuoksi*. Stereotyyppinen murteenpuhujaa ja *h:n* käyttäjä kemiläisnuorille vaikuttaakin olevan mies.

Huomattava määrä vastaajista on jälleen perustellut puhujan miehisyyttä ja naisellisuutta toiminnan tai olemuksen avulla:

(55) *Mies. Tekstiä lukiessani sain miehisen kuvan.* (KP4)

(56) *Nainen. Kai siitä, että se ees halusi ottaa koiran kiinni.* (KT1)

Toiminnan tai olemuksen perusteella puhujaa on pitänyt miehenä seitsemän informanttia ja naisena 15 informanttia. Näihinkin vastauksiin on selvästi vaikuttanut tarinan sisältö, mutta mielikuva voi varmasti syntyä myös puhutavasta. Huomattava määrä vastaajista kertoo myös, ettei tekstin perusteella voi päätellä puhujan sukupuolta, eli puhujaa voi olla joko mies tai nainen. Kemiläisnuorten mielestä puhujaa on kuitenkin useammin mies murteen tai puhutavan perusteella ja toiminnan tai olemuksen perusteella useammin nainen.

Osion kolmannessa kohdassa kemiläisnuoret ovat arvioineet, asuuko tekstin puhujaa maalla vai kaupungissa. Tässä kohdassa enemmistö nuorista arvelee puhujan asuvan maalla murteen tai puhutavan perusteella, sillä tällaista perustelua on käyttänyt 23 nuorta. Kaupunkilaisena puhutapana näytettä ei juuri pidetty:

- (57) *Maalla, koska tietämäni hoon päältä puhuvat ihmiset asuvat maalla.* (KP19)
 (58) *Maalla, koska siellä tuollainen murre on enemmän käytössä (?).* (KP15)
 (59) *Maalla, koska kaupungissa harvemmin puhutaan noin tai päästetä koiraa vapaaksi.* (KT16)

Monet perustelevat puhujan maalaisuutta erityisesti *h*:lla. Jotkut informanteista kuitenkin nimittävät puhettavan maalaiseksi esittämättä esimerkkejä siitä, mikä tekee siitä maalaisen. Puhe siis herättää mielikuvia maalaisuudesta, mutta mielikuvaa ei ole perusteltu. Jotkut nuorista kuitenkin ajattelevat puhujan asuvan maalla tai kaupungissa myös miljöön tai tekstin herättämän mielikuvan takia. Esimerkeissä 60 ja 61 tarina on jälleen vaikuttanut perusteluihin.

- (60) *Maalla, koska siellä on paljon irtokoiria.* (KT11)
 (61) *Kaupungissa, jos kerta oli vaara, että koira jää auton alle maalla ei hirveästi autoja liiku.* (KP14)

Näissä esimerkeissä korostuu usein juuri irti oleva koira. Maaseutua tällä tavalla perustelee viisi nuorta ja kaupunkia kuusi. Suurin osa kemiläisnuorista kuitenkin pitää puhujaa maalaisena murteen, *h*:n tai puhettavan takia, ei tarinan sisältämien elementtien takia. Tämän ja aikaisempien osioiden tulosten perusteella vaikuttaakin melko selvältä, että *h*, murteellisuus ja maalaisuus liittyvät tiiviisti yhteen kemiläisnuorten mielikuvissa.

Kun nuoret ovat arvioineet osion lopuksi murrenäytettä 15 valmiiksi annetun adjektiivin avulla, kaikkein suosituimmiksi adjektiiveiksi ovat nousseet *hassu* (25), *alkukantainen* (23), *junttimainen* (22), *letkeä* (20) ja *lämmän* (20). Muita adjektiiveja on valittu alle 20 kertaa. Valittujen adjektiivien määrää kuvatakseni olen tehnyt Wordclouds.com-sivuston avulla sanapilven, jossa eniten valitut adjektiivit näkyvät isolla ja vähiten valitut pienellä.

KUVIO 1. Murrenäytettä kuvailevat adjektiivit kemiläisnuorten mielestä.

Kaikki adjektiivit on valittu vähintään kerran. Eniten valittujen joukossa olevat *letkeä* ja *lämmin* kielivät positiivisesta suhtautumisesta, mutta *hassu*, *alkukantainen* ja *junttimainen* voivat olla luonteeltaan negatiivisiakin adjektiiveja. Peräpohjolan murteita kuvailaan eteläisemmässäkin Suomessa usein adjektiivilla *alkukantainen*, ja myös *humoristisuus* liittyy niihin. *Juntti* esiintyy myös monissa maalaisten murretta kuvaavissa nimityksissä. (Mielikäinen & Palander 2014: 46, 100, 109.) Nuoret ovat arvelleet jo Likertin asteikossa, että ulkopaikkakuntalaiset pitävät *h*:ta hassuna. Muiden kielelliset asenteet voivatkin aiheuttaa sen, että kielimuodon puhujat alkavat tulkita itseään ja muita stereotyypioiden mukaisesti (Palander 2007: 49). Tällöin on mahdollista, että nuoret ajattelevat *h*:n olevan hassu, koska muutkin suomalaiset ajattelevat niin. Kaikkein negatiivisimpia adjektiiveja, kuten *tyhmää*, *kamalaa* ja *kylmää* on kuitenkin valittu melko vähän, joten asenteet eivät ole kovin jyrkästi negatiivisia.

Murrenäytteen arvioinnin lopuksi nuoret ovat saaneet arvioida tekstiä vapaasti. Kemiläisnuorten kommentoissa korostuu erityisesti murrenäytteen vaikeus: lukeminen on esimerkiksi *raskasta* ja *vaikeaa*. Tämä voi kertoa siitä, että murre on vierasta, tai sitten murrenäyte on liian keinotekoinen. Monet muut ominaisuudet toistuvat eri sanoin, sillä esimerkiksi *kotoisa* on lähellä *tuttua* ja *vanhahtava* lähellä *alkukantaista*. Kaiken kaikkiaan murrenäytteestä esitetään sekä positiivisia että negatiivisia kuvailuja: *hauska*, *turvallinen*, *lämmin*, *kiva*, *ärsyttävä*, *vanhanaikainen*, *epäselkeä* ja *raivostuttava*. Murrenäyte on siis herättänyt informanteissa monenlaisia tunteita.

Murrenäytteen arviointi osoittaa, että jälkitavujen vokaalienvälistä *h*:ta sisältävä teksti herättää kemiläisnuorissa stereotyyppisiä mielikuvia. *h*:n käyttäjä on nuorten arvioiden mukaan vanha maalainen mies, ja tällainen puhe kuulostaa myös *hassulta*, *alkukantaiselta*, *junttimaiselta*. Tulokset toistavat ja vahvistavat siis jo kyselylomakkeen aiemmissa osioissa paljastuneita asenteita, jotka ovat luonteeltaan melko negatiivisia.

5.5.2. Rovaniemeläisnuorten arviot murrenäytteestä

Kun rovaniemeläisnuoret ovat arvioineet murrenäytettä, heidän vastauksistaan nousee esiin samankaltaisia perusteluja kuin kemiläisnuorten vastauksista. Kun rovaniemeläisnuoret ovat pohtineet murrenäytteen puhujan ikää, suurin osa vastaajista on sitä mieltä, että näytteen puhuja on vanha. Arvioita iästä on esitetty aina 20 ja 70 ikävuoden väliltä. Erityisen useasti on mainittu viidenkymmenen vuoden ikä, joten enemmistö rovaniemeläisnuorista pitää tekstin puhujaa huomattavasti itseään vanhempana.

Vanhuutta on perusteltu monipuolisesti. Rovaniemeläisnuorista 11 perustelee puhujan vanhuutta murteen ja *h*:n käytön avulla. Näitä perusteluja esittelevät esimerkit 62–64.

- (62) *Kyllä se **h:n murre** saa ihmisen vaikuttamaan noin 60-70v ihmiseltä.* (RP9)
 (63) *Hyvin hankala sannoo ku kyseessä on vaa **hyvi vahva murre**. Ekaksi aatteli et kysseesä ois vanhempi henkilö ku nuoret ei enhää **heitä noin vahvasti h:ta**.* (RT9)
 (64) *Voisi olettaa, että tekstin puhuja on vanhahko, sillä **h:n käyttö** on varmaan-kin yleisempää vanhemmalla sukupolvella, mutta toisaalta puhuja voisi olla myös nuori, joka on omaksunut puhetapaansa vanhemmilta ihmisiltä.* (RT7)

Nämä nuoret liittävät etenkin *h*:n ja vanhuuden yhteen. Rantasen (1991: 44) mukaan nuoret käyttävät Rovaniemellä kaikkein vähiten *h*:ta, ja tämä näkyy myös minun informanttien arvioissa. Kaksi informanttia kuitenkin kertoo, että puhuja voi olla nuorikin. Lisäksi kaksi muuta informanttia kirjoittaa, että puhuja on vanha, jos hän on kotoisin Rovaniemeltä, mutta jos hän on kotoisin pohjoisemmasta, voi hän olla nuorikin. Nuoret voivat siis edelleen puhua murretta ja käyttää *h*:ta, mutta Rovaniemeä pohjoisempana.

Rovaniemeläisnuoret perustelevat murrenäytteen puhujan korkeaa ikää kemiläisnuorten tavoin puhetavalla. Näissä perusteluissa esiintyy sellaisia metakielisiä ilmauksia, kuten

kuulostaa ja *vanhanaikaisuus*. Mielikäisen ja Palanderin (2014: 112) metakielen luokittelussa esiintyvät *kuulla-*, *kuuhua-* ja *kuulostaa-*verbit esiintyvät myös kemiläisnuorten vastauksissa. Lisäksi perusteluina käytetään myös esimerkiksi *sanavalintoja* ja *kirjoitustyyliä*, ja vastauksissa luodaan kontrastia nuoriin puhujiin (esimerkit 65–67).

(65) *Vanha, puhuu vanhanaikaisesti.* (RT3)

(66) *Vanhempaa ikäluokkaa, 50-60, sanavalinnat ja sanajärjestys kertovat. Omien havaintojen mukaan nuoret puhuvat vielä enemmän kirjakieltä.* (RP7)

(67) *Varmaankin joku keski-ikäinen, sillä harvoin olen nuorten kuullut puhuvan tuolla tavoin.* (RT6)

Sekä kemiläisnuorten että rovaniemeläisnuorten vastauksista on hankala arvioida, tarkoitetaanko puhetavalla aina murretta. Tähän kategoriaan kuuluvia perusteluja on esitetty yhteensä 15, joten puhetapa on rovaniemeläisnuorten yleisin perustelu puhujan vanhuudelle. Suurin osa rovaniemeläisnuorista käyttää kuitenkin kielellisiin ilmiöihin liittyviä perusteluja, sillä vain kaksi informanttia on sitä mieltä, ettei näytteen puhujan ikää voi päätellä tekstin avulla. Viisi ei perustele vastauksiaan lainkaan.

Kun rovaniemeläisnuoret ovat arvioineet murrenäytteen puhujan sukupuolta, heistä 18 on sitä mieltä, että puhuja on mies murteen, *h:n* tai puhetavan perusteella. Vastaavaa perustelua naiseudesta on käytetty vain kaksi kertaa. Myös näissä perusteluissa käytetään paljon metakielisiä ilmauksia, kuten *puhetyyli*, *sanavalinnat* ja *puhua h:n päältä*. Tällaisia metakielisiä ilmauksia on käytetty esimerkeissä 68–71.

(68) *Mies. Tekstin murretta puhuu yleensä vain miehet, eikä se sovi jotenkin naiselle.* (RT25)

(69) *Mies. Varmaan siksi, että olen kuullut, että usein miehet käyttävät enemmän h:ta kuin naiset. Tai tällaisen mielikuva minulla on.* (RT18)

(70) *Mies, koska puhetyyli itselle on sellainen, joka tuntuu 'miehekkäältä'.* (RP1)

(71) *Puhuja on mielestäni mies, koska sanoissa joita hän käyttää ei näy minkään laista naisellisuutta. Oman kokemukseni mukaan nainen käyttäisi todennäköisesti enemmän kuvailevia sanoja.* (RT2)

Rovaniemeläisnuoret ovat melko vahvasti sitä mieltä, että puhuja on mies. Osgoodin asteikossa nuoret eivät pidä *h:ta* kovin jyrkästi maskuliinisena, joten murrenäyte on voinut herättää erilaisia mielikuvia. Kemiläisnuorten tavoin myös rovaniemeläisnuorten vastauksissa näkyy kuitenkin se, että maskuliinisuus liittyy *h:hon*. Kaupungeissa leimalliset maakuntapiirteet esiintyvätkin yleensä vanhoilla miehillä (Mantila 2004: 238).

Puhetavan tai murteen lisäksi myös puhujan olemusta ja toimintaa on pidetty sukupuolen perusteena. Kuusi informanttia ajattelee puhujan olevan mies olemuksen tai toiminnan perusteella, ja neljä ajattelee puhujan olevan näistä syistä nainen. Tällöin huomiota on jälleen kiinnittänyt se, miten henkilö reagoi koiraan. Tarinan sisältö on selvästikin johtanut näitä informantteja harhaan, mutta suurin osa rovaniemeläisnuorista kuitenkin perustelee puhujan sukupuolta kielenkäytön avulla. Viisi informanttia on vastannut myös, ettei sukupuolta voi päätellä tekstin perusteella. Rovaniemeläisnuoret arvioivat puhujan sukupuolta samansuuntaisesti kuin kemiläisnuoret, sillä myös heillä perustelut vaihtelivat kielellisistä ilmiöistä tekstinäytteen elementteihin.

Kun rovaniemeläisnuoret ovat pohtineet, asuuko murrenäytteen puhuja maalla vai kaupungissa, 20 informanttia on sitä mieltä, että hän asuu maalla puhetavan tai murteen takia. Myös näissä perusteluissa mainitaan *h:n* käyttö. Lisäksi vastauksissa näkyy selvä kontrasti kaupunkiin (esimerkit 72–74).

(72) *Maalla, kaupungissa kuulee harvemmin h:oota.* (RP6)

(73) *Maalla. Maalla asuvien murre on mielestäni hieman vahvempi kuin kaupungeissa asuvien.* (RT4)

(74) *Maalla. Koska kaupungissa on trendikäs puhe.* (RT23)

Enemmistö rovaniemeläisnuorista on sitä mieltä, että näytteen puhuja on kotoisin maalta puhetapansa tai murteensa takia. Kaupunkilaiseksi murrenäytteen puhujaa ei arvele kukaan puhetavan tai murteen takia. Sen sijaan murrenäytteen sisällön, esimerkiksi miljöön takia, kaupunkilaiseksi puhujaa arvelee kuusi nuorta ja maalaiseksi toiset kuusi nuorta:

(75) *Mielestäni puhuja asuu maalla tai kaupungin lähiössä. Enemmän tekstistä tulee vaikutuksia, että puhuja asuisi maalla, koska henkilö kävelee kauppaan ja liikenteessä ei vaikuta olevan muita ihmisiä, sillä hän on ainut joka koiraa koittaa tavoittaa.* (RT15)

(76) *Pääkaupungista pois päin oleva asuin alue, jossa on kauppa jossain päin esim. Pöykkölä Rovaniemellä.* (RP1)

(77) *Kaupungissa, siellä noista irtokoirista aina keskustellaan, maalla ei niin väliä.* (RT19)

Näissä esimerkeissä näkyy jälleen murrenäytteen sisällön vaikutus. Vaikka pyrinkin laatimaan kyselylomakkeeseeni sisällöltään mahdollisimman neutraalin tekstin, ilmenee

tässä tutkielmassa sama ongelma kuin kandidaatintutkielmassani (ks. Tuisku 2016 18–19). Sisältö on kiinnittänyt monien nuorten huomion, mutta suurin osa on kuitenkin havainnoinut puhujan kieltä. Kuten kemiläisnuoret, myös rovaniemeläisnuorten enemmistö pitää puhujaa maalaisena juuri murteen tai puhutavan perusteella. Vahva murre vaikuttaakin laukaisevan mielikuvan maalaisuudesta. *h* on piirre, joka on kaupungeissa leimaantunut ja siksi katoamassa, mutta maaseudulla vastaavia piirteitä saatetaan edelleen käyttää (Mantila 1997: 19). Tämä tilanne näkyy myös rovaniemeläisnuorten vastauksissa. Kuusi rovaniemeläisnuorta on kuitenkin sitä mieltä, ettei puhujan asuinpaikkaa voi päätellä tekstin perusteella. Lisäksi viisi informanttia sijoittaa puhujan maaseudulle, mutta he eivät perustelle vastauksiaan.

Osion lopussa rovaniemeläisnuoret ovat valinneet murrenäytettä parhaiten kuvaavia adjektiiveja. Kaikki adjektiivit on valittu vähintään kerran, mutta kaikkein suosituimmiksi ovat osoittautuneet *letkeä* (24), *hassu* (22), *mukava* (19) ja *tuttu* (18). Seuraavaksi eniten on valittu adjektiiveja *lämmän*, *alkukantainen* ja *junttimainen*. Jokainen näistä adjektiiveista on valittu 14 kertaa. Rovaniemeläisnuorten valitsemien adjektiivien suhdetta kuvastaa seuraava sanapilvi.

KUVIO 2. Murrenäytettä kuvailevat adjektiivit kemiläisnuorten mielestä.

Rovaniemeläisnuorten eniten valitsemat adjektiivit eivät ole luonteeltaan kovin negatiivisia. Esimerkiksi *Letkeä* on ihmisten ominaisuuksiin perustuva adjektiivi, joka liitetään muun muassa savolaisiin, ja sitä voidaan käyttää miellyttävien murteiden kuvailussa

(Mielikäinen & Palander 2014: 104). *Alkukantainen* ja *junttimainen* ovat negatiivisemmista ominaisuuksista suosituimmat, mutta *alkukantainen* voi toisaalta viitata myös *aitouteen*, vaikka siihen liittyy myös maalaisuus ja vanhahtavuus (Mielikäinen & Palander 2014: 84–85). Rovaniemeläisnuoret suosivat positiivisempia ominaisuuksia kuin kemiläisnuoret, mutta *hassu*, *alkukantainen* ja *junttimainen* ovat myös kemiläisten suosimia ominaisuuksia. Kaikkein negatiivisimpia ominaisuuksia rovaniemeläisnuoret ovat valinneet kemiläisnuorten tavoin vain yksittäisiä kertoja.

Rovaniemeläisnuorten vapaissa kuvailuissa korostuvat erityisesti puhujan vanhuus ja murrenäytteen *vanhanaikaisuus* ja *perinteisyys*. Monille rovaniemeläisnuorille näytteen lukeminen on ollut vaikeaa, mutta monet ovat sanoneet sitä myös *helppolukaiseksi*. Kuten kemiläisillä, myös rovaniemeläisillä vapaat luonnehdinnat vaihtelevat negatiivisista positiivisiin. He käyttävät muun muassa sellaisia ilmauksia, kuten *rento*, *hauska*, *leppoisaa*, *mukava*, *epämiellyttävä*, *hankala*, *ärsyttävä* ja *väkisin väännetty*. On siis hyvin yksilöllistä, miten murrenäytteeseen suhtaudutaan.

Jälkitavujen vokaalienvälinen *h* on Peräpohjolan murteille tyypillinen piirre, mutta se on leimautunut maalaiseksi piirteeksi, jota vältellään. Siksi se sopii myös maalaisuuden maskuliinisuuden merkiksi. (Mantila 2004: 331.) Lisäksi *h* on säilynyt esimerkiksi Rovaniemellä parhaiten eläkeläisillä (Rantanen 1991: 35). *h* herättää rovaniemeläisnuoris-
sa mielikuvia vanhasta maalaisesta miehestä, joten myös heidän käsityksensä tyypillisestä *h*:n käyttäjästä on melko stereotyyppinen. He kuitenkin liittävät siihen edelleen joitain positiivisia ominaisuuksia, kuten *letkeän*, *tutun* ja *mukavan*, mutta myös *alkukantaisuus* ja *junttimaisuus* kuvastavat heidän mielestään *h*:ta sisältävää tekstiä. Heidän arvionsa ovat samansuuntaisia kuin kemiläisnuorilla, mutta jotkin heidän suosimistaan adjektiiveista ovat positiivisempia.

Vain pieni osa nuorista on sitä mieltä, että tekstin puhujan ikää, sukupuolta tai asuinpaikkaa ei voi päätellä murteen perusteella. Se, että murre ei kerro ihmisestä mitään, voi johtua siitä, että osa nuorista pitää puheen perusteella tehtyjä oletuksia ennakkoluuloina tai harhakuvitelmina (Arve 2002: 65). Molempien ryhmien enemmistön vastauksista kuitenkin näkyy, että stereotyyppinen *h*:n käyttäjä on hyvin erilainen kuin he itse. Nuo-

ret ovat siis suurella todennäköisyydellä vieraantuneet h :sta eivätkä pidä nuoria kaupunkilaisia tyypillisinä h :n käyttäjinä.

6. KOKOAVAA POHDINTAA

Kyselylomakkeen avulla saamani tulokset valottavat kemiläisten ja rovaniemeläisten nuorten murrehavaintoja ja *h*:hon liittyviä asenteita ja stereotypioita. Asteikkojen ja avointen kysymyksien avulla olen saanut näistä monipuolista tietoa. Tässä luvussa koan tuloksia yhteen ja vastaan tutkimuskysymyksiini (ks. luku 1.1.). Lisäksi pohdin hypoteesieni toteutumista ja tutkimuksen lopputulosta.

Kyselylomakkeen ensimmäisessä osiossa nuoret ovat pohtineet omia murrehavaintojaan. Tämä osio vastaa nuorten murrehavaintoja koskevaan tutkimuskysymykseen. Sekä Rovaniemen että Kemin informanttien enemmistö ajattelee käyttävänsä murretta edes jonkun verran, mutta ryhmien välillä on eroja murteiden nimityksissä. Siinä missä kemiläiset suosivat nimitystä *Kemin murre*, Rovaniemeläiset käyttävät murteestaan eniten nimitystä *Lapin murre*. Nuoret ovat kuitenkin havainneet samankaltaisia murrepiirteitä, sillä he ovat maininneet muun muassa yleisgeminaation ja svaavokaalin. Kemiläisnuoret mainitsevat kuitenkin 1. ja 2. persoonan murteellisina variantteina persoonapronominit *mä(ä)* ja *sä(ä)*, kun taas Rovaniemeläiset mainitsevat useammin persoonapronominit *mie* ja *sie*. Lisäksi kemiläiset eivät mainitse jälkitavujen vokaalienvälistä *h*:ta kertaakaan, mutta rovaniemeläiset mainitsevat sen seitsemän kertaa. Kemiläiset ja Rovaniemeläiset siis havaitsevat hyvin yleisiä murrepiirteitä, mutta heidän luettelemissaan murrepiirteissä on joitain eroja.

Murrehavaintojensa yhteydessä nuoret ovat pohtineet tarkemmin pelkästään *h*:hon liittyviä havaintojaan. Kumpikin ryhmä mainitsee paikkakuntia kaikista Peräpohjolan murteen alaryhmistä, mutta *h*:n käyttöalueen kokonaislaajuus vaihtelee. Kemiläiset sijoittavat *h*:n käyttöalueet Kemiä pohjoisemmaksi, mutta Rovaniemeläiset eivät mainitse ainoatakaan paikkakuntaa Rovaniemen alapuolelta. Molemmat ryhmät kuitenkin pitävät *h*:n käyttöalueina pääasiassa Lapin pohjoisosia ja Länsi-Lappia. Suurin osa nuorista myös kertoo kuulevansa *h*:ta edes silloin tällöin, mutta informanttien havainnoissa on yksilökohtaisia eroja. Lisäksi rovaniemeläisnuoret ovat raportoineet kuulevansa *h*:ta useammin kuin kemiläiset.

Kun nuoret ovat arvioineet sitä, miten paljon he itse käyttävät *h*:ta, heidän arvionsa vaihtelevat. Kemiläisnuorista kukaan ei arvioi käyttävänsä *h*:ta säännöllisesti, mutta rovaniemeläisnuorista niin tekee muutama. Suurin osa kummankin kaupungin nuorista on kuitenkin sitä mieltä, ettei käytä *h*:ta lainkaan tai käyttää sitä vain harvoin, esimerkiksi kulloisenkin seuran mukaan tai silloin, kun tarkoituksena on vitsailla. Yleisin perustelu *h*:n käyttämättömyydelle on se, että sitä ei ole koskaan opittu lähipiiristä, mutta myös sen epäluonteisuus ja sopimattomuus on mainittu. Tulosten perusteella *h* vaikuttaa kuitenkin olevan tiiviimmin läsnä rovaniemeläisten kuin kemiläisten nuorten arjessa.

Likertin asteikon, Osgoodin asteikon ja murrenäytteen arvioinnin tulokset vastaavat tutkimuskysymyksiin, jotka käsittelevät *h*:hon liittyviä asenteita ja stereotypioita. Likertin asteikon tuloksissa keskeistä on, että nuoret suhtautuvat väittämiin hyvin vaihtelevasti. *h* on nuorille tuttu, eivätkä he ajattele sen liittyvän ainoastaan vanhoihin ja maalaisiin murteenpuhujiin. Nuoret eivät myöskään pidä *h*:ta kovin ärsyttävänä tai toivo piirteen katoavan, mutta esimerkiksi sen tietoisesta välttelystä ja tulevaisuudesta he ovat epävarmoja. Kummankaan kaupungin nuoret eivät pidä *h*:ta kovin tärkeänä osana paikallista murretta, eikä *h*:n käytön ajatella olevan kovin kaunista. Lisäksi *h*:ta ei nuorten mielestä juuri käytetä nuorten keskuudessa ja ulkopaikkakuntalaiset pitävät sitä hassuna. Likertin asteikon tulosten perusteella näyttääkin siltä, että enemmistö nuorista on vieraantunut *h*:sta. Monet ovat kuitenkin suosineet neutraalia en osaa sanoa -vaihtoehtoa, joten myös mielipiteettömyys on yleistä.

Osgoodin asteikon tulokset ovat paikoin ristiriidassa Likertin asteikon tulosten kanssa, sillä nuorten suhtautuminen on tässä osiossa hieman negatiivisempaa. Likertin asteikon suorat väittämät ovat mahdollisesti olleet liian jyrkkiä, tai sitten nuoret ovat vastanneet todellisuutta positiivisemmin. Nuoret liittävät *maalaisuuden* ja *vanhuuden* vahvasti *h*:hon, ja pieni enemmistö pitää *h*:ta esimerkiksi *miehekkäänä*, *vaikeana* ja *typeränä*. Osgoodin asteikossa näkyy myös selvemmin ero ryhmien välillä, sillä kemiläisnuorten arviot ovat hieman jyrkempiä kuin Rovaniemeläisten. Keskeistä kuitenkin on, että jotkut nuoret suhtautuvat itse *h*:hon melko neutraalisti, vaikka siihen liitetään vahvoja stereotypioita esimerkiksi vanhuudesta ja maalaisuudesta.

Murrenäytteen arviointi vahvistaa Osgoodin asteikon paljastamia asenteita ja stereotyyppioita, sillä kummankin ryhmän enemmistö pitää *h*:ta käyttävää murteenpuhujaa vanhana maalaisena miehenä. Puhujan murre tai puhetapa on informanttien yleisin perustelu, ja vastauksissa luodaan usein vastakkainasettelua nuoriin kaupunkilaisiin. Lisäksi murrenäytettä parhaiten kuvailevat adjektiivit ovat kemiläisillä hieman negatiivisempia kuin rovaniemeläisillä, joten suhtautuminen vaikuttaa siis vaihtelevan paikkakuntien välillä.

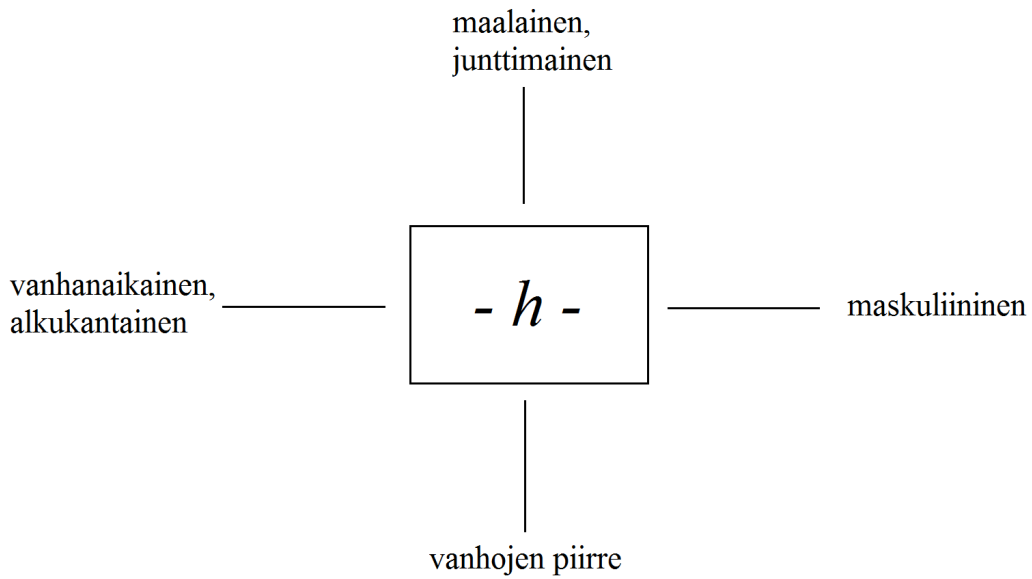
Hypoteesini oli, että rovaniemeläiset suhtautuvat *h*:hon melko samantapaisesti kuin kandidaatintutkielmassani (ks. Tuisku 2016) tutkimani tervolalaisnuoret ja että kemiläiset suhtautuvat *h*:hon kaikkein negatiivisimmin. Lisäksi arvelin, että nuoret eivät ota kaikkiin *h*:n ominaisuuksiin jyrkästi kantaa. Tutkielmani tulokset todistavat, että kaupunkien nuoret suhtautuvat *h*:hon eri tavalla, sillä kemiläisnuoret vaikuttavat suhtautuvan *h*:hon hieman negatiivisemmin. Myös stereotyyppinen ajattelu on heillä vahvempaa kuin rovaniemeläisnuorilla. Kummankaan kaupungin nuoret eivät pidä esimerkiksi *kau-neutta* tai *rumuutta* yksimielisesti *h*:n ominaisuuksina, joten myös tämä hypoteesi osoittautui oikeaksi. Toisin kuin olen arvellut, Rovaniemen informantit kuitenkin suhtautuvat *h*:hon tervolalaisia negatiivisemmin. Tervolalaisnuoret pitivät *h*:ta edelleen tärkeänä osana paikallista murretta, ja he liittivät siihen enemmän positiivisia ominaisuuksia (ks. Tuisku 2016: 16, 21). Sen lisäksi, että maaseudun ja kaupungin välillä on konkreettisia eroja siinä, miten paljon *h*:ta käytetään (ks. Matikainen 1997: 160), näyttää eroja olevan myös siinä, miten *h*:hon suhtaudutaan. Se, että *h*:ta käytetään enemmän maaseudulla, vaikuttaa varmasti maaseudulla asuvien omakohtaisten havaintojen määrään, mikä taas omalta osaltaan vaikuttaa siihen, että *h*:hon suhtaudutaan positiivisemmin. Tuttu piirre herättää positiivisempia mielikuvia (van Bezooijen 2002: 15), vaikka selvää vieraantumista on havaittavissa myös Tervolassa (ks. Tuisku 2016: 26).

Nuorten havaintojen ja asenteiden välistä suhdetta on syytä pohtia tarkemmin. Olen arvellut useaan otteeseen joidenkin rovaniemeläisten ja kemiläisten suhtautumisen erojen johtuvan informanttien omakohtaisten havaintojen määrästä. Rovaniemeläisnuoret ovat raportoineet kuulevansa *h*:ta enemmän kuin kemiläiset, joten uskon tämän vaikuttavan positiivisempaan suhtautumiseen tuttuushypoteesin (van Bezooijen 2002: 15) mukaisesti. Toisaalta myös arviot omasta murteellisuudesta, oman murteen nimitykset ja mainitut murrepiirteet voivat myös kertoa jotain suhtautumisesta. Kemiläiset pitävät

murteensa yleisimpänä nimityksenä *Kemin murretta*, mikä voi kertoa siitä, että kemiläiset eivät samaistu Lapissa puhuttavaan murteeseen samalla tavalla kuin *Lapin murteesta* puhuvat rovaniemeläiset. Kemiläiset eivät myöskään mainitse Peräpohjolan murteelle tyypillisiä murrepiirteitä, 1. ja 2. persoonan pronomineja *mie* ja *sie* ja jälkitavujen voakaalienvälistä *h*:ta osana Kemin murretta, mikä voi kertoa siitä, että he suhtautuvat näihin Peräpohjolan murretta leimaaviin piirteisiin rovaniemeläisiä varauksellisemmin. Tämä voikin olla yksi syy kaupunkien väliseen eroon.

Murteen saamien nimitysten myötä herää kysymys, mikä merkitys ympäristösuhteella on murreasenteisiin. Vaattovaaran (2009: 244) mukaan kotiseutuun samaistumisen voimakkuus vaikuttaa murreasenteisiin, sillä vahvasti samaistuville murre on tärkeä osa identiteettiä. Lisäksi ympäristösuhteella ja *h*:n kadolla on yhteys, sillä katoedustus on yleisempi niillä, jotka samaistuvat heikosti kotiseutuunsa (Vaattovaara 2009: 245). On mahdollista, että kemiläisnuorten negatiivisempi suhtautuminen *h*:hon johtuu siitä, että he eivät enää samaistu Lappiin ja sen leimallisimpiin murrepiirteisiin, vaan omaan kaupunkiympäristöönsä. Tästä voisi kertoa esimerkiksi nimitys *Kemin murre*. Ympäristösuhde ja samaistuminen Lappiin eivät kuitenkaan täysin aukottomasti selitä rovaniemeläisten negatiivista suhtautumista, sillä nimityksen *Lapin murre* perusteella enemmistö heistä edelleen samaistuu Lappiin. Siksi ympäristösuhteen vaikutuksista on tämän tutkimuksen perusteella mahdotonta esittää varmoja todisteita.

Mitä *h*:hon liittyvät asenteet ja stereotypiat loppujen lopuksi kertovat *h*:n kadosta Kemin murrealueella? Nuoret näkevät *h*:n maalaisena, vanhojen ja lähinnä miesten käyttämänä piirteenä, joten *h*:n käyttäjiin liittyy selvästi vahvoja stereotypioita. Lisäksi *h*:hon liittyvät tiiviisti myös vanhanaikaisuus ja junttimaisuus. Nämä *h*:n saamat merkitykset ovat erilaisia, mutta enemmistö nuorista jakaa nämä käsitykset. Kun kielelliset variantit saavat merkityksiä, jotka linkittyvät toisiinsa ideologisesti, voidaan puhua **indeksikaalisesta kentästä** (Eckert 2008: 454; Koistinen 2016: 16). *h*:n saamista merkityksistä on mahdollista hahmotella indeksikaalinen kenttä, jonka sisältämät merkitykset ovat mahdollisesti vaikuttaneet nuorten jakamiin asenteisiin ja sitä kautta *h*:n kadon etenemiseen. *h*:n indeksikaalista kenttää kuvastaa seuraava kuvio.

KUVIO 3. *h*:n indeksikaalinen kenttä.

Kuten kuviosta 3 ilmenee, *h*:n saamat merkitykset ovat hyvin samankaltaisia kuin Mantilan (2004: 328–329) mallissa, joka kuvastaa leimallisten maakuntapiirteiden ominaisuuksia. Tässä tutkimuksessa paljastuneet asenteet *h*:n käyttäjiä kohtaan siis vahvistavat leimallisten maakuntapiirteiden mallin todenperäisyyden. Nuoret eivät välttämättä käytä stigmatisoitunutta *h*:ta, koska siihen liittyy negatiivisia merkityksiä. Lisäksi muutkin suomalaiset liittävät näitä ominaisuuksia leimallisiin piirteisiin. Siksi myös *h*:n indeksikaalinen kenttä ja leimallisten maakuntapiirteiden malli voivat selittää *h*:n etenevää katoa.

Asenteet ja stereotypiat eivät varmasti ole ainoa syy *h*:n kadolle. Syytä on myös pohtia, mikä rooli *h*:n käytön nykytilanteella, sillä pelkkä vieraantuminen tuskin selittää kaikkea. Monet nuoret ovat kertoneet, että he eivät käytä *h*:ta, koska he eivät ole oppineet sitä vanhemmiltaan tai sukulaisiltaan. Myös Mantila (2015: 256) epäilee, että *h* katoaa Kemin murrealueelta lopulta kokonaan, koska nuoret eivät omaksu sitä vanhemmiltaan. Asenteet ja stereotypiat antavat olettaa, että *h*:n välttely olisi tietoista, mutta jos *h*:ta ei ole koskaan opittu vanhempien tai kenenkään muunkaan puheesta, ei kadon syynä voi olla pelkästään tietoinen välttely. Piirteen oppiminen muuta kautta voisi olla mahdollista, sillä paikallisina nuorilla on todennäköisesti yksityiskohtaisempaa tietoa *h*:n käytöstä

(ks. Vaattovaara 2009: 124). Jotkut nuoret kuitenkin kokevat piirteen melko vaikeaksi, ja etenkin murrealueen ulkopuolella asuneille piirteen matkiminen on varmasti vaikeaa (ks. esim. Palander 2011: 169–170). Kato on siis etenevä ilmiö myös siitä syystä, että *h*:ta ei opita muilta piirteen käyttäjiltä, jolloin siitä tulee vaikea ja vieras.

On mahdollista, että syitä *h*:n kadolle on loppujen lopuksi monia, ja joihinkin yksilöihin pätevät eri syyt kuin toisiin. Tärkeää onkin muistaa, että havainnot ja asenteet ovat subjektiivisia. Toiset informantit suhtautuvat *h*:hon positiivisemmin kuin toiset, joten yleistyksiset asenteista eivät välttämättä päde kaikkiin. Siksi aineistosta hahmottuukin loppujen lopuksi kolme erilaista ryhmää: *h*:hon negatiivisesti, neutraalisti ja positiivisesti suhtautuvat, joista negatiivisesti ja neutraalisti suhtautuvat ovat kuitenkin usein enemmistö. Tutkimukseen valikoituvilla informanteilla voi olla vaikutusta kielenmuutoksesta tehtäviin johtopäätöksiin (Vaattovaara 2009: 176), joten eri aikana ja eri ryhmällä tulos voisi olla erilainen. Tämän tutkielman tulokset kuitenkin vahvistavat käsitystäni siitä, että nuoret ovat vieraantuneet *h*:sta. *h*:n kato on edennyt Kemin murrealueen nuorten puheessa jo pitkälle (Mantila 2015: 256), eikä muutoksen kulku todennäköisesti muutu, elleivät asenteet ja stereotypiat muutu. Näyttää siis siltä, että Mantilan (2015: 256) ennuste, jonka mukaan *h* katoaa Kemin murrealueelta 80 vuoden kuluessa, pitää tämän tutkielman tulosten perusteella todennäköisesti paikkaansa.

7. PÄÄTÄNTÖ

Tässä kansandialektologian piiriin kuuluvassa pro gradu -tutkielmassa olen tutkinut kemiläisten ja rovaniemeläisten nuorten murrehavaintoja ja suhtautumista jälkitavujen vokaalienväliseen *h:hon*. Tutkimukseni keskeisin tavoite on ollut selvittää, millaisia murrehavaintoja kemiläisnuorilla ja rovaniemeläisnuorilla on ja millaisia asenteita ja stereotypioita *h:hon* liittyy. Nuorten vastausten pohjalta olen voinut pohtia syitä *h:n* kadolle ja piirteen tulevaisuutta Kemin murrealueella.

Tutkimukseni aineiston olen kerännyt neliosaisella Webropol-kyselylomakkeella, joka on sisältänyt sekä avoimia kysymyksiä että asenteita mittaavia asteikkoja. Kyselylomakkeen avulla olen saanut nuorten murrehavainnoista ja *h:hon* liittyvistä asenteista ja stereotypioista määrällistä ja laadullista tietoa. Olen kerännyt aineistoni Kemin ja Rovaniemen kahdessa lukiossa loppuvuodesta 2017. Tutkimukseen on osallistunut 49 informanttia Kemistä ja 40 informanttia Rovaniemeltä.

Tutkimuksessa on selvinnyt, että suurin osa Kemin ja Rovaniemen nuorista ajattelee käyttävänsä edes jonkin verran murretta. He ovat havainneet sellaisia murrepiirteitä, joihin kiinnitetään herkästi huomiota, esimerkiksi 1. ja 2. persoonan pronominiinien variantit *mä(ä)* ja *sä(ä)* ja *mie* ja *sie*, yleisgeminaation ja svaavokaalin. *h:n* käyttöalueiksi nuoret ovat käsittäneet lähinnä Pohjois-Lapin ja Länsi-Lapin, mutta paikkakuntia on mainittu kaikista Peräpohjolan murrealueen alaryhmistä. Enemmistö nuorista on kertonut kuulevansa *h:ta* joskus, mutta rovaniemeläisnuorten arjessa *h* vaikuttaa olevan tiiviimmin läsnä kuin kemiläisnuorten. Kummankin kaupungin nuorista enemmistö on kuitenkin kertonut, ettei käytä *h:ta* itse, ja yleisin syy sen käyttämättömyydelle on ollut se, ettei sitä ole koskaan opittu lähipiiristä.

Tutkimukseni keskeisin tulos on, että osa kemiläisnuorista ja rovaniemeläisnuorista suhtautuu *h:hon* melko negatiivisesti. Kummassakin kaupungissa *h:hon* liitetään negatiivisia ominaisuuksia, kuten *typerä* ja *vanhanaikainen*. Toisinaan yleistä on ollut myös hyvin neutraali suhtautuminen ja mielipiteettömyys, sillä moniin ominaisuuksiin, kuten *h:n kauneuteen*, nuoret eivät ole ottaneet jyrkästi kantaa. Sen sijaan *h:hon* liittyvät stereotypiat ovat selkeämpiä: *h:ta* pidetään selvästi vanhojen ja maalaisten piirteenä ja

hieman varauksellisemmin myös miesten piirteenä. Itse *h*:hon ei suhtauduta kovin negatiivisesti, mutta se vaikuttaa saaneen nuorten keskuudessa hyvin leimallisen aseman. Siksi suurin osa heistä on voinut vieraantua *h*:sta. Tämä on puolestaan voinut vaikuttaa *h*:n kadon etenemiseen. Näyttääkin siltä, että *h* katoaa Kemin murrealueelta lopulta kokonaan, koska *h*:ta ei enää opita vanhemmilta ja siihen liittyy negatiivisia asenteita ja stereotypioita.

Tämän tutkielman tulokset tarjoavat yksityiskohtaisempaa tietoa siitä, miten nuoret suhtautuvat omalla kotiseudullaan käytettävään murrepiirteeseen, joka on muuallakin Suomessa hyvin leimautunut. Lisäksi tutkimus antaa lisää tietoa siitä, mikä jälkitavujen vokaalienvälisen *h*:n katoon on mahdollisesti vaikuttanut. Kansandialektologiselle tutkimukselle pro gradu -tutkielmani antaa lisää tietoa siitä, miten nuoret informantit suhtautuvat oman murteensa yksittäiseen murrepiirteeseen. Lisäksi tutkielmani ansiosta Kemin murrealueelta on nyt aikaisempaa enemmän tutkimustietoa.

Joitain asioita olisin voinut tehdä tässä tutkielmassa toisin. Kuten mainitsin, nuorten suhtautuminen on ollut paikoin melko neutraalia. Etenkin Likertin asteikossa tähän on vaikuttanut neutraali en osaa sanoa -vaihtoehto. Lopputulos olisi voinut olla erilainen, jos olisin jättänyt vaihtoehdon asteikosta kokonaan pois, jolloin nuorten olisi pitänyt ottaa kantaa väittämiin. Mielipiteeseen pakottaminen ei kuitenkaan ole mielestäni järkevää, jos kaikilla ei ole sanottavaa asiasta. Likertin asteikkoa käyttävien on siis syytä pohtia en osaa sanoa -vaihtoehdon poisjättämistä tai käyttää toisena asteikkona Osgoodin asteikkoa, joka sisältää kontrollikysymyksiä.

Kirjoitettu murrenäyte on aiheuttanut sen ongelman, että monet ovat arvioineet puhujan käyttämän kielen sijasta näytteen sisältöä. Luettavan murrenäytteen käyttö ei onnistunut niin hyvin kuin toivoin, vaikka pyrinkin tekemään siitä sisällöltään mahdollisimman neutraalin. Olisin voinut käyttää toisena näytteenä myös äänitettä, sillä ääninäyte olisi voinut tukea kirjoitettua murrenäytettä. Kirjoitetun näytteen käyttö oli kuitenkin perusteltua, koska muuten informantit eivät olisi voineet arvioida murrenäytteen puhujan sukupuolta tai ikää. Joka tapauksessa murrenäytteen sisältö kannattaa käydä huolellisesti läpi, ja myös sen pilotointi on suositeltavaa.

Kemin murrealueella pitäisi tehdä myös jatkotutkimusta. Tämä tutkielma antaa kaivatua lisätietoa omaan murrealueeseen liittyvistä käsityksistä ja murrepiirteisiin liittyvistä asenteista, mutta Kemin ja Rovaniemen puhekieltä on silti tutkittu toistaiseksi vähän. Näissä kaupungeissa olisi siis sijaa niin kansanlingvistiksi, kansandialektologiseksi kuin sosiolingvistiksi tutkimukselle. Esimerkiksi kansandialektologisesti olisi mahdollista tutkia tarkemmin nuorten murrehavaintoja ja verrata niitä murrepiirteiden todelliseen käyttöön, sillä tässä tutkimuksessa en ole tutkinut sitä, miten paljon nuoret todellisuudessa käyttävät esimerkiksi jälkitavujen vokaalienvälistä *h*:ta. Etenkin haastattelujen avulla murrepiirteistä voisi paljastua mielenkiintoisia puolia. Informantteja tarvitaan myös kaikista eri ikäluokista, koska Kemissä on tutkittu ainoastaan nuorison puhekieltä. Siksi Kemin murrealueen eteläosissa olisi tilaisuus tehdä tutkimusta esimerkiksi näennäisaikamenetelmän avulla. Lisäksi tarvitaan enemmän kansandialektologista tietoa siitä, miten nuoret suhtautuvat oman alueensa yksittäisiin murrepiirteisiin, sillä tähän mennessä tietoa on kerätty eniten siitä, miten omaan murteeseen suhtaudutaan kokonaisuutena.

LÄHTEET JA LYHENTEET

- AIRISNIEMI, ANNE 2018: *Oululaisten korkeakoulutettujen S2-kielenkäyttäjien käsityksiä puhutun suomen variaatiosta*. Suomen kielen pro gradu -tutkielma. Oulun yliopisto.
- ARVE, LAURA 2002: *Murtaen, sortaen vai juuret irti repien? Katsaus Jyväskylän yliopisto-opiskelijoiden murreasenteisiin*. Suomen kielen pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto.
- VAN BEZOOIJEN, RENÉE 2002: Aesthetic evaluation of Dutch: Comparisons across dialects, accents, and languages. – Daniel Long & Dennis R. Preston (toim.), *Handbook of perceptual dialectology II* s. 13–30. Amsterdam: John Benjamins.
- CANNELIN, KNUT 1888: *Tutkimus Kemin kielenmurteesta*. Helsinki: SKS.
- ECKERT, PENELOPE 2008: Variation and the indexical field. – *Journal of sociolinguistics* 12/4 s. 453–476.
- ENBUSKE, MATTI 2008: *Vanhan Lapin valtamailla. Asutus ja maankäyttö historiallisen Kemin Lapin ja Enontekiön alueella 1500-luvulta 1900-luvun alkuun*. Helsinki: SKS.
- GARRET, PETER 2010: *Attitudes to language. Key topics on sociolinguistics*. New York: Cambridge University Press.
- HEIKKILÄ, MAJASTIINA 2014: *Lounaissuomalaisten murrekäsityksiä*. Suomen kielen pro gradu -tutkielma. Turun yliopiston kieli- ja käännöstieteiden laitos.
- HILTON, JAMES L. – VON HIPPEL, WILLIAM 1996: Stereotypes. – *Annual review of psychology* 47 s. 237–271.
- HOLMA, SARA 2018: *Oululaislukiolaisten käsityksiä Suomen murteista*. Suomen kielen pro gradu -tutkielma. Oulun yliopisto.
- KAUTTO, REETTA 2017: *Peräpohjalaismurteet maallikoiden imitoimana*. Suomen kielen kandidaatintutkielma. Oulun yliopisto.
- Kemin kaupungin kotisivut, Kemi-info*. <http://www.kemi.fi/kemi-info/> (5.12.2017).
- KESKIMAA, SARI 2018: *Kalle Päätalon Iijoki-sarja kielielämäkertana*. Acta Universitatis Ouluensis B Humaniora 165. Oulu: Oulun yliopisto.
- KETTUNEN, LAURI 1981: *Suomen murteet. Murrekartasto*. SKTS 188. Helsinki: SKS.
- KS = Kielitoimiston sanakirja. Kotimaisten kielten keskuksen julkaisuja 166. Helsinki: Kotimaisten kielten keskus ja Kielikone 2012.

<http://mot.kielikone.fi/mot/OUYO/netmot.exe> (5.12.2017)

KIIKKA, JUHA 2012: *"On siinä oma kotoisuutensa kuulla tätä murretta"*. *Eteläpohjalaisnuorten murreasenteet*. Nykysuomen pro gradu -tutkielma. Vaasan yliopiston filosofinen tiedekunta.

KIVELÄ, MARJA 2015: *Tervolasta Oulun seudulle muuttaneiden puhekieli – Variaatio ja kansanlingvistisiä havaintoja*. Pro gradu -tutkielma. Oulun yliopisto.

KOISTINEN, EMMA 2018: *Ärsyttävyyden kieli-ideologisuus – purismi ja standardi-ideologia ärsyttävien sanojen ja sanontojen taustalla*. Suomen kielen pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopiston Suomalais-ugrilainen ja pohjoismaainen osasto.

KOIVUSAARI, ANTTI 2018: *Rutto, raato ja ryökäle. Oululaisten käsityksiä vanhoillisladiolaisten puhekielestä*. Suomen kielen pro gradu -tutkielma. Oulun yliopisto.

KOKKO, SUSANNA 2010: *Kahden ikäryhmän raahelaisten käsityksiä suomen murteista*. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopiston suomen kielen, suomalais-ugrilaisten ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien laitos.

KOTAJÄRVI, SANNA 2004: *Jälkitavujen vokaalienvälinen h Kemijärven nykypuhekielessä*. Pro gradu -tutkielma. Oulun yliopisto.

KUISTI, ANNE 2003: *Enontekiöläisnuorten murteen tiedostaminen*. Pro gradu -tutkielma. Oulun yliopisto.

KUNNAS, NIINA 2006: Yksi, kaksi vai monta kirjakieltä? Vienankarjalaisten kanta kirjakielidebattiin. – *Virittäjä* 110 s. 229–247.

——— 2018: Viena Karelians as observers of dialect differences in their heritage language. – Marjatta Palander, Helka Riionheimo ja Vesa Koivisto (toim.), *On the border of language and dialect* s. 123–155. *Studia Fennica Linguistica* 21: Helsinki: SKS.

Kuntaliitto.fi (9.1.2019)

KURKI, TOMMI 2018: Tavallisuus puhekielessä. Keski- ja pohjoispohjalaisten puhekieltä koskevia kielikäsityksiä. – Sisko Brunni, Niina Kunnas, Santeri Palviainen & Jari Sivonen (toim.) *Kuinka mahottomasti nää tekkiit. Juhlakirja Harri Mantilan 60-vuotispäivän kunniaksi*. *Studia humaniora ouluensia* 16 s. 325–350.

KYYRÖNEN, VEERA 2018: *Kajaanilaisten lukiolaisnuorten suhtautuminen suomen murteisiin*. Suomen kielen pro gradu -tutkielma. Oulun yliopisto.

Lapin yliopiston kotisivut. <https://www.ulapland.fi/FI/Yliopisto> (21.1.2019).

- LAPPALAINEN, HANNA 2001: Sosiolingvistinen katsaus suomalaisnuorten nykypuhekieleen ja sen tutkimukseen. – *Virittäjä* 105 s. 74–101.
- LAUERMA, PETRI 2008: Varhaisnykysuomen morfologinen etääntyminen vanhasta kirjasuomesta etenkin Jakob Johan Malmbergin tuotannon valossa. – *Virittäjä* 112 s. 355–381.
- LEHTINEN, TAPANI 2007: *Kielen vuosituhannet. Suomen kielen kehitys kantauralista varhaissuomeen*. Helsinki: SKS.
- LEHTOLA, MINNA 2015: *Muhoslaisten nuorten murrekäsityksiä*. Suomen kielen pro gradu -tutkielma. Oulun yliopisto.
- LEHTONEN, HEINI 2015: *Tyylitellen. Nuorten kielelliset resurssit ja kielen sosiaalinen indeksisyys monietnisessä Helsingissä*. Suomen kielen, suomalais-ugrilaisten ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien laitos. Helsingin yliopisto.
- MANTILA, HARRI 1992: *Ei tääläkhän senthän jokhaishen sanhan hootakhan panna. Jälkitavujen vokaalienvälisen h:n variaatio peräpohjalaisissa murteissa*. SKTS 572. Helsinki: SKS.
- 1997: Johdanto. – Seija Makkonen & Harri Mantila (toim.), *Pohjoissuomen sosiolingvistinen variaatio* s. 1–23 Suomen ja saamen kielen ja logopedian laitoksen julkaisuja. Oulu: Oulun yliopisto.
- 2000: Lapin rajat ja murrerajat. – *Virittäjä* 104 s. 188–202.
- 2004: Murre ja identiteetti. – *Virittäjä* 108 s. 322–346.
- 2015: Jälkitavujen vokaalienvälisen h:n katokehitys ja sen suhde assimilatioon, geminaatiojärjestelmään ja h:n metateesikehitykseen nykyisessä peräpohjalaisessa puhekielessä. – *Virittäjä* 119 s. 249–265.
- MATIKAINEN, HELI 1997: Jälkitavujen vokaalienvälisen h:n edustus nykypuhekielessä. – Seija Makkonen & Harri Mantila (toim.), *Pohjoissuomalaisen puhekielen variaatio* s. 147–161. Suomen ja saamen kielen ja logopedian laitoksen julkaisuja 8. Oulu: Oulun yliopisto.
- MATTANEN, MINNA 2011: *Sodankylän puhekieli: neljän kylän vertailua ja havaintoja kielenmuutoksesta*. Suomen kielen pro gradu -tutkielma. Oulun yliopisto.
- MIELIKÄINEN, AILA 2005: Matkimuksista määritelmiin. Miten murteista puhutaan? – *Sananjalka* 47 s. 98–118.
- MIELIKÄINEN, AILA – PALANDER, MARJATTA 2002: Suomalaisten murreasenteista. – *Sananjalka* 44 s. 86–109.

- 2014: *Miten suomalaiset puhuvat murteista? Kansanlingvistinen tutkimus metakielestä*. Helsinki: SKS.
- MIKKOLA, LAURA 2011: *Murteellisuus, maalaisuus ja miellyttävyys helsinkiläisten kuulemana: monimenetelmäinen tutkimus lukiolaisten kieliasenteista*. Suomen kielen pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopiston suomen kielen, suomalais-ugrilaisen ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien laitos.
- NEVALAINEN, TERTTU – RAUMOLIN-BRUNBERG, HELENA 2000: Sosiolingvistiikan haaste kielihistoriassa. – Kari Sajavaara & Arja Piirainen-Marsh (toim.), *Kieli, diskurssi ja yhteisö* s. 39–66. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- NIEDZIELSKI, NANCY A. – PRESTON, DENNIS R. 2000: *Folk linguistics*. Trends in linguistics. Studies and monographs 122. Berlin: De Gruyter Mouton.
- NIEMELÄ, HEIDI 2016: *Oululaisopiskelijoiden asenteet maahanmuuttajien puhumaa suomea kohtaan*. Suomen kielen pro gradu -tutkielma. Oulun yliopisto.
- NIVA, JARMO 2011: *"Kyllä mie hoota lyön paikkaan ko paikkaan."* Kolarista Ouluun muuttaneiden opiskelijoiden murrekäsitykset ja murteen suosiminen. Suomen kielen pro gradu -tutkielma. Oulun yliopisto.
- NUOLIJÄRVI, PIRKKO 2000: Sosiolingvistiikka kielentutkimuksen kentässä. – Kari Sajavaara & Arja Piirainen-Marsh (toim.), *Kieli, diskurssi ja yhteisö* s. 13–37. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- NUPPONEN, ANNE-MARIA 2011: *Savon murre savolaiskorvin. Kansa murteen havainnoijana*. Dissertations in Education, Humanities and Theology 11. Joensuu: Itä-Suomen yliopisto.
- NURMESNIEMI, LIISA 2004: *Keminmaalaisnuorten murre – käyttö, tiedostaminen ja asenteet*. Suomen kielen pro gradu -tutkielma. Oulun yliopisto.
- OJA, SALLA 2011: *"Ei ihan sellasta vääntämistä"* – Kangasniemeläisten nuorten murrekäsityksiä ja -asenteita. Suomen kielen pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto.
- PALANDER, MARJATTA 2007: Alueellisen taustan vaikutus murrekäsityksiin. – *Virittäjä* 111 s. 24–55.
- 2011: *Itä- ja eteläsuomalaisten murrekäsitykset*. Helsinki: SKS.
- PRESTON, DENNIS R. 1999: Introduction. – Daniel Long & Dennis R. Preston, *Handbook of perceptual dialectology* s. xxxiii–xl. Amsterdam: John Benjamins.

- 2011: The power of language regard – discrimination, classification, comprehension, and production. – *Dialectologia. Special issue, II* (2011) s. 9–33. Oklahoma State University.
- RAJALA, ELINA 2016: *Oululaisnuorten murrehavaintojen puhekieli*. Suomen kielen pro gradu -tutkielma. Oulun yliopisto.
- RANTANEN, TUIJA 1991: *Rovaniemen kaupungin nykypuhekielen variaatiosta*. Suomen kielen pro gradu -tutkielma. Oulun yliopisto.
- RAPOLA, MARTTI 1969: *Johdatus suomen murteisiin*. Tietolipas 4. Helsinki: SKS.
- Rovaniemen kaupungin kotisivut, kuntainfo*. <http://www.rovaniemi.fi/fi/Palvelut/Kuntainfo> (5.12.2017).
- SAUKKO, RAILA 2010: *Tervolalaisnuorten murteen käyttäminen ja tiedostaminen*. Suomen kielen pro gradu -tutkielma. Oulun yliopisto.
- SEPPÄLÄ, ELISA 2019: *Jälkitavujen eA- ja OA-vokaaliyhtymien variaatio kemiläisnuorten puhekielessä*. Suomen kielen kandidaatintutkielma. Oulun yliopisto.
- SKS(T) = Suomalaisen Kirjallisuuden Seura(n Toimituksia).
- Suomen murrealueet*. Kotimaisten kielten keskus <https://www.kotus.fi/files/1920/murrealueet.pdf> (9.3.2019)
- TUISKU, MAARIA 2016: *Tervolalaisten nuorten suhtautuminen jälkitavujen vokaalienväliseen h:hon*. Suomen kielen kandidaatintutkielma. Oulun yliopisto.
- TUOMI, JOUNI – SARAJÄRVI, ANNELI 2018 [2002]: *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- VAATTOVAARA, JOHANNA 2009: *Meän tapa puhua. Tornionlaakso pellolaisnuorten subjektiivisena paikkana ja murrealueena*. SKTS 1224. Helsinki: SKS.
- VAHTOLA, JOUKO 1980: *Tornionjoki- ja Kemijokilaakson asutuksen synty. Nimistöteellinen ja historiallinen tutkimus*. *Studia historica septentrionalia* 3. Rovaniemi: Pohjois-Suomen historiallinen yhdistys.
- 1996: Kiinteän asutuksen synnystä kappeliseurakunnan perustamiseen. – Matti Saarnisto, Hannu Kotivuori, Jouko Vahtola & Matti Enbuske (toim.), *Rovaniemen historia vuoteen 1701. Kotatulilta savupirtin suojaan* s. 129-210. Rovaniemen kaupunki, maalaiskunta ja seurakunta.
- VALLI, RAINE 2001: Kyselylomaketutkimus. – Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.), *Ikkunoita tutkimusmetodeihin I*. Chydenius-Instituutin julkaisuja 2/2001.
- Visit Rovaniemi*. <https://www.visitrovaniemi.fi/fi/> (21.1.2019).

WIK, KALEVI 2006: *Sano se murteella. Minkälaisia suomen murteet ovat ja missä niitä puhutaan?* Tampere: Pilot-kustannus.

Peräpohjan murteet (6): Tornion murteet (6a), Jällivaaran murteet (nykyinen meänkieli) (6b), Kemin murteet (6c), Kemijärven murteet (6d) ja Ruijan murteet (nykyinen kveeni) (6e). Kemin ja Rovaniemen sijainnin olen lisännyt karttaan itse.

LIITE 2. Kyselylomake.

Lapin murre on tunnettu erityisen hyvin *h*:n päältä puhumisesta (esimerkiksi *saunhan, kemhin*). Tämä kysely sisältää erilaisia *h*:hon liittyviä kysymyksiä, joihin vastataan sekä kirjoittamalla että valitsemalla sopiva vaihtoehto. Vastaa kysymyksiin rehellisesti omien mielipiteidesi pohjalta, sillä kyselyyn ei ole olemassa vääriä vastauksia – kaikki vastaukset ovat aivan yhtä oikein! Nimeäsi ei myöskään mainita missään vaiheessa tutkimusta, joten voit vastata kysymyksiin nimettömänä. Pyri vastaamaan jokaiseen kysymykseen.

Vastaa kysymyksiin.

1. Sukupuolesi

Nainen ☐

Mies ☐

2. Ikäsi:

3. Paikkakunta, jolla synnyit:

4. Paikkakunta, jolla asut nyt:

5. Mistä äitisi ja isäsi ovat kotoisin?

6. Puhutko mielestäsi murretta?

Kyllä ☐

En ☐

Jonkin verran ☐

En osaa sanoa ☐

7. Jos puhut mielestäsi murretta, millä nimellä kutsuisit murrettasi?

8. Millaista murre on mielestäsi Kemissä/Rovaniemellä? Mitä asioita opettaisit ulkopaikkakuntalaiselle kaverillesi?

9. Millä paikkakunnilla käytetään sinun mielestäsi *h*:ta?

10. Kuuletko ihmisten käyttävän *h*:ta ympärilläsi? Kerro vapaasti havainnoistasi!

11. Kuinka paljon itse käytät *h*:ta? Millaisissa tilanteissa?

12. Jos et käytä *h*:ta, osaatko kertoa miksi?

Merkitse rasti siihen kohtaan, joka on mielestäsi lähimpänä omaa mielipidettäsi.

1 = Täysin samaa mieltä, 2 = Osittain samaa mieltä, 3 = En osaa sanoa, 4 = Osittain eri mieltä, 5 = Täysin eri mieltä.

	1	2	3	4	5
a) <i>h</i> on minulle tuttu.	☐	☐	☐	☐	☐
b) <i>h</i> on tärkeä osa Kemin/Rovaniemen murretta.	☐	☐	☐	☐	☐
c) <i>h</i> :n päältä puhuminen kuulostaa kauniilta.	☐	☐	☐	☐	☐
d) <i>h</i> saa mielestäni kadota Kemin/Rovaniemen murteesta.	☐	☐	☐	☐	☐
e) <i>h</i> :ta käyttävät vain maalaiset ja vanhat ihmiset.	☐	☐	☐	☐	☐
f) <i>h</i> :ta käyttävät kaikki Kemin/Rovaniemen asukkaat.	☐	☐	☐	☐	☐
g) <i>h</i> on ärsyttävä.	☐	☐	☐	☐	☐
h) Ihmiset välttelevät <i>h</i> :n käyttämistä.	☐	☐	☐	☐	☐
i) <i>h</i> :n tulevaisuus pitäisi turvata.	☐	☐	☐	☐	☐
j) Nuoret käyttävät <i>h</i> :ta.	☐	☐	☐	☐	☐
k) Ulkopaikkakuntalaiset ajattelevat <i>h</i> :n olevan hassu.	☐	☐	☐	☐	☐
l) <i>h</i> :ta käytetään kaupungeissa.	☐	☐	☐	☐	☐
m) <i>h</i> :lla ei ole minulle mitään merkitystä.	☐	☐	☐	☐	☐

Merkitse rasti siihen asteikon kohtaan, joka on lähimpänä omaa mielipidettäsi.

h on mielestäni:

- a) Outo ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ Tuttu
- b) Kaunis ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ Ruma
- c) Vanhanaikainen ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ Nykyaikainen
- d) Maalainen ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ Kaupunkilainen
- e) Kiva ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ Ärsyttävä
- f) Naisellinen ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ Miehekäs
- g) Nuorten käyttämä ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ Vanhojen käyttämä
- h) Typerä ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ Fiksu
- i) Vaikea ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ Helppo

j) Tärkeä ○ ○ ○ ○ ○ Turha

k) Mukava ○ ○ ○ ○ ○ Epämiellyttävä

Lue seuraava teksti ja vastaa sen alla oleviin kysymyksiin.

Ku mie olin menosa kauphan, niin tiellä juoksi vastan irtokoirra. Omistajaa ei näkyny mishän, joten kai se oli karannu. Aattelin, että pittäähän se hihnhan saaha, ennen ku se jääpi auton alle, niin mie yritin lähestyä sitä sitten. Mutta eihän se tietenkhän antanu ottaa kiini, vaan karkhunhan se juoksi saman tien. Yritin mie hetken pysyä perässä, mutta johonki se pääsi piilhon. Tiiä sitten, menikö se vaan kothin, mutta eipä sitä auttanu murehtimhan jäähä.

a) Minkä ikäinen tekstin puhuja mielestäsi on? Perustele lyhyesti.

b) Onko puhuja mielestäsi mies vai nainen? Perustele lyhyesti.

c) Asuuko puhuja mielestäsi maalla vai kaupungissa? Perustele lyhyesti.

d) Millaista näytteen kieli mielestäsi on? Valitse puhetta parhaiten kuvailevat adjektiivit.

Kaunis	☐	Tuttu	☐
Inhottava	☐	Hassu	☐
Lämmin	☐	Kova	☐
Junttimainen	☐	Letkeä	☐
Alkukantainen	☐	Pehmeä	☐

Mukava	☐	Hidas	☐
Tyhmä	☐	Kylmä	☐
Miellyttävä	☐	Kamala	☐

Tähän voit kuvailla vielä omin sanoin, millaista näyttteen kieli on.

LIITE 3. Esimerkki sisällönanalyysistä.

Alkuperäinen vastaus	Redusoitu vastaus	Alaluokat	Yläluokka
KP15: <i>Kemissä murteen piirteitä on mm. kaksoisvokaali ja minä ja sinä sanotaan mää ja sää.</i>	kaksoisvokaali, mää ja sää	svaavokaali	murre- piirteet
KT10: <i>Mielestäni Kemissä sanojen vokaaleja toistetaan paljon, esimerkiksi ”palakka = palkka”.</i>	vokaalien toistaminen, palakka		
KP22: <i>joitain kirjaimia tuplataan kuten Avvaimet.</i>	kirjainten tuplaaminen, avvain	yleisgeminaatio	
KT17: <i>Kemin murteeseen kuuluu kaksoiskonsonanttien lisäys, esim. merreen, mettää, kottii yms. Sitten Kemissä on tapana sanoa mennäaks kaupunkii ku puhutaan keskustasta. Eli vaikka itte asun kaupunkialueella nii tapaan sanoa että nähhäkö kaupungissa.</i>	kaksoiskonsonanttien lisäys, kaupunki = keskusta		